

Drie novellen

Vreemde invloed. Mijne goede faam. Kromme Cies

Virginie Loveling

bron

Virginie Loveling, *Drie novellen*. Erven F. Bohn, Haarlem 1879

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/love002drie01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Vreemde invloed.

I.

‘Dit huwelijk zal ongelukkig zijn,’ sprak George het hoofd schuddend, ‘geloof wat ik zeg,’ en hij nam hoed en stok om heen te gaan en reikte zijnen broeder de hand.

Deze zuchtte en blikte nadenkend voor zich heen, met de ellebogen op de tafel gesteund. George vatte weder moed: hij nam dit stilzwijgen voor aarzeling en hernam: ‘Alexis, gij zijt vier en dertig jaar, uwe bruid telt nog geene twintig, gij zijt een man van ernstige studie en uitgebreide wetenschap; zij - ik ken haar niet - maar gij hebt mij zelf bekend, dat zij een onervaren meisje is, een eerlijk meisje van een onbesproken gedrag, ik wil het aannemen; maar onwetend en weinig ontwikkeld; wat zult gij, die aan den omgang van geestrijke, bij uitzondering wel onderrichte vrouwen als onze zusters, als mijne Marie gewoon zijt, u dra vervelen in haar gezelschap! En bedenk, hoe ongelukkig, hoe misplaatst zij zich in uw midden voelen zal; want zij moet niet alleen u behagen, maar Eugénie en Henriette en onze moeder, bij welke zij introuwt.’

‘Onze moeder!’ herhaalde Alexis met liefde, ‘onze moeder is de goedheid zelve, en onze twee zusters zijn

redelijk en rechtvaardig; overigens, wat zou mijne jonge vrouw beletten zich die kundigheden aan te schaffen, die haar ontbreken? O, wist gij, hoe lief zij is,' zei hij verdwaald in geestdrift.

Maar George scheen niet overtuigd, en opende den mond om weer te antwoorden, toen Alexis hem eenigszins bitsig toesprak: 'eens voor al, ik ben vrij in mijne keuze, en dit huwelijk zal geschieden, al moest het mij en haar en ons allen ongelukkig maken,' en hij stond op met uitdagende vastberadenheid.

'Amen,' sprak zijn broeder, 'het is eene daad van waanzin en des te verbazender van de zijde van u, die tot hiertoe als een toonbeeld van redelijkheid werdt aangegeven. Vaarwel,' hernam hij op zijn uurwerk ziende, 'ik heb nauw nog den tijd van mijne moeder en zusters afscheid te nemen, al eer de trein vertrekt,' en hij ging naar beneden, waar de drie vrouwen in angstige spanning den uitslag dezer laatste poging om een huwelijk tegen te houden, dat haar ten uiterste misviel, zaten af te wachten.

II.

Alexis was de oudste der kinderen. Hij had, met wetenschap begaafd en door hooggeplaatste vrienden begunstigd, zeer jong nog zijnen vader, na diens overlijden, als leeraar aan de school van Hofbouwkunde te Gent opgevolgd. Dat was een groot geluk voor zijne moeder, wier steun hij werd; want zij bezat geen vermogen, en het pensioen, dat zij verkreeg, ware niet toereikend geweest om zekere gewoonten van welstand voor haar en hare dochters te behouden. Henriette, de oudste, had zelfs den moed gehad zich naar Engeland als gouvernante te begeven, alwaar zij menig

jaar had doorgebracht, en was thans weder sedert eenigen tijd in hare geboortestad teruggekeerd. George, de tweede zoon, was advocaat te Brussel, hij had een schitterend huwelijk gedaan en was de trots der familie.

Alexis leefde zeer teruggetrokken en gansch aan de studie overgegeven; hij was aan zijne moeder en zusters onuitsprekelijk verkleefd en tegenover haar de voorkomendheid zelve. Hij werd van deze drie vrouwen aangebeden, en het viel als een donderslag in haar midden, toen hij haar op zekeren dag bedeesd, maar vastberaden verklaarde, dat hij besloten had te trouwen, in te trouwen, voegde hij er haastig bij, indien zijne moeder toestemde; want hij wist wel, al sprak hij daarvan niet, dat zij met hare dochters zonder hem niet bestaan kon.

Toestemmen? wat kon zij anders? Zij hingen alle drie volkomen van hem af, al was hij het, die hier de onderhoorige scheen. Zich openlijk tegen dit huwelijk verzetten, dorsten zij niet. Zij zuchtten en weenden en ontboden George om het Alexis af te raden; maar deze hield vol: de dag werd bepaald en het huwelijk aan vrienden en bekenden aangekondigd. Ééne voorwaarde had zijne moeder, in het geheim door hare dochters aangestuwd, hem gesteld: namelijk, dat zij de jonge bruid, die met haar onder één dak moest wonen, en zoet en zuur met haar deelen, niet vóór den dag van het huwelijk zou leeren kennen, en Alexis wist niet, hoe het kwam, maar had, ofschoon hij zulks niet merken liet, met inwendige blijdschap hierin toegegeven; want of hij wilde of niet en hoe opgewonden hij over zijne geliefde dacht, vreesde hij toch het oordeel zijner moeder en zusters over haar, en trachtte het uur der samenkomst zoo ver mogelijk te verschuiven.

III.

Justine heette zij. Men vroeg hem niet eens, waar hij met haar kennis had gemaakt; men gewaagde van haar en het aanstaande huwelijk slechts met wederzijdsche verlegenheid en zoo weinig mogelijk, hij zelf vermeed haren naam uit te spreken, als schaamde hij zich eene vreemde genegenheid in zijn hart te hebben laten ontkiemen; en het moest voorwaar een machtig gevoel zijn, dat hem tot zijne jonge bruid trok om hem den moed te geven zijne moeder en zusters te trotseeren; want ofschoon zij zijne keuze niet openlijk tegenwerkten, wist hij toch heel goed, dat zij die niet billikten; daarenboven de overtuiging was met hem opgegroeid, dat hij geen recht had op eenige nieuwe verkleefdheid, en hij voelde zich als het ware misdadig tegenover zijne huisgenooten.

Hoe dankbaar was hij niet, toen hij zijne zusters, als lijdzame slachtoffers zijner zelfzucht, alles voor de ontvangst zijner jonge bruid met schijnbare welwillendheid in orde zag brengen! Hoe nam hij zich voor haar deze toegevende goedheid liefderijk te vergelden! Hij wist, hoe innig zij hem beminden; hij voelde, hoe jaloersch zij van zijne vriendschap waren, Eugénie bijzonderlijk, die vele zijner studiën gedeeld had, Eugénie, die hij meer dan iemand ontzag, en voor wie hij sinds zijne kindsheid eene groote voorliefde koesterde. En toen hij op den vooravond van zijn huwelijk in de eetzaal tredend, waarin de vroege winterschemering zich reeds had verbreid, er Eugénie voor het vuur zag staan in treurig nadenken verdiept, en zij opziende naar hem hare hand over haar voorhoofd streek, als wilde zij de onwelkome gepeinzen, die zich aan haar opdrongen, verwijderen om hem vriendelijk te bejegenen, toen zwoer hij bij zich zelven nooit - nooit

zijne geliefde zuster uit de plaats, die zij in zijn hart had ingenomen, te verwijderen; toen nam hij zich zelfs voor haar nimmer te kwetsen door eenig hoedanig bewijs van voorkeur in haar bijzijn ten opzichte van Justine, zijne lieve Justine, die hij in zijne onervaren geestdrift eens de duurbaarste vriendin van Eugénie hoopte te zien worden.

IV.

Justine was een buitenmeisje uit den kleinen burgerstand: haar vader was gemeenteontvanger op een groot dorp geweest; hij had haar een paar jaar in eene landelijke kostschool gedaan, en was, toen zij nauwelijks weder te huis was, schielijk gestorven, haar zonder fortuin alleen achterlatend. Het weinige, dat zij geleerd had, was echter voldoende om haar eene plaats van tweede winkeldochter in eenen garen- en saaiettewinkel te bezorgen. Het was sinds de bruiloft van haren patroon, die eene fabriek van breikatoen had en tevens het magazijn voorthield, waarmede zijne ouders hun fortuin gemaakt hadden, toen Alexis nevens haar had gezeten, dat hunne kennismaking dagteekende. Dat was nog niet heel lang geleden, en zeker was het, dat zij elkaars karakter niet goed kenden, en wel roekeloos handelden zich blindelings aan elkander te verbinden; maar het was eene plotselinge, eene machtige sympathie, die hen verbond, en wie kan zeggen, of zulk eene neiging op zich zelve reeds geene waarborg van geluk oplevert, en of de keus des harten niet dikwijls zekerder is dan het wikken en wegen der koude berekening?

Hoe genoeglijk vond hij het tegen den avond eenige oogenblikken met haar in het kamertje, dat zich achter het magazijn bevond, te mogen overbrengen! en zij ook, heel alleen en liefdeloos op aarde, van 's morgens tot

's avonds overlast van geestdoodende, zenuwprikkelende bezigheden, die al de aandacht en oplettendheid vereischen en waarin het hart geen belang stellen kan, hoe voelde zij zich herleven in zijn bijzijn! Hoe menigmaal sprak zij hem ook van zijne moeder, van zijne zusters, van hare vrees geenen goeden indruk op zijne familie te maken, van het verleden, van haar tehuis, van het geluk elkaar gevonden te hebben en elkaar te beminnen!

En hij, de brave man, hij stelde haar gerust, hij vertelde haar veel van Eugénie en Henriette, van dezer goede hoedanigheden; hij toonde zich ingenomen met zijne zusters, meer nog wellicht dan hij in werkelijkheid was, om zijne jonge bruid welwillend te haren opzichte te stemmen - en het was zonderling: met hoe meer lof hij van zijne familie sprak, hoe grooter hare beduchtheid voor de toekomst werd, en toen zij hem daags voor hun huwelijk met vernieuwde en verhoogde vrees over haar toekomstend leven in zijnen huiselijken kring onderhield, toen zei hij in eens zeer ernstig en met diepen nadruk: 'Zie, Justine, indien er eene vrouw bestond, die met mijne moeder en zusters niet overeenkwame, zou ik wel eene slechte meening van haar karakter hebben; want ik zou weten, dat de schuld aan haar alleen te wijten is.'

Hij sprak aldus in de vaste overtuiging daardoor de goede overeenkomst tusschen zijne bruid en zijne familie voor te bereiden, en hij dacht niet, de roekeloze, dat hij met die woorden de baan tot alle latere vertrouwelijkheid tusschen hem en zijne toekomstende vrouw afsneed.

Justine wist zelve niet, waarom die woorden haar zoo pijnlijk aandeden. Helaas, zij zou het later ondervinden!

V.

Het was een sombere, regenachtige, sneeuwachtige Decemberdag, waarop het huwelijk plaats greep. Er werd geene bruiloft gehouden; er werd ook geene speelreis gedaan: het was thans winter, zei Alexis verontschuldigend, de dagen waren koud en kort, en later, in den zomer, zou niets hen beletten eene schoone, verre reize te doen, en zijne huisgenooten stemden volkomen met hem hierin mede.

Zulke uitgestelde speelreizen geschieden niet, dat weten alle partijen even goed, hoe ernstig zij er ook van spreken; men tracht enkel hierin anderen en zich zelven te bedriegen in het vooruitzicht der mogelijkheid later de verzuimde vreugde in te halen. De ware reden, de onuitgesproken, waarom eene bruiloftreize geene plaats heeft, is de geldelijke quaestie, en zoo was het ook hier; hoe gaarne Alexis met zijne jonge bruid Parijs, dat hij niet kende, had bezocht, hoezeer hij ook voelde, dat het thans of nooit het oogenblik was samen een klein uitstapje in den vreemde te doen, om niet dadelijk het gewone leven weder aan te vangen, samen te zien en te bewonderen en, van allen anderen omgang afgezonderd, enkel tot elkaars gezelschap beperkt, elkaar beter te leeren kennen en vertrouwen, toch zou hij het nooit gewaagd hebben eene enkele maal in zijn huis dat verlangen te opperen. Ook schenen zijne moeder en zusters zulks niet voor mogelijk te houden. Alexis was steeds gewoon geweest al het geld, dat hij won, getrouw af te geven: hij was zoo bescheiden in zijne levenswijs, en zoo weinig geneigd iets voor zich zelven te verkwisten, dat hij verre van fondsen te vragen voor eene speelreis, zich schaamde eene oorzaak van grootere uitgaven in

den persoon zijner jonge vrouw in huis te brengen; hij stelde haar in zijne schuchterheid zelfs voor de weinige duizenden franken, die zij bezat, en die in renten op den Staat geplaatst waren, aan zijne huisgenooten bij hare aankomst af te geven; maar zij stemde hierin niet toe; want zij wilde zich niet blootstellen, zei zij, aan de verlegenheid zonder eenige geldelijke middelen in eene vreemde familie te verblijven en in alle kleine aankopen van anderen af te hangen.

VI.

Het was eene verlegen makende intrede en kennisaanknooping voor de jonge vrouw in dat onbekende huis. Hare schoonmoeder was eene dikke, zestigjarige dame met eenen slaperigen oogslag, en groote witte handen, die schenen nooit iets verricht te hebben, met een overheerscht en onverschillig voorkomen. Neen, voor die vrouw hoefde de bruid geene vrees te koesteren: Eugénie was de ware meesteres des huizes, dit zag Justine met hare vrouwelijke scherpzinnigheid van den eersten oogopslag. Er waren een paar collega's van Alexis genoodigd, stille en ingetogen lieden, er was ook haar patroon, die getuige was geweest in vervanging van George, welke een telegram had gezonden, dat hij verhinderd was te komen, benevens eenen mageren dertigjarigen heer van kleine gestalte, die op de teenen stond om wat grooter te schijnen, met hard blond haar en eene kortgesneden rosse moustache, eenen grooten beenderigen neus en eenen gillenden lach; hij werd haar als een bijzondere vriend des huizes voorgesteld: Mijnheer Croquet van Soignies. Hij voerde het hooge woord aan tafel; hij scheen de taak op zich genomen te hebben het gezelschap op zijne manier te vervroolijken, en maakte

woordspelingen op alles, hoe smakeloos die ook soms waren; en dan zag hij ernstig rond, of de anderen lachten. De twee juffers schenen bijzonder in haren schik en ingenomen met hem. Er was eene soort van déjeuner bereid met koude gerechten en gebak en wijn; de gasten werden aldra vroolijk en praatten luid en veel en al door elkander. Justine alleen voelde zich bevangen en als uit het gezelschap gesloten. En het was opmerkenswaard, hoezeer zij bij hare veel oudere schoonzusters in haar nadeel verscheen: zij was als eene kloeke, onsierlijke veldbloem bij halfverslenste, maar uiterst fijne serreplanten. Henriette was dertig jaar, Eugénie telde er acht en twintig. Slink opgeschoten, eenvoudig, maar smaakvol gekleed, bezaten zij, zonder schoon te mogen heeten, in den hoogsten graad een echt steedsch opzicht en het volle zelfvertrouwen, dat eigen is aan heure jaren en schuchtere lieden in haar bijzijn van hun stuk brengt. Justine had een zeer regelmatig aangezicht en bovenal een lief mondje, als zij lachte; maar haar landelijke blos scheen bij de bleekheid harer schoonzusters hard, haar oogslag miste trage onderscheiding, en hare rasse bewegingen verrieden den koortsigen spoed, waarmede zij gewoon was in den winkel werkzaam te zijn, en waren daarenboven thans volkomen linksch en onbehendig. Zij had zich hetgeen men noemt 'overkleed' en zat als een plomp boerenmeisje te midden der beschaafde stedelingen. Zij dorst den mond niet openen, bevreesd als zij was den klank harer eigen stem te hooren. Alexis scheen dit geenszins te bemerken: hij was gelukkig, oneindig gelukkig, hij zag haar liefderijk aan, en hare terughoudendheid zelve had iets bovenmate aantrekkelijks in zijne oogen: zoo bedeesd en stilzwijgend bij anderen, zoo vol vertrouwen in hem, voor wien zij al hare minzaamheid bewaarde, voor hem, haren beschermer en haren eenigen vriend.

Zij waren uitgenoodigd den dag bij George in Brussel

te gaan overbrengen, en moesten met den sneltrein van 12.31 vertrekken. Hoe blij was Justine, als het uur daar was: er had eene algemeene omhelzing plaats, - de wijn had de gasten lustig gestemd - en toen Croquet met zijnen rimpelglimlach en zijne ruwe, droge hand naar haar toekwam, had zij hem wel willen van zich stooten, zoo antipathiek was hij haar op dien korten tijd geworden.

Zij was ook zeer verwonderd en teleurgesteld, wanneer zij bemerkte, dat Eugénie insgelijks reisvaardig stond om hen naar Brussel te vergezellen.

VII.

George bewoonde op het einde der Koninklijke Straat, niet verre van de Ste-Mariakerk, een schoon groot huis, dat hij met smaak en pracht had ingericht. Hij opende zelf de deur, toen zij aanbelden en ontving de jonge vrouw gulhartig. Breedgeschouderd, kort gestuikt, geleek hij geenszins aan Alexis, die slank en tenger van gestalte, zelfs een weinig voorovergebogen, met een helder voorhoofd en een bedeesd voorkomen, de jongste van beiden scheen. Marie, zijne echtgenoot, was eene duitsche; haar vader was een vermaarde industrieel in Dresden geweest, de jonge advocaat had te Spa toevallig met haar kennis gemaakt, en was er in gelukt het hart der rijke, hoogbegaafde wees te veroveren.

Er waren geene andere genoodigden: de tafel glansde onder den ontstoken luchter van zilver en kristal en porselein en gouden vruchten. Alexis was tusschen zijne vrouw en Marie geplaatst, deze zat aan het maal, alsof zij de meesteres des huizes niet ware geweest, zij bemerkte het niet als haren gasten iets ontbrak; zij had

geene oogen voor hetgeen rondom haar omging of tot de werkelijkheid behoorde, zij leefde in eene abstracte geesteswereld en sloeg weinig acht op Justine, op wie zij geroepen was eenmaal zulken beduidenden invloed te oefenen. Zij scheen van den welstand, die haar omgaf, zonder verwondering en zonder vreugde te genieten, alsof het niet anders wezen kon, en er geene armoede bestond: het was een geluk, dat zij eene voortreffelijke huishoudster had, eene saksische meid, die haar uit haars vaders huis was gevolgd en alles bestierde, anders zouden George en zijne gasten met al den overvloed, die hen omringde, niet zelden het noodige ontbeerd hebben.

Zij had een heel klein, al te mager aangezichtje, als een vogelbekje, en droeg het haar kortgesneden als een kind; hare gestalte was uiterst tener en hare handjes ontvleesd en doorschijnend wit. Haar toon was eerder bedaard dan levendig; maar zij sprak de fransche taal verbazend goed, en wist steeds zonder aarzelen de echte uitdrukking te vinden, zoodat enkel bijwijlen het een of ander zeldzaam uitgesproken woord haren vreemden oorsprong verried. Hoe onderhoudend was haar gesprek, hetzij over het een of ander maatschappelijk vraagstuk, hetzij over kunsten of wetenschap! en zoo fijn was haar takt, zoo groot hare kieschheid, dat nooit een onvoorzichtig of bedroevend woord haren lippen ontvlood, ofschoon hare menigvuldige verstrooidheden haar soms bij degenen, die haar niet kenden, den schijn der onverschilligheid gaven. Zij hield met bescheidenheid hare meening staande, en kon evengoed luisteren als spreken, en deze zeldzame vrouw, die de waarde der meesterstukken uit de voornaamste museums van Europa kende en berekenen kon, ware niet in staat geweest een drietal cijfers uit het keukenboek harer meid samen te tellen; en deze vrouw, die van hare geleerde vrienden om de gaven haars geestes

werd bewonderd, werd door hare dienstbode als een schuldeloos, onmondig schepsel aangezien, bemind en als een hulpeloos kind beschermd!

Het gezelschap was luidruchtig geworden, Eugénie redeneerde veel en met onwrikbaar zelfvertrouwen, en Justine, die zwijgend toeluisterde en met treurnis bemerkte, dat Alexis meer tegen Marie dan haar sprak - wellicht omdat hij hare verlegenheid niet vermeederen wilde - ondervond voor de eerste maal in haar leven, dat het gezelschap van wel onderrichte lieden voor ongeletterden vernederend en vervelend is.

Het weer was opgeklaard: Marie moest om acht uur naar een zanggezelschap van dames, dat geregeld alle Donderdagen eene bijeenkomst had. George zou er haar heen leiden, en Alexis stelde aan zijne twee reisgezellinnen voor een toertje te doen om de lucht te scheppen. Het deed hun allen goed na het lang aan tafel zitten in de warme, rookvolle eetzaal.

Justine keek naar den schitterenden sterrenhemel, toen zij uit de deur kwam: het waren dezelfde lieve lichtjes, die haar van over het dak der St-Jacobskerk toepinkten, als zij des avonds op den straatsdrempel van den winkel kwam. Zij lachte hen als oude kennissen toe.

De lange rij gaslichten langs weerkanten der Koninklijke Straat op gelijken afstand van elkander, maakten haar den indruk, van zoovele brandende paarden aan een eindeloos snoer geregen. Zij ging aan den arm van Alexis. Eugénie stapte nevens hen, en toen zij in de straten kwamen, waar meer gewoel is, en de voorbijgangers zich voor de schoone uitstallingen aan de hooge vensterramen verdringen, bleef zij meer dan eens in het volk achter, en moest Alexis gestadig naar haar omzien om haar in het oog te houden, en haar eindelijk, om haar niet te verliezen, den vrijgebleven arm aanbieden.

VIII.

Des anderdaags keerden zij weder naar Gent terug. Alexis zat rechtover haar beiden in den trein en lachte haar beurtelings aan, als wilde hij haar beurtelings de verzekering zijner trouwe verkleefdheid geven. Hoe schrikte Justine voor het leven, dat voor haar openlag!

Er zijn oogenblikken, waarop de mensch als het ware de gave der voorspelling krijgt en de sluiers der toekomst oplichten kan; waarop de onbezielde voorwerpen, die hem omgeven, eene gestalte aannemen en voor hem eenen heelen levensloop verpersoonlijken: zoo kan het zicht van eenen bloeienden boomgaard, van de blonde toppen der populieren in het voorjaar, en een warme lentesonnestraal in eens de gansche reeks van genoeglijke oogenblikken, die ons nog te wachten staan, in zich bevatten; zoo kan het gehuil van den wind in een woest gebouw, het aanschouwen der looden wolken bij winterdag ons tot eene akelige voorspelling van wee en rampen en van de zware lasten des levens zijn.

Aldus ging het Justine, toen zij in den schokkenden, ruischenden trein door het raam over de vlakke velden blikte, waarover zwarte raven vlogen, en hagelbuien den weeken grond, waar hier en daar nog eene streep sneeuw lag, onbarmhartig zweepten; dat regenweer, die woeste treurnis, die ontbladerde natuur, dat was de beeltenis van het lot, 't welk haar te wachten stond; en later - veel later - wanneer de werkelijkheid de plaats der fantasie had ingenomen, en men in haar bijzijn van voorgevoelens sprak, keerde zij immer in gedachten terug naar dien stond, waarop zij duidelijk het dreigend spook der toekomst voor hare oogen had zien verschijnen.

IX.

Een grauwe, mistige morgen heette haar voor de eerste maal welkom in hare nieuwe woning. Hare koffers waren daags te voren aangekomen en stonden in hare kamer: zij keek er verlangend naar: zou zij het wagen in négligé te verschijnen? Zij aarzelde; neen, dat kon niet zijn: zij was te vreemd nog voor hare huisgenooten en moedig plonste zij aangezicht en hals in het ijskoude water en begon huiverend haar morgentoilet.

Toen zij voor het eerst na haars vaders dood het juk der dienstbaarheid droeg, had het haar hard gevallen des morgens zoo vroeg met het koude water in aanraking te komen, en het genot te missen met half verwarde lokken en zonder opschik beneden te gaan, een genot, dat ons zoo goed den welstand van het familieleven doet smaken. Thans was zij tehuis, in haar eigen tehuis, - helaas! hoe weinig werd zij het gewaar, als zij op dien vochtigen wintermorgen hare lange lokken kamde en hare roode verkleumde handen afdroogde.

In de eetzaal wachtte men op haar aan het ontbijt. Alexis zat nevens zijne moeder, deze met den rug naar het vuur in papillotten, met eenen zwarten, geverfden sjaal aan, en het scheen Justine, dat zij haar wenkte zich nevens haar op den ledigen stoel te plaatsen; maar zij deed, als zag zij het niet, en zette zich nevens Alexis: het was zoo natuurlijk, daar zij de anderen nog zoo weinig kende! Henriette had haar blond haar in een net hangen, en droeg een verschoten grijs morgenkleed: wat voelden die lieden zich te huis in hare woning, waarin zij als eene vreemdelinge zat!

Eugénie kwam binnen en wenschte haar hoffelijk den goeden dag, maar bleef als opzettelijk rechtstaan achter

haren stoel; er was een oogenblik van spanning, en toen boog Alexis zich naar zijne jonge vrouw en fluisterde haar aarzelend iets in het oor:

Zij zat op de plaats van Eugénie! Onthutst stond zij op en ging aan het andere einde der tafel. Hij hield haar terug met zijnen blik, terwijl hij haar wegzond met zijne woorden, en de smeekende uitdrukking van zijn aangezicht zei duidelijk genoeg: ‘Laat ons ook *dit* offer brengen aan de goede overeenkomst van ons huis!’ Maar noch zijn blijkbare spijt, noch de vriendelijke knik harer schoonmoeder, die haar welkom scheen te heeten, vermochten de wolk van haar voorhoofd te drijven en het ijs in haar hart te doen smelten. Wat ook niet weinig tot hare verlegenheid bijdroeg, was het uitsluitend gebruik der fransche taal, welke door hare huisgenooten was aangenomen, en waarvan de reden was, dat hare schoonmoeder uit het Walenland herkomstig, ofschoon zij het grootste deel van haar leven in Vlaanderen had doorgebracht, hetzij door luiheid, hetzij door stomphed van begrip, er nooit toe gekomen was vlaamsch te leeren, hetgeen hare kinderen goed kenden, maar niet gewoon waren ondereen te spreken.

Toen haar echtgenoot naar zijne les was, en Henriette ook reeds de kamer had verlaten, zegde zij schuchter, dat zij thans hare koffers uitpakken ging en trok naar boven, tevreden wat alleen te zijn; maar nauwelijks was zij op hare kamer, als een bescheiden klopje op de deur haar het bezoek van Eugénie bracht. Deze kwam hare diensten aanbieden om haar behulpzaam te zijn.

Zoo iets doet men liefst zelf. Justine bedankte haar minzaam en wachtte tot zij heengaan zou om hare koffers te openen; doch Eugénie zei haar zich niet te geneeren - was zij het niet, die haar geneerde? - en bleef staan, en Justine was gedwongen in haar bijzijn al hare kleine zaken te verhandelen en weg te leggen.

Wie kent niet het genot al de geliefde voorwerpen, welke men uit zijne kindsheid en zijne vroegste jeugd heeft bewaard, bij eene verhuizing te bezichtigen! Het gebroken speelgoed terug te zien; het prentenboek, dat vader eens onverwacht mede had gebracht, weêr te vinden! de doosjes te openen, waarin verwezen juweeltjes hun dof verguldsel verbergen; de prijsboeken der schooljaren te doorbladeren; het opgekruld kroontje der wijsheid of welgemanierdheid, dat men toenmaals verkreeg, nog eenmaal in de hand te nemen! De verdroogde camelia van het eerste bal! Het popje in manskleederen, dat men van eene schertszieke vriendin op Sinte-Klaasdag kreeg! Het schaduwbeeld, dat neef van ons gemaakt heeft, neef, die over zee getrokken en nooit meer teruggekomen is! - en het zicht van dat geel geworden stukje papier verzet ons in eenen gezelligen avond in onze vervlogen jeugd, en tovert ons de gestalte van den vroolijken, wilden zeeman, die zoo jong in de golven den dood moest vinden, nog levendig voor onze blikken, en wij droomen ons terug in gene dagen, en vergeten het tegenwoordige om enkel in het verledene te leven. Bewaarde brieven, kleine geschenken en eene ontelbare menigte voorwerpjes, welke waarde voor ons bezitten, omdat aan elk hunner eene herinnering is verbonden, en die voor anderen niets beduidend zijn!

X.

Justine zou zich wel gewacht hebben hare kleine schatten bij onbekenden uit te halen; ook haastte zij zich alles ondereen in hare kast te werpen, en schudde haastig hare kleederen open om ze aan den mantelstok te hangen. Eugénie sprak, van onverschillige zaken: zij waande zich zeer bescheiden, omdat zij geene opmerkingen maakte, en zag intusschen zeer onbescheiden toe.

‘Zie, dit is het studeervertrek van mijnen broeder,’ sprak zij, als het laatste stuk weggelegd was, en zij reeds op het portaal stonden om beneden te gaan, terwijl zij eene deur opende:

Het was eene ruime kamer met drie hooge vensters op straat. Rondom den wand waren boekenkasten; er lagen boeken op tafel, op de schouw, ja tot op den grond toe. Een oud stuk gestreept karpel bedekte den plankenvloer in het midden, waar eene vierkante tafel stond, overladen met vlugschriften, dagbladen, grauwe bladen papier met verdroogde er op vastgehechte planten en schrijfgerief. Eene verkleining in pleister van het beeld der Venus van Milo met hare gebroken armen stond in eenen hoek, en eene groote, donkere schilderij op het schoorsteenbord, eenen tuil bloemen voorstellend, welke zwaargebladerd en hardgekleurd geenszins aan de vergankelijke frischheid der natuur herinnerden. Maar de lucht, die men er inademde, was zoo weldoende warm, in den haard zelven brandde een flikkerend vuur, en de wissel zetel daarnevens noodigde tot rusten uit, die vriendelijke zetel! - Ja, Justine voelde het, dáár in die kamer zou haar ware tehuis zijn; daar zou zij, terwijl Alexis aan het studeeren was, komen zitten met haar handwerk, stilzwijgend en roerloos om hem niet te storen; daar ook zou zij in zijne afwezigheid uren van droomerij en zalig nadenken doorbrengen; daar zou zij aan zijne zijde gezeten, als weleer vóór hun huwelijk in het kamertje achter het magazijn, hem alles vertellen wat in den dag gebeurd, en wat haar in het hoofd gekomen was!

En terwijl zij aldus in éenen oogenblik eene heele reeks van genoeglijke stonden voorop genoot, sprak Eugénie met haren beslissenden toon, die geene wederspraak duldde: ‘In deze kamer, Justine, mag nooit gekomen worden, als hij er in is, en hij is zoo jaloersch, dat in zijne afwezigheid iets aan zijne papieren zou verlegd worden!’

Ach God, daar lagen reeds al hare luchtkasteelen in duigen!

XI.

Zij had niets te verrichten: zij vroeg werk aan Eugénie en deze haalde haar een kleed van het hare om los te tornen: een lastige, onverdraaglijke arbeid, die de zenuwen prikkelt, de nagels zwart maakt en de oogen vermoeit. Alexis, welke dit niet wist, zag bij zijne tehuiskomst, hoe naarstig en gezellig zijne jonge vrouw reeds tusschen zijne zusters en zijne moeder zat, en voelde zich zoo gelukkig in den verbindenden aanblik dier goede overeenkomst!

Des avonds verscheen Croquet; hij kwam daar dagelijks: dit had Justine reeds vernomen. Hij stapte recht op haar toe, kruiste de armen over de borst, boog het hoofd heel diep met schertsende nederigheid, wipte dan eens op de teenen en ‘mevrouw’ sprak hij plechtig.

Henriette en Eugénie lachten, Alexis was niet tegenwoordig. Justine werd verlegen en bedroefd: was dit een blijk van minachting te haren opzichte, of wilde hij kost wat kost grappen maken, en was het enkel een nieuw bewijs van zijn tactloos karakter? dit vroeg de jonge vrouw zich peinzend af.

Toen zij een weinig later iets in de nevenzaal was gaan halen, hoorde zij hem op eene vraag van Eugénie, die zij niet verstaan had, met verdoofde stem antwoorden: ‘Eene volkomen nulliteit.’

Was het van haar, dat hij zulks zeide? zij geloofde ja, en wanneer Alexis daar ook reeds was en allen vroolijk rondom de tafel zaten, verstrooide haar nog steeds deze twijfel, en haar stilzwijgen scheen misnoegdheid zonder grond aan hare luidruchtige huisgenooten.

Lieden, welke weinig aan den gezelligen omgang der wereld gewoon zijn, bezitten doorgaans geene zelfbeheersching: wat hen ontroert, bekommert of kwetst, staat al dadelijk en dikwijls in schijnbare ontevredenheid op hun aangezicht te lezen; zij kunnen hunne indrukken niet verbergen noch er de ontleding van verschuiven.

Croquet had iets nieuws - of iets, dat daar ten minste nieuw was, medegebracht: eene heele reeks stalen ringetjes, die op twee roedekens staken, en welke een oningewijde er niet meer kon op krijgen, eens dat zij er afgetrokken waren. Henriette had het reeds trachten te doen, thans zat Eugénie er mede bezig. Zij stoeide gestadig met Croquet en lachte luid bij elke mislukte poging. Dan wilde Alexis, dat Justine het ook eens beproeven zou.

Instinctmatig wilde zij het voorwerp wegschuiven; doch zich bijna even gauw bedenkend in de vrees hem door eene weigering te mishagen, nam zij de roedekens vast. Alle oogen waren op haar gevestigd: dit bracht haar in verwarring. Zij bezat eene van de natuur welgevormde, kleine hand, doch die door het gestadig handelen van ruwe voorwerpen ruig en thans eenigszins door den winter was aangedaan. Eugénie wees haar terecht met hare fijne, witte vingers. Het contrast was groot genoeg; maar zij achtte het geraadzaam de aandacht er op te trekken met de uitroeping:

‘Arme zuster, zou men niet zeggen de hand eener boerenmeid, zoo rood, zoo opgezwollen van de koude! doet dat geen zeer, Justine?’

‘Niet heel veel,’ was het antwoord.

Neen, neen, Eugénie, niet half zooveel als de doornsteek uwer woorden in dat teeder gemoed.

XII.

Justine was nog maar eens met haren echtgenoot uitgeweest, dat was toen zij hunne huwelijksvisites hadden gedaan, haastig uit het rijtuig stappend, van het eene huis in het andere. Nauwelijks neergezeten weer opstaande om elders te gaan, zooals zij deden, was die tijd zeker wel kort voor vrienden en bekenden om een juist oordeel over haar te vellen. De indruk, welken zij in het algemeen maakte, was niet gunstig: in de meeste huizen werd zij met nieuwsgierige onwelwillendheid verwacht; men vergaf het haar niet, dat zij, arm en onbeduidend, den ernstigen, alom geachten Alexis aan zich had weten te hechten. Zij sprak niet veel en liet geene neiging blijken met iemand nauwer kennis aan te knopen.

‘Waarin toch bestaat hare aantrekkelijkheid voor uwen broeder?’ zei eene vriendin aan Eugénie, wel wetend, dat men deze niet kwetste door het twijfelbare eener dergelijke vraag.

‘Ach,’ antwoordde Eugénie met milden toon, ‘Justine is niet bijzonder liefvallig, zij is niet heel gracieus, dat is waar; zij is wellicht ook niet zeer teerhartig, en het is onloochenbaar, dat het haar aan gezond oordeel ontbreekt; maar wat wilt gij? hare eerste opvoeding liet te wenschen en.... waarlijk, Alexis had het veel slechter kunnen treffen.’ O vrouwenhart, is het aldus, dat gij iemand verdedigt!

Waren dit de woorden niet, welke zij gebruikte, als zij tegen Alexis van zijne jonge vrouw sprak, zoo was het toch de geest van hare gezegden, en sloeg dit in heel hare handelwijze en in alles door. Hij wist niet, hoe het kwam, maar hoe lief hij Justine ook had, toch was zij zonder dat hij het zelf vermoedde, al zeer in zijne meening

gedaald, en had hij tegenover haar eenen dwazen, schertsenden toon aangenomen, dien hij niet gewoon was, en die geenszins in zijn karakter lag: hij behandelde haar als een kind, als een geliefd, maar onverstandig schepsel, - ach, zij had zich voorgesteld zijne goede vriendin te zijn, de bestendige vertrouweling van al zijn lief en leed te worden, en hoe was zij teleurgesteld, en hoe voelde zij zich ongelukkig, onuitsprekelijk ongelukkig in zijnen kring!

Maar hij had haar verboden te klagen: zij had zich voorgenomen het niet te doen en met de haar eigen halsstarrigheid hield zij woord, hoe hard het haar ook vallen mocht, en hoe breed de klove wierd, welke deze terughouding tusschen hen beiden maakte.

Het vernederde haar, dat hij soms tehuiskomend haar schertsend toelachte en haar zijn lief kind noemde, en wanneer Henriette of Eugénie in de kamer traden, hij aan deze opgewonden ergens eenig groot, politiek nieuws mededeelde of haar ernstig over iets, dat hem bekommerde onderhield!

Ook kon zij het niet zonder treurnis hooren, dat Henriette soms in haar bijzijn eenige woorden engelsch met Alexis sprak. Och, ware zij wat toegevender geweest, zij zou wel ondervonden hebben, dat het eene onschuldige ijdelheid was, die dit meisje hiertoe aanspoorde en tevens eene herinnering aan haar geliefkoosd Engeland, waarheen zij somtijds sprak terug te keeren; maar Justine was wat te lichtgeraakt en geneigd, als vele ongeleerde menschen, in zulk geval te gelooven, dat men uitsluitend van haar sprak. Het was haar ook eene oorzaak van spijt, dat Eugénie zijne kousen en zijn lijnwaad verzorgde en zijne kleederen in orde bracht.

Croquet bracht soms het een of ander nieuw uitgekomen boek mede: dat las hij voor met zijne scherpe stem; ook wel een artikel uit een dagblad; maar zij luisterde niet heel aandachtig; want meerendeels verstond zij er niet

bijzonder veel van, als er van politiek, bij voorbeeld, quaestie was; en hare meening werd nooit in aanmerking genomen, als het eenen roman gold; want men sprak voor haar heen zonder op hare woorden acht te slaan; op die wijze bracht men haar aldra tot stilzwijgen.

De beide juffers prezen Croquet, zijnen opgeruimden aard, zijn gezellig karakter, zijnen gediensligen omgang. Justine zei niets daarop: zij oordeelde gansch anders over hem, zij vond hem gevoelloos, geaffecteerd en ingenomen met zich zelve, en het was waar, dat hij te haren opzichte niet minzaam was, hoe lief hij zich ook, niettegenstaande zijne gebreken, jegens anderen te gedragen wist. De jonge vrouw kon er ook van haren kant niet toe besluiten hem als vriend des huizes te bejegenen: zij had gemeend zich zelve hierdoor te kort te doen; want onervaren als zij was, verwisselde zij, als vele lieden doen, het gevoel harer eigenwaarde met dat harer gekwetste eigenliefde.

XIII.

De lente was daar met al hare groene frischheid: de lente, die hier gewoonlijk met dorre, gure winden komt, bracht thans eene bij uitzondering milde lucht en warmen zonneshijn. Zij hadden reeds meermalen kleine uitstapjes in het veld gedaan, en de oude dame was zelfs reeds een paar malen op korter wandelingen mede geweest. Het was dan ook natuurlijk, dat Alexis deze den arm aanbood en Justine schaarde zich gewillig tusschen hare schoonzusters; maar eens, dat zij alle vier zonder de moeder per spoor naar Melle gereden waren, om daar eenen halven dag in de omliggende bosschen door te brengen, had Justine, bij het uitstappen van den trein, haren arm door den zijnen gestoken, en koutte vroolijk en uitgelaten in de vrije lucht.

Hij drukte dien eens innig aan zich, en toen, als vreesde hij, dat het Eugénie en Henriette verstoren mocht, dat zij beide zich schenen af te zonderen, liet hij bijna onmerkbaar zijnen arm zachtjes nederkomen, zoodat de hare er van zelfs uitviel. Zij voelde zich gebelgd over die handelwijze en ging langs de andere zijde van Henriette en sprak tegen haar. Ook had het haar reeds meer dan eens verveeld, dat hij en Eugénie gestadig met de oogen naspeurend ten gronde geslagen, langs grachtjes en wegeltjes, in bosschen en weiden planten zochten, en uittrokken, en vreemde namen gaven en bespraken, en tehuis zorgvuldig klasseerden en op groote, grauwe bladen met al de twijggjes en de bladertjes en de vezeltjes der wortels bij middel van kleine reepjes papier opeenplakten. ‘Onkruid’, noemde Justine dit met al de minachting, welke zulk slag van bezigheid aan de buitenlieden inboezemt.

Zij bevonden zich in het bosch: de nachtegaal en al de vogels zongen, en het galmde luid en lustig onder het gewelf der hooge beukenboomen. Zij had zich alleen, met den rug tegen eenen stam geleund, nedergezet, en deed de oogen toe en luisterde naar de menigvuldige, bijna onvatbare geruchten, dat levensgeronk der lente, rondom haar; maar zij genoot niet zooals vroeger: zij dacht aan Alexis, die haar onvriendelijk had bejegend, en deed, zooals wij allen soms doen: van onze groote vreugden niet genieten, omdat ons eene kleine bekommring bezighoudt.

Eensklaps hoorde zij luide, blijde uitroepingen achter de heesters: zij keek rond, zij ging naar de plaats vanwaar ze kwamen; zij zag Alexis op den boord van eenen kleinen waterpoel met eene naar den grond gebogen knie en met de handen samengeslagen, als in aanbidding iets in het water aanstaren: Eugénie had eenen vond gedaan, den *Sparganium natans* had zij ontdekt, riep hij haar toe, en deze rechtstaande nevens hem, vertelde het zegepralend

aan Henriette, die ook van eenen anderen kant toegeschoten kwam. En uit hunnen toon straalde die uitbundige, blijde verrassing, welke aan kinderen en verzamelaars van wat het ook zijn mag eigen is. Maar Justine zag onverschillig en bijna spijtig toe: dat was eene vreugde, die zij niet begreep, en een boos gevoel, zooals er in het hart van eiken mensch huist, ontwaakte in haar. Zij wilde het verdrijven; maar 't gelukte haar niet, en zij, die haar leven voor hem zou opgeofferd hebben, misgunde hem zijne onschuldige blijdschap, omdat deze hem door eene andere dan haar zelve was verschaft! 'Hier zal ik met mijne vrienden komen,' riep hij in geestdrift, 'en wat zal Rakeel zeggen, dat de *Sparganium natans* hier groeit? hij die meent, dat hij heel de Flora van het omliggende kent, de *Sparganium natans!*' herhaalde hij om zich zelve te overtuigen, dat het wel inderdaad zoo was, en hij verhaastte onwillekeurig den stap.

'Altijd met hunnen *Sparganium natans* en hun onkruid,' dacht Justine in het terugkeeren.

XIV.

En gelijk de eene gedachte aan de andere hangt, zoo wekt ook het eene misnoegen het andere op: het gebeurde belette haar dien nacht te slapen, en al wat haar in die nieuwe familie tegenging, kwam haar voor den geest, 'neen, neen, zij kon het niet meer verdragen, en zij wilde niet meer,' sprak zij met een moedig voornemen tot zich zelve, toen zij des anderdaags de trappen afdaalde; het kwam Eugénie niet toe haar een vervelend breiwerk - alle kleine stukjes die, te zamen gevoegd, eene spreij moesten vormen - in de hand te steken. Van heden af zou zij zich van die slavernij ontdoen, en in de kamer geko-

men, nam zij eene kous van Alexis op, uit eenen heelen hoop, die in het werkmandje van Eugénie gereed lagen, en begon er vlijtig aan te mazen.

Dat was eene daad van onafhankelijkheid en zonder voorgaande; ook begon zij te beven, toen Eugénie binnenkwam. Deze scheen verwonderd, dat Justine hare taak op zich had genomen, en wellicht zonder eenig erg te vermoeden, sprak zij onder de ingeving van haar heerszuchtig karakter:

‘Justine, deze kousen moeten verbreid worden; gij ziet immers wel dat ze te slecht zijn,’ en zij stak hare hand in den voet, dien zij met de vingers openhield, om het haar te toonen. Daarop begon zij heel kalm met eene speld de steken onder den hiel los te maken.

De tranen schoten Justine in de oogen, en de ontsteltenis verkropte hare stem; maar hare zuster bemerkte het niet.

‘Alexis,’ zei deze zich tot hem wendend, ‘past het u thans om naar Colard's te gaan voor uw zomercostuum?’

Ja het paste hem. Maar dit was te veel voor Justine. Zij liep uit de kamer naar boven, zij zette haren hoed op en trok haren mantel aan: zij wist niet wat zij deed, zij wist niet wat zij doen wilde; maar weg moest zij, verre weg van daar in het vrije, en zij liep de straat op, zij die nooit alleen uitging, en zij had de deur achter zich met geweld toetrokken, zij, die in gewone omstandigheden niet waagde het minste gerucht te maken.

De uitdrukking van haar gelaat of hare gebaren moesten wel opsprakelijk zijn; want de voorbijgangers bleven staan om haar na te zien, en zij moest wel achteloos en onvoorzichtig handelen; want een politieagent trok haar eensklaps in de Lange Munt op eenen trottoir om haar voor eenen hoolwagen te hoeden, die achterkwam. Wat gaf het, of haar een ongeluk gebeurde of niet, zij was in wanhoop en vermocht niet hare gedachten bijeen te zamelen.

Zij zag kinderen in lange rijen twee en twee van de school komen; zij zag aan den hoek der straat eene samenscholing en bleef er eenen oogenblik staan; mannen kwamen lachend uit de groep. Het was een dronkaard, die nedergevallen was en niet meer op kon staan, vertelde men; en voort ijldde zij zonder omzien, altijd voort tot zij eindelijk van vermoeienis uitgeput en buiten adem op eene bank in eene soort van openbare wandeling met het stroomend water voor haar en eenen engelschen hof aan den overkant, nederviel. Het regende: zij had het niet gevoeld; maar thans drong het koude nat door hare kleederen en liep in huiverende rillingen over haren rug; dit was het misschien wat haar tot haar zelve bracht. Zij zocht haar regenscherm: zij had het niet meer; maar herinnerde zich duidelijk, dat zij het opengestoken had, toen zij uit het huis kwam. Zij zocht rondom zich, en eensklaps voelde zij eene hand op haren schouder en zag om: daar stond Alexis met ontsteld gelaat en angstige vragen, wat er gebeurd, en waarom zij weggelopen was? en dergelijke meer. Hij verschrikte van den aanblik, dien zij aanbod: zij zag bovenmate bleek; de zwarte vederen stonden toegeplakt en recht op haren hoed en het water droop uit hare lokken. Zij wilde antwoorden; maar de ontroering sloot haar den mond; de tong weigerde haren dienst, en zij kon enkel verwarde klanken uitbrengen.

Hij deed teeken aan eenen koetsier, die juist voorbij reed. Hij hielp haar in het rijtuig: hij hield hare handen vast en suste haar met zoete woorden, evenals men tot een kind spreekt.

Tehuis was de ontsteltenis niet minder groot; hare schoonmoeder, hare zusters omringden haar bevend met ontroerde aangezichten: zij viel achterover op de sofa en begon hevig te snikken, en al hare ledematen trilden. Het was een zenuwaanval, zei de ijlings gehaalde dokter. Hij beval koud water en rust.

‘Kom, Justine,’ sprak Alexis, die nog immer niet wist, wat er gebeurd was, ‘kom, zeg het aan mij, aan mij alleen,’ en hij boog zich naar haar.

‘Omdat... omdat....’ begon zijne geschokte vrouw met eene uiterste krachtinspanning tusschen haar gesnik, ‘omdat Eugénie mij die kous afgenomen heeft .....

Voor zulk eene kleinigheid! Alexis kon eenen glimlach van medelijden niet inhouden, en op het gelaat zijner huisgenooten, welke achter haren rug stonden en elkander aanzagen, verscheen dezelfde minachtende uitdrukking: ‘voor zulk eene kleinigheid!’

Ja wel, voor zulk eene kleinigheid, ja wel, Eugénie en Henriette, niet voor deze kleinigheid alleen, maar voor de gansche reeks van kleinigheden van denzelfden aard, welke voorafgingen en waarvan deze de laatste, de beslissende is en de maat vol doet.

Hebt gij ooit in een bosch of langs eenen straatweg eenen boom zien vellen? De houtkappers hakken en hakken, de boom blijft onbeweeglijk staan; er is een groote kuil rondom gedolven; al zijne wortels zijn los, behalve éénen enkelen, die hem nog aan den grond houdt; - opgelet, alle mannen uit den weg, een laatste kleine houw, al zijne takken trillen en als eene zware massa stort hij neder!

‘Met zulk eene kleinigheid!’ kon men zeggen.

XV.

Thans weende zij op den schouder van Eugénie, evenals een weeskind, dat slagen van zijne stiefmoeder heeft gekregen, en schreiend bij haar om troost komt. Hare zusters ontkleedden en brachten haar naar bed, en lieten haar, nu dat zij wat gestild was, alleen, opdat zij rusten zou.

Men verwachtte dien dag bezoek: Croquet met zijne ge-

trouwde zuster en haren echtgenoot, die overgekomen waren, benevens eenen heer van Bergen. Het middagmaal was voor dezen laatste tot vijf uren verschoven, en Justine vernam den klank der vorken en schotels en de verre stemmen der genoodigden beneden. Waarom kwam Alexis niet eens zien, hoe zij. het stelde? Het hadde haar goed gedaan, indien hij, die haar steeds als een kind behandelde, haar thans eens als een bedorven kind had vertroeteld en beklagd; maar hij verscheen niet, en weenend verborg zij haar hoofd in het kussen. Zij hoorde zingen en de begeleiding op het klavier, en dan eenen stap die bovenkwam: het was Eugénie - zij zag het door de spleet der deur - die haar ververschingen bracht; maar zij deed alsof zij sliep, en de andere trok op de teenen naar beneden.

‘Gij moet niet gaan, gij moogt niet gaan,’ had Eugénie van het eerste oogenblik aan haren broeder gezegd. ‘Gij ziet wel, dat het kinderachtige grillen zijn,’ - inderdaad, zij had gelijk, dacht hij, en hield het ook voor grillen. - ‘Wij mogen haar niet involgen,’ ging Eugénie voort, ‘anders zal zij ons nog zulke tooneelen voorbereiden en ons zonder reden den doodsangst op het lijf jagen.’ En hij deed, hoewel ongaarne, wat zijne zuster hem aanbeval, hij ging niet eens tot bij zijne vrouw, en paste zonder goedheid de koele rede op de overdreven uitingen van haar harteleed toe.

Justine lag op het gebeurde na te denken: zij begon zich te schamen over hare onzinnige handelwijze, en bekommerde zich over het vermiste regenscherf: waar mocht het toch gebleven zijn? Het was dat van Henriette, en nu vreesde zij wel van verwijtingen te krijgen.

Des anderdaags ondervond zij tot haren niet geringen schrik, dat zij ook haar portemonnaie kwijt was; had zij het verloren? was het haar in het gedrang ontstolen, of had zij het weggeworpen? zij geloofde dit laatste. Dat was

waanzen geweest: zij kon het bijna niet anders noemen.

Doch hare vrees voor opmerkingen was ongegrond: men sprak van het tooneel van den vorigen dag, noch van het regenscherf, toen zij des morgens benedenkwam; men omringde haar met zorgen; maar vroeg haar niet, hoe het ging, en dit nam zij voor een bewijs van fijngevoeligheid; ook bemerkte zij, dat Eugénie met voorkomendheid en als het ware onderdanig een pak kousen in haar werkmandje gelegd had, opdat zij die vermaken zou. Hoe pijnlijk deed het zicht er van haar echter aan, als de blijkbare oorzaak harer buitensporigheden. Alexis repte geen woord meer over het gebeurde.

Maar hare gezondheid herstelde niet goed, en de dokter raadde verandering van lucht aan, en vroeg, of zij niet voor eenigen tijd naar buiten kon gaan.

Ja wel, te Masegem had zij eene bloedverwante: tante Oosterlink. Daar kon zij wel naartoe, en zij ging. Hare schoonzusters leidden haar naar den trein, - Alexis was naar de Hofbouwschool - en wie bij het afscheid die drie vrouwen elkander de hand had zien drukken en omhelzen, zou niet gedacht hebben, dat eenige wolk hare vriendschap verduisterde.

XVI.

Zij liet haar koffertje bij het afstappen in het station voorloopig in bewaring, en ging te voet tot aan het dorp, waar hare tante woonde: dat was een half uurtje van daar en de lucht was zoo frisch en verkwikkend. Het was eene haar welbekende, eenigszins heuvelachtige streek met weinig boomen en uitgestrekte akkerlanden, met stroomende beekjes en vruchtbaar groen.

Zij zag van verre reeds den hoogen kaarspopulier, die op

den hoek van den vierkanten tuin stond, waar een poortje was, aan hetwelk zij duwde om langs daar binnen te gaan; doch het was gesloten, en zij maakte den omweg door het kleine straatje tusschen den blinden muur en de haag en ging langs voren in.

Tante Oosterlink was eene welstellende, bedaagde weduwwrouw; haar man had het ambacht van wagenmaker en hoefsmid uitgeoefend, - de noodstal met zijn afdakje, zijne ijzeren ringen en zware ketens stond nog aan den hoek van het huis, al werd hij niet meer gebruikt, - de werkwinkel was er nevens; want het wagenmaken zette zij voort met Naas, den knecht, die de werkmansdecoratie had, omdat hij reeds vijftig jaar in dezelfde familie woonde.

Het was omtrent één uur, toen Justine binnenkwam: hare tante zat opgeschikt geheel alleen aan de koffietafel met dikke, tarwen botterhammen; haar zwarte mantel lag nevens haar op eenen stoel: zij scheen op het punt van uit te gaan. Wat was zij verbaasd en blij hare nicht te zien! maar het eerste wat zij deed, was haar eene heele reeks verwijtingen toesturen, omdat zij niet eerder, en met haren man gekomen was om hem voor te stellen, en dat het zeker kwam, omdat zij nu te hoog in stand was en dergelijken meer.

Inderdaad, Justine had het moeten doen: dit wist zij zelve wel, en Tante had in den grond gelijk, al was het misplaatst haar dat zoo maar dadelijk voor oogen te leggen.

De jonge vrouw verontschuldigde zich zoo goed zij kon; maar de waarheid was, dat zij tot hiertoe hare tante niet had bezocht, omdat Eugénie zou medegekomen zijn, indien zij het aan Alexis had voorgesteld, en zij deze hier niet inbrengen wilde.

Tante Oosterlink kwam van de verkooping van den onderpastoor, begon zij dra daarop te vertellen; zij was wat laat naar huis gekomen, het middagmaal was koud, daarom at zij botterhammen, - zij sneed er ook aan Justine voor.

Het was jammer, dat het zoo mislukte; maar zij verwachtte de vrouw van den klompenmaker, om er weer naartoe te keeren: het beddegoed en de wijn moesten nog verkocht worden; maar indien hare nicht lust had, kon zij mede gaan. Zij praatte suffend zonder ophouden, en vertelde hoe duur dit voorwerp verkocht was, hoe hoog zij een ander had opgejaagd, en voor hoeveel haar deze koop was toegeslagen, en meteenen wees zij naar een vijftal beschadigde borden op den hoek der tafel waarop een gebroken Christusbeeld lag.

Justine vroeg aan tante, of zij daar eenige dagen blijven kon. ‘Zeker,’ zei de oude vrouw, ‘het bed staat er toch: het is juist gelijk of gij er in slaapt of niet, juist gelijk,’ herhaalde zij. Dit was zoo hare beleefdheid.

Zij was eene korte, zwaarlijvige vrouw met een nieuwsgierig oog, en een groot hoofd, dat bijna zonder hals op hare ineengedrongen schouders stond. Justine ging liefst niet mede: zij was vermoeid, zei zij, en zou buiten blijven zitten, tot tante terugkwam.

Wat was zij blij alleen te zijn, alleen met hare gedachten en hare behoefte aan aandacht en stilzwijgendheid! Zij ging in den tuin: er stonden geene bloemen in; er waren enkel eenige jeneverboomkens met rijpende beziën langsheen het pad te zien, en aardappelen groeiden langs weerskanten als op het veld. Op het einde bevond zich een prieeltje van vinkoorn met zijne donkere bladerkens, zijne puntige, geelwitte bloementrosjes en zijne naakte, groene takjes daarbinnen.

Zij zette zich op de houten bank, trok een brokkelig hofstoeltje naar zich, stelde de voeten op de zitting, kruiste de armen op de knieën, en legde het hoofd er op. En zoo zat zij uren-uren lang onbeweeglijk na te denken over haar treurig lot, en hare verwoeste begoochelingen van geluk.....

XVII.

Zij zou het nooit vermoed hebben, dat de wereld, waarin zij zich thans bevond, haar zoo vreemd was geworden; zij moest zelve reeds buiten haar weten beduidend veranderd zijn, sinds zij hier de laatste maal gekomen was.

Hoe zonderling scheen het haar des avonds aan den disch zonder tafellaken met houten lepels pap te hooren nuttigen; nevens de knechten te zitten, die barvoets waren, en zich 'Justine' te hooren noemen van den vijftienjarigen leerjongen met zijn ros haar, zijnen kleinen neus, zijnen wijden mond en zijn sproetengelaat! Dat Naas dit zei, kon zij wel verdragen - hij had haar zien opgroeien - maar die leelijke kleine knaap! En hetgeen haar bijzonder trof, was het gesprek, dat er rondom haar gevoerd werd: het onverwacht weggaan der meid van den deurwaarder, en dat zij nu wat op zich zelve ging blijven, dat zij niet haastig was eenen nieuwen dienst te zoeken, dat zij iets moest vergaard hebben; en toen rekende Naas uit, tot hoe hoog dat wel kon belooopen, en Tante sprak hem tegen.

Daarop vertelde de jonge knaap grimmend, hoe zij zich te middag vermaakt hadden met eenen hond, dien men in de smis eene buis aan den staart had gebonden en dien hij had helpen uitjouwen, - en dat werd kluchtig gevonden! en Tante stelde de handen op hare heupen en schokte van lachen.

Hoe verachtelijk gemeen kwam dit aan Justine voor, en onwillekeurig vergeleek zij dit gesprek met de beschaafde gevoelens en gedachten, die zij reeds gewoon was te hooren uitdrukken.

Er was, vertelde de andere knecht, 's avonds te voren in de Drie Emmers eenen dronkaard op straat geworpen.

De baas had gelijk: indien hij herberg hield, zou hij ook geenen drank meer willen geven aan iemand, die reeds te veel heeft; maar het ging overal niet zoo, verre van daar, men lokte de dronkaards aan om hun geld af te doen, enz....

Nu zaten zij buiten voor de deur, toen dit verhandeld werd, tante en Justine op stoelen, de knechten op den drempel met de voeten in de handen en de pijp in den mond; de kleine leerjongen zette zich achter den rug der vrouwen in eene keten van den noodstal te wiegen en blies haar gestadig slechten tabaksrook in de oogen.

Een gebuur kwam de straat over gestoken: hij was zich naar Eekloo een zwijn gaan halen, zei hij; zij waren duur: zeven en twintig frank voor een viggetje van negen weken, en nog was het een *hazard*; want al de anderen van den hoop waren voor dertig verkocht! Daarop vond tante, dat aan varkens kweeken geen profijt was, dat men er te veel in steken moest.....

‘Maar voor mij,’ sprak de buurman, ‘zal het zoo duur niet komen, als gij denkt,’ en hij begon uiteen te doen, dat hij veel pastenakels en beetwortels had, en met zijnen afval en de aardappelschillen, die hij van de kwezeltjes kreeg, welke op zijn hof woonden, het beestje wel vetten zou.....

Hoe was het toch mogelijk, dacht Justine, in zulk gesprek belang te stellen!

Hij verhaalde ook, dat de veldwachter met Kerstdag zijn land kwijt was, dat hij verbod gekregen had en volkomen daarmee ten onderen was met zijn talrijk huisgezin; en het scheen aan den toon van den spreker, dat zulks zijnen eigen welstand verhoogde.

Hoe zielloos, hoe weinig hartverkwikkend was zulk een onderhoud! Maar wat Justine het zonderlingste van al scheen, was dat zij hier zoo vaak had vertoefd, en het haar nu eerst oprecht verraste en trof.

XVIII.

Zij hield zich meest alleen van de anderen afgezonderd: de knechten waren op hun werk, en zij trachtte zooveel mogelijk het gezelschap te vluchten van Tante met hare langdradige vertellingen en hare eindelooze vragen. Daar zat zij op de eenzame bank van het prieeltje na den maaltijd van den derden dag van haar verblijf. Wat wonderbare werking was er in haar brein gebeurd, en naar wat geheimzinnige ingevingen had zij geluisterd? Zij wist het niet; maar zij had een zelfonderzoek begonnen, en was er toe gekomen hare zaken in een ander daglicht te beschouwen.

Zij had zich afgevraagd, of zij dan zelve ook geene schuld aan haar ongeluk had, en ondervond, dat zij de bezwaren, die op hare schoonzusters wogen, overdreven had, en van het oogenblik, dat zij er toe gekomen was zich zelve te beschuldigen, voer zij voort op dien weg met de haar eigen overdrevenheid, en laadde al de schuld op zich zelve.

Wat belachelijke rol had zij gespeeld? Zou Alexis het haar ooit vergeven? Had zij het aan zich zelve niet te wijten, dat hij haar voor kinderachtig hield? Waarom had zij zijne vermaken, zijne bezigheden niet trachten te begrijpen en te deelen? Zij was boos op Henriette en Eugénie, omdat deze hem liefhadden: het was een gevoel van nijd, zij wist het thans, dat haar aandreef datgene te verachten, wat zij niet bereiken kon.....

Tante kwam bij: het was in den noenstond, zij had wat tijd om te praten, zei zij, en zette zich op het hofstoeltje. Zij vouwde den tip van haar blauw voorschoot schuins over om de menigvuldige vette vlekken, die er op waren, te verbergen. Hare mouwen waren half opgesloofd,

zij steunde met hare dikke, roode handen op hare knieën, zoodat de ellebogen wijd uiteen stonden en zag, voorovergeleund, haar nichtje aan, terwijl zij deze eene heele reeks onbescheiden vragen toestuurde. Tante had bruine vlekken in hare grijze oogen: het was de eerste maal, dat Justine het bemerkte, en zij had dien blik willen ontwijken en dat gesprek nog veel meer, zij, die een paar dagen te voren hier om troost was gekomen, en met het verborgen inzicht wellicht haren nood aan de oude vrouw te klagen, omdat zij behoefte had aan iemand haar hart te openen.

Justine zei enkel ja en neen; maar tante Oosterlink liet zich niet afschrikken: Wat deed zij te huis? Op wat voet werd zij er behandeld? Welk karakter had haar man, en de moeder, en de zusters? en waarom was zij met hem niet alleen gaan wonen? Waren zij dan zoo arm, dat hij zijne familie moest onderhouden? Hoeveel won hij wel jaarlijks, hoe was die kennis gekomen? en dergelijke meer.

Het was een geluk, dat tante gehaald werd door den leerjongen: er was iemand om te betalen, en zij trok naar huis. De rosharige knaap hield eenen brief in de hand: 'Neem, Justine,' sprak hij.

Het was een brief van Alexis, en ten uiterste verbaasd, vroeg zij wie hem open had gebroken; want zij bemerkte, dat de omslag bezoedeld en gescheurd was.

'Ik,' zei de jongen zonder de minste verlegenheid - de landlieden van dat slag kennen volstrekt geenen eerbied voor de geheimhouding der brieven. - 'De postbode heeft hem daar in den werkwinkel gebracht, en ik meende, dat het van onzen Jan was, die bij de soldaten dient; ik had eerst het opschrift niet gezien; maar hij is in het fransch, en ik kan hem niet lezen.'

Het was een korte brief, de eerste, dien zij ontving van Alexis: 'Lieve Justine,' begon hij - lieve Justine! -

hij was dus niet boos op haar. O neen, wel verre van daar: uit elken regel sprak haar eene innige teederheid toe, en er lag een zweem van onuitgedrukten weemoed over hare afwezigheid in, die haar zoo zalig ontroerde!

Haar besluit was genomen. ‘Tante, ik vertrek heden avond nog,’ zei zij levendig binnentredend.

‘Daar zie, wat hebben wij nu?’ riep deze verbaasd de armen in de zijde stellend.

‘Alexis is niet wel,’ gaf Justine voor, ‘ik heb daar zoo even nieuws van hem gekregen, en moet naar huis.

‘Laat mij dat eens lezen,’ zei de vrouw en greep naar den brief; doch Justine trok hem terug:

‘Het is fransch,’ sprak zij, ‘Tante.’

Men was te huis zoo verwonderd haar te zien; Alexis was zoo blijde: dat straalde uit zijne oogen, dat sprak uit al zijne woorden: ‘zoo gauw,’ zei hij, ‘waart gij ginder dan zoo ontevreden. Justine?’

‘Och neen,’ zei zij, ‘maar ik verlangde toch zoozeer terug te zijn bij u allen!’

Het was heel zeker, dat zij nog nooit zoo minzaam was geweest.

XIX

Zij scheen waarlijk als omgekeerd sedert die korte afwezigheid. Zij praatte zoo vriendelijk in huis, en deed blijkbare pogingen om zich volkomen als familielid te laten gelden. Zij stelde belang in al de gesprekken en mengde er zich in, zelfs als Croquet aanwezig was.

Zij had hare opwellingen van nijd overwonnen en alle kleingeestige eigenliefde aan den kant gezet. - Het was aan hen nu haar te helpen en te volgen in dien weg der toegevendheid en liefde.

Zij had reeds aan Eugénie gevraagd haar lessen in de kruidkunde te geven, hetgeen van deze gereedelijk werd toegestaan. Het scheen haar nu zoo aanlokkelijk de planten en bloemen in haar geheim leven na te speuren, en haren aard en eigenschappen te leeren kennen! Hoe verlangde zij naar hare eerste les!

Thans begaf zij zich bij Henriette in het klein kabinet nevens de voordeur, sloeg stoeiend en half verlegen haren arm om het middel harer schoonzuster, en sprak op innemenden toon:

‘Henriette, gij kunt zoo goed engelsch, ik heb zulken lust het te leeren, zeg, wilt gij mij les geven?’

Henriette was bereid genoeg, als zij van haar geliefkoosd engelsch hoorde. ‘Maar’ zei Justine gewichtig, ‘gij moogt het aan Alexis niet zeggen, dat zal eene verrassing zijn, als ik hem dan zoo op eens in de engelsche taal aanspreek, wat zal hij groote oogen opzetten!’ en heel haar aangezicht glansde van kinderlijke verrukking bij die gedachte.

Zonder uitstel trok Henriette boven en kwam aldra terug met eene groote, lijvige spraakkunst. De twee dames zetten zich aan tafel om al dadelijk het onderricht te beginnen.

Henriette had eene heel ernstige uitdrukking aangenomen, en ving aan met zekere statigheid op het eerste blad het a b c in het engelsch voor te lezen. Aan de *th* gekomen, zegde zij: ‘Justine, deze klank, welke in geene andere talen, naar ik weet, bestaat, is voor vreemden een ware stronkelsteen,’ en zij liet een zonderling geluid hooren.

Justine zag haar met grooten ijver aan.

‘Wij zullen,’ vervolgde de meesteres, ‘ons dus voor het oogenblik uitsluitend met de uitspraak van dezen klank bezighouden. Stel de punt uwer tong tusschen uwe voorste tanden, - ja, zoo - trek nu ijlings uwe tong terug en spreek de letter S uit, zooals in het woord *mouth*, mond,’ sprak zij plechtig.

- ‘*mouth,*’ herhaalde Justine, en het scheen haar, dat de klank opperbest was nagebootst.

Maar Henriette schudde het hoofd: ‘*mouth,*’ siste zij nog luider en met nadruk om ergens eene nuanceering, die aan Justine was ontsnapt, te doen uitschijnen.

‘*Mouth,*’ herbegon de verduldige leerlinge.

‘*Mouth,*’ snauwde Henriette al luider en luider, en ‘*mouth, mouth,*’ trachtte Justine met wanhopige pogingen na te bootsen.....

Het waren als twee hondjes, die elkander aanblaften.

Och, Henriette, hoe is het mogelijk! Ziet gij niet, dat uwe leerlinge zoo haar best doet? Wat geeft het er aan, zoo zij in den eerste de *th* al wat verkeerd uitspreekt? Zij zal er wellicht later wel allengskens toe komen, en ook al kon zij het nooit volmaakt, dit zal geenen enkelen geboren engelschman beletten haar te verstaan, zoo zij anders de taal maar machtig is. - Kom, laat dat varen, Henriette, zij verdient waarlijk eene betere aanmoediging voor hare oplettendheid en leerzucht.

De meesteres begon haar eindelijk de eerste les der spraakleer uiteen te leggen; maar zij haalde zoo menigvuldige voorbeelden aan, en wees op zooveel ontelbare uitzonderingen en geraakte in zooveel omwegen, dat Justine haar hoofd gevoelde draaien en zij haar niet volgen kon. Zij poogde een paar malen eenige uitlegging te vragen over iets, dat zij niet goed begreep; maar Henriette stak den vinger op, keek heel streng en zei, ‘*chut,* onderbreek mij niet, gij doet mij den draad verliezen,’ en gaf haar ten laatste de spraakkunst in handen, haar aanbevelend het eerste thema te maken.

‘Ja, van dezen avond af,’ zei de vermoeide leerlinge.

‘Neen,’ beval haar de meesteres, ‘nu dadelijk, ik dring op dit punt bijzonder aan, omdat de les thans nog versch in uw geheugen staat.’

Och, in haar geheugen! De ongelukkige vrouw wist er geen enkel woord meer van: zij voelde alleenlijk eene overgrootte duizeligheid en begon pijn in het hoofd te krijgen. Zij nam pen en inkt. Henriette had haar een *cahier* gemaakt, en was heengegaan, en Justine zette zich aan het werk. Het ging niet; zij herlas de les: zij verstond ze niet en de woorden dansten voor hare oogen. 'Dat ik wat mocht wachten!' dacht zij immer, 'dat ik het wat uitstellen mocht!'

Het was nochtans zoo eenvoudig; maar zij was als bedwelmd van al de uitleggingen harer meesteres. Daarbij, de jonge vrouw was niet gewoon aan eenige geestesinspanning, en het ging haar zooals allen, die het gebruik van leeren verloren of nooit gehad hebben: hare gedachten dwaalden gestadig van hare voorgenomen taak af: een niets verstrooide haar, wat moeite zij ook aanwendde om opmerkzaam te blijven.

Eene groote bijna loodrechte ader was op haar voorhoofd verschenen; zij zag rood en had lust om te weenen als een kind. Zij dorst niet opstaan en had na uren lijdens eindelijk op eene jammerlijke wijze haar eerste thema voleindigd en was op het punt de trap op te gaan, om een natten handdoek op haar brandend hoofd te leggen, toen Eugénie haar met een pak planten in de hand weerhield en haar terug in de eetzaal leidde.

XX.

Justine was gevangen. Zij bood geenen wederstand, en deed zich geweld aan om te luisteren. 'Kent gij dit?' vroeg Eugénie, terwijl zij een bloeiend stengeltje van tafel opnam.

Ja wel, Justine kende het: immers de roode netel, die langs de wegen en in de hoven groeit.

'*Lamium purpureum*,' sprak de meesteres met statige zelftevredenheid op elke lettergreep drukkend; 'hij behoort tot het geslacht der *Labiées*,' en zij begon de kenteekenen dezer familie uiteen te doen.

Door innige wilskracht was Justine er in gelukt hare vermoeyenis voor het oogenblik te overwinnen, en volgde al die uitleggingen met eene haar ongewone helderheid van geest, die uit zenuwachtige overspanning voortvloeide. Zij zag er zoo wakker uit en het kwam haar voor, als had zij de les van het begin tot het einde kunnen herhalen.

Welaan, Eugénie, laat dat nu zoo, het is genoeg voor heden, ik verzeker het u, het zal haar verwarren, indien gij er meer bijvoegt.....

Maar er stond nog te veel op het programma voor dien dag: '*Cis-sus quinquefolia*,' sprak de geleerde vrouw met eenen tak van den wilden wingerd in de linkerhand, en '*Polygonum hydropiper*' terwijl zij met behagen een takje retse in de rechterhand omhoog hield.

Och, Eugénie, wie kan dat al onthouden? - en het eene plantje na het andere ontledend, sprong zij van de *Crucifères* op de *Papillionacées*, van de *Ombellifères* op de *Rosacées* met allerlei voorbeelden van latijnsche plantennamen; zoodat hare rampzalige leerlinge eindelijk uit heel dien chaos niets meer begreep en hare ooren ruischten; ook begroette zij thans de komst van Croquet, die de les opschorste, als de verschijning van eenen engel, en begaf zij zich naar boven om, van hoofdpijn overvallen, op haar bed uit te rusten.

Des nachts zag zij in haren slaap de engelsche *th* onder eene monsterachtige gedaante dreigend op haar afkomen; zij wilde vluchten; maar verwarde met de voeten in dooreengestremeld onkruid met vreemde namen in *a*, in *us* en *um*.

XXI.

Zij had het zelve niet kunnen zwijgen wat lessen zij nam. Alexis glimlachte over haren ijver en vroeg naar hare vorderingen aan zijne zusters; doch zij vonden weinig te prijzen en lieten verstaan, dat Justine uiterst stomp van geest was.

‘Waarmede gij u toch bezig houdt!’ bemerkte de luie oude dame. Alexis had lust zelf eens te beproeven haar onderricht te geven; maar dat zou de twee meesteressen hebben gestoord; overigens, thans had hij het te druk: hij had de vertaling in het fransch van een merkwaardig hoogduitsch boek over hofbouwkunde ondernomen, en zat gedurende zijne ledige uren steeds boven opgesloten, men zag hem slechts op het uur der maaltijden, en de drie jonge dames gingen dagelijks te zamen in het veld wandelen.

Wat vermoeiende uitstapjes voor de opgejaagde leerlinge: men gunde haar geen oogenblik rust: trok zij een kruidje tusschen de korenaren af, Eugénie nam het uit hare hand om onmeedoogend zijne bloemenkroon en zijne bladerkens te ontleden, en daar Justine de voorbereidende kennis der kruidkunde niet bezat, en geen enkel deel der plant wetenschappelijk te noemen wist, en zulks haar niet werd geleerd, was het haar onmogelijk van die uitleggingen iets te begrijpen.

Wanneer zij het ongeluk had toevallig naar den grond te blikken, zoo ontdekte Eugénie in die beweging, een inzicht planten te zoeken, en oorverdoovend noemde zij den eenen latijnschen naam na den anderen, - of zij altijd juist trof, daarover kon Justine niet oordeelen - en was de meesteres van kruidkunde eenige stappen vooruitgegaan of achter-

uitgebleven om bloemen te plukken en nieuwe martelingen aan Justine voor den avond te bereiden, dan maakte Henriette van de gelegenheid gebruik om haar engelsche woorden te doen uitspreken. De jonge leerlinge kreeg eenen onverwinnelijken en levenslangen afkeer van de kruidkunde, waarvan de studie haar in andere omstandigheden wellicht tot overgroot genoeg had kunnen strekken, en met medelijdenden gruwel dacht zij aan het ongelukkig lot der engelsche meisjes - hare zusters in rampspoed - die bij Henriette fransch geleerd hadden!

Eugénie had haar van den eersten dag reeds een groot groenachtig boek met gekartonneerden omslag, - eene Flora van België - overhandigd, om daarin de gekregen lessen te overzien; maar een wetenschappelijk boek, waaraan men niet gewoon is, maakt den indruk eener vreemde stad, waarin men den weg niet vinden kan, als hij ons niet gewezen wordt; overigens, het was op twee kolommen en met zulke kleine letter gedrukt, dat Justine moeite had er in te lezen, en het aldra opgaf.

Ook met de engelsche *th* kon zij nog immer niet klaar komen, en zij vervaardigde hare opstellen op eene erbarmelijke wijze, doodmoede als zij telkens was van urenlang en ononderbroken luisteren naar Henriette.

Helaas, waartoe diende al hare volharding en haar voorbeeldeloos geduld?

Wel! om Eugénie en Henriette de gelegenheid te geven hare kundigheden ten toon te spreiden; want het was die twee ijvervolle juffrouwen - misschien buiten haar eigen weten - veelmeer te doen om hare leerlinge al de mogelijke hinderpalen der wetenschap in den weg te leggen, en als echte pedanten met hare geleerdheid te pralen, dan die aan anderen mede te deelen.

XXII.

Sedert een paar dagen waren zij naar Brussel tot groote verlichting der jonge vrouw. Zij waren zelfs niet heel vriendelijk van elkaar gescheiden; want op den morgen van haar vertrek was Tante Oosterlink gekomen om met hare nicht de kerken te gaan zien, en Justine, haastig boven loopend om hoed en mantel aan te doen, werd van Henriette opgehouden, die haar de engelsche spraakkunst openlegde: ‘Tante Oosterlink wacht naar mij,’ waagde zij te zeggen; maar de meesteres scheen het niet te hooren, en Justine moest haar op nieuw onderbreken met de woorden: ‘Tante wacht beneden.’

‘Ga, ga, ik houd u niet terug,’ had hare schoonzuster, terwijl zij het boek toesloeg, bitsig geantwoord.

Ook met Eugénie was haar iets dergelijks bijna op hetzelfde oogenblik gebeurd: deze had een vreemdsoortig kruidje van Croquet gekregen, en hield Justine met allerlei verklaringen er over aan den ingang harer kamer staande; maar de jonge vrouw moest wellicht wat ongeduldig getrippeld of verlangend naar de deur geblikt hebben; want Eugénie had zich in eens boos gemaakt en verklaard, dat het voor haar eigen genoegen niet was, dat zij zich al die moeite getrooste, en had er bijgevoegd, dat zij geene enkele les meer geven zou, tenzij het haar uitdrukkelijk werd gevraagd.

Er zijn lieden, welke geene nuances kennen, en geene wenken noch halve woorden verstaan willen: zij doen altijd voort wat u mishaaft of verveelt, tot gij het hun onloochenbaar toont of duidelijk zegt: dit nemen zij dan euvel op en trekken zich terug met openlijke vijandelijkheden.

Justine was niet zeer bedroefd over deze schielijke opschorsing der lessen: zij was ontmoedigd, haar geduld was ten einde, en zij was inwendig ook ontevreden, dat Henriette, sedert zij zich zoo nederig onder hare leiding had gesteld, zich het recht aanmatigde haar van den overkant der tafel in het bijzijn van vreemde gasten allerlei onaangename opmerkingen toe te sturen, en Eugénie haar, zoodra zij den mond opendeed, het woord ontnam om hare volzinnen te eindigen.

Zij stond omtrent den middag met Alexis aan een raam zijner studeerkamer; want in de afwezigheid der zusters waagde zij het soms er heen te gaan. Ook was er thans eene bijzondere reden toe: er had eene zonsverduistering plaats en vandaar kon men die heel goed zien. Zij hield evenals haar echtgenoot een beroekt stukje glas in de hand, en keek naar omhoog zonder te weten, wat er eigenlijk te zien zou zijn.

Alexis, vroeg zij in eens, 'wat is dat eene zonsverduistering?'

Hij antwoordde niet, aandachtig bezig als hij was met het verschijnsel.

'Toe, zeg het mij,' sprak zij weder met eene vernieuwde zucht naar wetenschap, 'ik zou dat zoo gaarne leeren: Eugénie weet het wel; is dat niet ergens eene schaduw, die van de maan komt, of van de wereld, of van de zon, of van wat weet ik....' zij verwarde in hare eigene uitleggingen.

'Croquet,' riep Alexis in eens tot den jongen man, die zoo even binnengekomen was, 'mijne vrouw heeft hare roeping ontdekt: de sterrenkunde,' zei hij op eenen spottenden toon, die hem niet eigen was, en welken de tegenwoordigheid van zijnen vriend hem soms ingaf, 'een vrouwelijke Galilei, een Newton, niet waar, liefje?' en hij gaf haar een knipje op de wang.

Croquet schaterlachte met zijne schelste stem.

Het was heel misplaatst van haren echtgenoot, en Justine had het voorzeker niet verdiend; maar Alexis had dit om zoo te zeggen meer uit verlegenheid gedaan dan om haar te kwetsen; want hij wist, dat Croquet hare laatste woorden moest vernomen hebben, en in de vrees dat hij deze in het belachelijke trekken zou, had hij zich gehaast het zelf te doen om hem hierin te voorkomen.

Justine was uiterst onthutst en had de tranen in de oogen.

‘Lief kind,’ sprak haar gemaal met streelende scherts, ‘uwe oogjes zijn veel te schoon, geloof mij, om ze met sterrenkijken te vermoeien, en uwe lippen veel te rozerood om geleerde gesprekken te voeren.’

Maar Justine gevoelde al het vernederende van dezen lof: Neen Alexis, gij moet niet verlegen zijn: zij zal geene geleerde vrouw worden, zij zal u geene uitleggingen meer vragen, volstrekt geene. Waarom zou zij nog naar volmaking en ontwikkeling streven? vroeg zij zich zelve af: onbeduidend, misdeeld van alle geestesgaven, zooals men haar op alle wijzen gestadig voorhield dat zij was, had zij geëindigd met het te gelooven, en zoo denkend werd zij allengs weder de stompzinnige, terughoudende Justine van vroeger, en zat zij stilzwijgend en onopgemerkt op de sofa bij de oude dames, of met deze aan de kaartentafel, als er bezoek was, en de overigen van het gezelschap eindrijmen maakten of muziek speelden, zij, die gewoonlijk de jongste, en wellicht de meest natuurlijk begaafde van al de aanwezige vrouwen was!

XXIII.

Aldus vergingen herfst en winter, en met de lentedagen was ook een nieuwe huisgenoot in de familie gekomen. De geboorte van dat kind werd van allen met vreugde begroet. 'Dieudonné,' werd hij tegen wil en dank zijner moeder geheeten. Maar Eugénie had dien naam voorgesteld, welke met geestdrift werd aangenomen: het bleek namelijk, dat er een broertje geweest was, en wel het oudste, dat dien naam had gedragen en vroeg gestorven was, en Eugénie had het nu in eens in het hoofd gekregen de nagedachtenis van dat nooit gekend en langvergeten broertje te verheerlijken. 'Dieudonné' herhaalde Justine soms en met ontevredenheid bij zich zelve, 'dat zal ik nooit kunnen zeggen;' ook duurde het vrij lang, aler zij er toe besluiten kon; zij noemde hem in den eerste 'ons kind', of 'de jongen,' of 'de kleine.'

Wat had Alexis zijn zoontje lief! Het was opmerkenswaard, hoe hij en zijne jonge vrouw zich over dezes hoedanigheden onderhouden konden:

'Het zal een groot man worden!' voorspelde hij, 'ik zie het aan zijn welgevormd voorhoofd.'

'Zulke kinderen zijn er niet meer,' verzekerde Justine met moederlijke fierheid.

'Nergens,' bevestigde de vader - en hij was evenmin als zij in de gelegenheid vergelijkingen met andere kinderen te maken.

Eugénie had hem een mahoniehouten wiegje gekocht; dat stond thans in den hoek der woonkamer, en zij was bezig een licht mousseline overhangsel er voor saam te naaien. Zij had hem ook reeds een zilveren kloterspaan voor later medegebracht. Henriette borduurde witte kleedjes voor haar

teergeliefd neefje, en de bijna altijd stilzwijgende grootmoeder was ingenomen met haren kleinzoon. De goede vrouw had, sinds den dood van haren oudsten knaap, hare moederlijke genegenheid op eene heele rij van kinderen kunnen oefenen, en toch dacht zij nog soms met verlangenden weemoed aan haren langverlorene terug, en het scheen haar, dat haar kleine Dieudonné weergekomen was; hij geleet hem op eene treffende wijze: hij had zijn klein mondje en zijne oogjes, vertelde zij.

O die oogjes! Alexis kon soms het kind in de armen aan het venster opsteken om het in de lucht te zien staren. Die oogjes maakten tusschen hem en Justine het voorwerp van vele gissingen uit: zij waren van eene onduidelijke, donkere kleur. Zouden zij blauw, bruin of zwart zijn? - want gij moet het evenzeer opgemerkt hebben, dat de ouders de kijkertjes hunner lievelingen enkel onder deze kleuren rangschikken. De leelijke namen van grijsgroen- of rosachtig worden er nooit op toegepast.

‘Welke stem, welke longen,’ sprak Alexis, wanneer de kleine schreeuwde; ‘daar zit al kracht in,’ zei hij toen hij den duim in het tener handje stak en het kind de vingertjes sloot. Hij schiep er behagen in des avonds gestadig de lamp op tafel te verschuiven om ga te slaan, hoe zijn zoontje het licht met de blikken achtervolgde, en moeder en grootmoeder en tantes zagen belangstellend toe. Maar toen hij er in gelukt was het na weken en door herhaalde pogingen te doen lachen, o toen kenden zijne verwondering en zijn hoogmoed geene palen!

De ontwikkeling van een kinderlijk vernuft, welke nagenoeg algemeen dezelfde is in de eerste maanden - tenzij men eenen idioot voor handen heeft - wordt in alle jonge huisgezinnen voor eene verbazende uitzondering gehouden; evenzoo gaat het met de toenemende krachten en den lichaamsgroei van het kind - juist alsof het niet

veel zeldzamer ware, indien het een dwergje bleef! Met telkens vernieuwde bewondering en bevreemding begroet men den eersten glimlach, het eerste woord, de eerste schreden! En waarom zouden de ouders zich deze illusiën niet scheppen? zij hinderen niemand en verhoogen hunne vreugde.

XXIV.

Het was recht gelukkig voor Justine, dat de tantes den kleine niet als eenen indringeling opgenomen hadden; ook liet zij haar meer gezag over hem dan zij in den grond wel gewenscht had. De knaap groeide ras, hij was kloek en gezond veelmeer dan schoon te noemen. Zij wijdde hem al hare zorgen en had maar een verdriet, namelijk, dat Eugénie aangaande zijne opvoeding reeds de tyranieke neigingen van haar karakter begon uit te oefenen. Het was aan de moeder niet vergund hem eenen enkelen oogenblik op den schoot te houden, toen hij ingesluimerd was, dat ware hem bederven geweest; zij mocht hem nooit wiegen, als hij schreide, dat zou zijne hersens verzwakken, gaf zijne tante voor, en Justine moest zich geweld aandoen om het kind, dat met de voetjes spartelde, ongesust in zijn wiegje te laten liggen, uit ontzag voor Eugénie; maar wat heur harte bloeden deed, en waarvoor zij meer dan eens in werkdadigen opstand kwam, was het engelsch gebruik, dat volgens de leerstelsels van Henriette op haar kind begon toegepast te worden: de koude baden, welke, zeiden zijne tantes, het verkloeken moesten.

Zij bemerkte ook met innig misnoegen, dat Eugénie hem zijn mutsje aftrok, zoodra hij bij haar was: de lieden van buiten zijn in de meening opgevoed, dat men de kinderen warm dient te houden; nooit zult gij hier te lande een

kind, dat nog op den arm zit, met het bloote hoofd zien. Zelfs als zij grooter zijn, hebben de boeren- en werkmanskinderen, welke in den heeten zonnebrand bijna zonder kleederen en barvoets in het zand liggen te woelen, toch nog doorgaans eene dikke wollen muts op. En ofschoon Justine tot dezen graad de zienswijze der onbeschaafde klassen niet deelde, zoo boezemde toch de aanblik van haren kleinen Dieudonné haar innig medelijden en onrust in, wanneer zij hem met zijn dungezaaid haar in den gang, of in den tocht der deuren op den arm van Eugénie ontwaarde.

Aldus dwarsboomde deze haar in menigvuldige opzichten. Het was haar verboden het kind op zijne voetjes te laten steunen, uit vrees dat het kromme beenen krijgen zou. Eugénie liet hem nooit zijnen wil doen, als hij bij haar was en kon hem tevens met geweldige liefkoozingen overladen: iets dat een kind nooit van zijne moeder te vreezen heeft. Het was verwonderlijk, hoe gauw die kleine zijne beschermers en degenen, die hem involgden, wist te onderscheiden van hen, die zijne kinderlijke grillen aan de strenge wetten der redelijkheid onderwierpen. Als zijn vader te huis kwam, stak hij beide zijne armkens naar hem uit; hij zat voor eene korte poos soms tevreden op den schoot zijner stille grootmoeder; maar liet zich bijna nooit zonder wederspanningheid van Henriette op den arm nemen, en zoodra Eugénie op hem afkwam, stampte hij ongeduldig met de voetjes, verborg het aangezicht op den schouder zijner moeder, en klemde zich schreeuwend aan haar vast, tot telkens vernieuwde teleurstelling zijner tantes, die hem zoo liefhadden.

XXV.

Groote veranderingen schenen hier echter op handen te zijn: er werd een soort van familiaaraad gehouden en George en Marie waren daartoe overgekomen. Aan Henriette, die veel betrekkingen in Engeland onderhouden had, was ongevraagd eene voordeelige plaats aangeboden in Liverpool, waar haar de opvoeding van drie jonge weesmeisjes zou toevertrouwd worden. Van eene andere zijde was Croquet in onderhandeling met de bestuurders van een groot nijverheidsgesticht in Luik; gelukte het hem zich aldaar als *comptable* te doen aannemen, dan zou dit winstgevend bestaan hem in de gelegenheid stellen eenen van weerskanten langgekoesterden wensch te vervullen: dit was zijn huwelijk met Eugénie. In dat geval zou de grootmoeder hare dochter daarheen volgen.

Hoe klopte het hart van Justine bij dit vooruitzicht: zij kon het nauwelijks gelooven, dat zij alleen zou zijn, zonder vreemden invloed om haar geluk te verstoren, eindelijk alleen met haren echtgenoot en Dieudonné, alleen en meesteres; want hoewel zij nooit in openbaren twist met Eugénie geraakte, zoo bestonden er toch te veel strijdige elementen tusschen haar beiden, dan dat zij, die altijd toe moest geven, in die voorwaarden had gelukkig kunnen zijn, en zij verlangde wat elke vrouw verlangt: het bestuur harer huishouding zelve in handen te nemen en volgens haren zin uit te voeren.

Marie en George hadden geene kinderen, en Justine was een weinig teleurgesteld, dat zij aan den kleinen Dieudonné, die voor dat bezoek was opgeschikt, zoo weinig aandacht wijdden.

Des namiddags waren zij allen te zamen, ter uitzon-

dering van Henriette en de grootmoeder, de schilderijen der gentsche kunstenaars voor de aanstaande tentoonstelling van Londen bestemd, in de voorzaal der Hoogeschool gaan zien. Alexis, die altijd veel van het gezelschap van Marie gehouden had, verliet hare zijde niet, en wisselde bemerkings met haar over de aanwezige kunststukken, terwijl George met Eugénie langs den anderen kant stond. Justine was te veel in die groep: niemand sloeg acht op haar en gansch aan zich zelve overgelaten, mocht zij rondwandelen om de tafereelen te bezichtigen. Hoewel aan eene dergelijke handelwijze gewoon, verdroot het haar ditmaal bijzonderlijk, en zij vond het heel verkeerd van George en Marie er zoo beleefd op aangedrongen te hebben, dat zij medekomen zou: veel liever ware zij bij haren kleinen Dieudonné te huis gebleven, - o zooveel liever!

Marie was wel de laatste mensch der wereld, die iemand opzettelijk zou gekrenkt hebben, maar geheel aan het onderwerp, dat haar bezighield, overgegeven, bemerkte zij niets meer van hetgeen rondom haar mocht gebeuren. In het terugkeeren stapte zij nevens Justine, maar wendde zich gestadig naar Alexis, met wien zij thans eene drukke woordenwisseling over het idealisme in de kunst had aangegaan.

Het dienstmeisje stond aan de glazendeur van het voorhof met den kleinen knaap op den arm, toen zij in de woning traden, en Alexis was zoo hevig in het gesprek, dat hij voor de eerste maal van zijn leven dicht nevens het kind voorbijging en achter Marie in de eetzaal trad, zonder er acht op te slaan.

Justine en Eugénie liepen tegelijk naar hem toe; maar de keuze van den knaap was niet twijfelbaar: hij stak zich reikend en hunkerend met het rechter armpje naar zijne moeder af, terwijl hij zijne tante, die insgelijks naar hem

greep, schreeuwend met de linkerhand in het aangezicht krawde.

Justine trad zegepralend in de kamer met haar zoontje.

‘Gij houdt dus,’ sprak Marie op dit oogenblik, tot Alexis opziende, die nevens haar aan de tafel stond, ‘het realisme in de kunst voor een....’

‘Dada, dada,’ riep de kleine, die zijnen vader zag.

‘Voor een antagonisme,’ vervolgde de tengere vrouw zonder op die uitroeping te letten, ‘een eigenlijk antagonisme van.....’

‘Papa, papa,’ onderbrak haar het vroolijk opwippend kind, dat de vader op den arm had genomen en liefderijk toelachte.

‘*Baiser*, Papa,’ sprak Justine tot den kleine.

‘*Baiser*, Mama,’ antwoordde Alexis in volkomen vergetelheid van zijn zoo even onderbroken gesprek, en als met een inzicht van grootmoedigheid om zijne zwagerin niet gansch van de liefkoozingen des knaapjes te berooven, boog hij het naar haar toe en sprak streekend: ‘*Baiser*, ma tante Marie,’ maar bemerkte toen eerst, dat Dieudonné tot groot gevaar harer schoone kanten en strikken eene chocoladesigaar in de hand hield, waaraan hij duchtig knaagde.

‘O gij kleine realist!’ riep hij met vaderlijke teederheid zijn bemorst aangezichtje kussend, uit, en beide ouders lachten om zijne kuren.

Maar tante Marie was heel van haar stuk gebracht en trok naar boven zonder een enkel woord te spreken, en wanneer George later voor het avondmaal beneden kwam, verklaarde hij met verfronsten wenkbrauwboog, dat zijne vrouw hoofdpijn had en heden liefst niet meer van hare kamer komen zou.

XXVI.

Henriette was naar Engeland vertrokken en Eugénie was getrouwd. De jarenlange wensch der jonge vrouw werd dus vervuld en zij was alleen meesteres.

Een nieuw leven lag voor haar open, en met verrukking en vol betrouwen trad zij het in.

Wanneer twee jonge lieden zich aan elkaar verbinden en een huisgezin stichten, dan schijnt het, als moest het verschil van opvoeding, van zienswijze, van karakter en neigingen tot eene oorzaak van strijdigheid tusschen beiden worden; maar het is niet zoo: de eene leert in den beginne zijne wenschen naar die des anderen plooiën, de zucht om elkaar te behagen leidt tot allerlei wederzijdsche toegevingen; het is een genot zijnen wil af te staan om een verlangen of eene gril van iemand, dien men bemint, te voldoen, en aldus wordt de zoete overeenkomst gegrondvest, en vormen zich, als waarborg van geluk, de gezamenlijke gewoonten en de levenswijze der echtgenooten.

Het was hier echter niet aldus: hier was de plooi genomen en moest behouden worden. Alexis had te lang met Justine onder één dak geleefd, zonder dat hare komst iets aan de inrichting van het huishouden had veranderd, om thans zulks gewillig te dulden; overigens hij bevond den staat van zaken goed, en was niet gewoon in iets voor haar te zwichten. Hoeveel was er niet, dat hem aanstond en haar misviel? Eugénie en Henriette waren weg; maar dezer invloed bleef bestaan en Justine ondervond dra, dat zij dien niet bestrijden mocht, wilde zij haren echtgenoot niet tegenstreven. Zij deed het ook niet; doch het was eene eerste oorzaak van teleurstelling voor haar; want thans strekten al hare pogingen, niet om het huiswezen volgens haren zin in te richten, maar wel om zich te

bevlijtigen alles te behouden, zooals het eertijds was, en wanneer zij iets voor Alexis doen of koopen moest, was hare eerste gedachte telkens, hoe Eugénie en Henriette het in dit geval zouden gemaakt hebben? Het ergerde haar niettemin na het vertrek harer aangetrouwde zusters nog zedelijk van haar af te hangen.

Dit had echter volstrekt niets te beduiden bij den slag, die hen beiden te wachten stond. Dieudonné, hun kleine geliefde Dieudonné was niet wel: hij speelde niet meer, hij liet het hoofdje hangen, hij at niet, hij zag bleek, en lag ten laatste pijnlijk klagend in zijn wiegje. Justine verliet hem geen oogenblik, en de dokter riep Alexis alleen en verklaarde hem, dat hij het aan de moeder niet zeggen dorst - juist alsof zij de zwakke en hij de krachtadige was, en zulks hem minder treffen zou dan haar, dat.... (hij aarzelde ook) dat het kind eene hersenontsteking had en niet genezen zou.

Helaas, de voorzegging werd maar al te zeer bewaarheid, en de kleine Dieudonné stierf.

Alexis was in radeloze wanhoop: hij schreide bitter en sloeg zich met hevigheid voor het hoofd. Justine zag roerloos toe: zij liet geenen traan, en hare smart was wellicht te heviger, omdat zij geene uiting vinden kon. Eene schrikkelijke gedachte kwam in haar op: wie weet, of de opvoedingswijze van Eugénie en de koude baden of de koude lucht het kind niet gedood hadden? en zij verweet zich bitter het niet genoeg hiertegen beschermd te hebben. Maar de geneesheer bestreed die onderstelling ten sterkste: neen, de knaap was met de kiem dier ziekte geboren en kon niet opgroeien. En de arme moeder trachtte hare toevlucht tot den troost van alle moeders in een dergelijk geval te nemen: Dieudonné kon niet opgroeien, hij was te voorbarig, te begaafd om te blijven leven, 'want zulke kinderen zijn er niet

meer!' zei zij zuchtend, en 'nergens, nergens,' snikte zijn vader.

Met geweld hield zij zich in om zijne wanhoop niet te verhoogen, en als het kistje 's anderdaags tegen den avond werd gehaald, en zij zelve de deur achter den man had toegesloten, - den man die naar jenever rook en het als een pakje onder den arm had genomen, het in het rijtuig gezet en er mede was voortgereden, trok zij naar boven, waar Alexis, die dit niet zien kon en onmogelijk had kunnen medegaan, als uitzinnig het hoofd tegen den muur sloeg. Zij legde hare hand op zijnen arm als ten teeken van troost. Hij zag wel op; maar hij kon niet lezen in haar tranenloos oog en haar verslagen aangezicht: hij wist niet, dat die vrouw gewoon was hare diepste aandoeningen in haar hart op te sluiten; hij vermoedde niet, dat zij op dit oogenblik met bijna bovenmenselijke sterkte uit liefde voor hem haar innig leed verkropte: hij hield hare kalmte voor hardvochtigheid, en haar driftig afwijzend: 'Laat mij gerust,' zei hij snikkend.

XXVII.

Hij kon zich niet troosten over het verlies van dat kind. Dagen lang was het hem onmogelijk eenige bezigheid te verrichten, en na weken nog kon hij geen voorwerp zien, dat hem aan den kleine herinnerde, zonder de tranen in de oogen te krijgen. Hij bracht weder zijne avonden op zijne kamer door - hetgeen hij niet deed, als hij Dieudonné nog had; en Justine zat alleen in de eetzaal gedurende de lange winteravonden, alleen met haar handwerk, dat onaangeroerd op haren schoot lag, in dat zelfde vertrek, dat kort te voor van de luidruchtige kreten en het vroolijk spel van het kind weergalmde. De lucht, die zij er ina-

demde, bekleemde haar, en in stomme treurnis liet zij zich in slaap op haren zetel vallen, en gruwde voor het ontwaken, dat op die wanhopige sluimering volgen moest.

Zij had geene kennissen aangeknoopt: haar zocht dus niemand op in het ongeluk. Zij las niet: de boeken, die in haar bereik lagen, waren van ernstigen en voor haar van vervelenden aard, en haar man dacht er niet aan de leeslust met ergens iets onderhoudends bij haar op te wekken. Hij stak zelfs niet zelden achteloos het dagblad in zijnen zak, waarin zij gewoon was de rubriek van *misdaden*, *rampen* en *ongelukken* te lezen.

Hij was diep ongelukkig: stoffelijk was hij wel genoeg verzorgd; maar hem ontbrak Dieudonné, zijn geliefde knaap, en hem ontbraken ook zijne vroegere huisgenooten; hij kon zich aan hunne afwezigheid niet gewennen; het ontbrak hem aan gedachtenwisseling, aan innig zieleleven, aan mededeeling van hetgeen hem aan het harte lag. Vreemde invloed had hem geleerd zijne vrouw, zijne verkleefde vriendin, te miskennen en te minachten; het kind alleen vormde tusschen hen een band van liefde en een onderwerp van onuitputtelijk gesprek, - het kind was heen, de band verbroken, en hun levensheil scheen voor immer vernietigd.

Tehuisgekomen deelde hij haar soms wel het een of ander treffend nieuws mede; hij onderhield zich met haar over stoffelijke belangen, en toonde haar eenen afgesprongen knoop aan zijnen handschoen of iets, dat aan zijnen hemdband schortte; maar voor het overige zat hij stilzwijgend en afgetrokken aan tafel, - het onderwerp van Dieudonné was te pijnlijk voor beiden en wierd bijna niet aangeraakt - en toen Justine hem in den eerste met schuchter verwijt de opmerking maakte, dat hij zoo weinig sprak, schreef hij dit aan zijne veelzijdige bezigheden toe, of klaagde over hoofdpijn, dat gekend uitvluchtsel der treurigen, der

misnoegden, of dergenen wien het onderhoud tot last is.

Waarvan kon zij spreken?

Zij vertelde hem hare hoofdbrekingen met de meiden; want sedert het vertrek van de dienstbode, die met de moeder en Eugénie mede was gegaan, had zij er reeds een paar andere gehad en thans de derde heengezonden.

Zij besloot zelve hand aan het werk te slaan en voor eene poos geene meid meer te houden. 'Dat is onmogelijk,' had haar echtgenoot glimlachend voorspeld. En hiermede kwam al haar oude ijver en arbeidzaamheid in haar op; maar thans streefde zij niet meer, zooals zij het vroeger eenmaal vergeefs had beproefd, naar geestelijke en zedelijke volmaking, thans wijdde zij al hare krachten enkel aan de stoffelijke welvaart van haar huis.

Het was haar eene zoete belooning haren gemaal te hooren zeggen, dat hij niet beter kon verzorgd zijn, - hij die nochtans onder dat opzicht nooit had te klagen gehad - want dat recht moest men aan Eugénie laten wedervaren, dat hare pedanterie met huishoudelijke gaven gepaard ging. Hij vroeg haar ook in den eerste, of zij niet vermoeid was, en wilde bijna niet, dat zij hem dienen zou, en die bezorgdheid, deze deelneming verblijdden haar en moedigden haar aan om in haar voornemen te volharden.

Hoe gauw werd hij er echter aan gewoon haar ruwe voorwerpen te zien behandelen en af en toe aan tafel en in huis onopgeschikt te zien rondloopen! Ook had zij in den eerste zorg gedragen haar werkvoorschoot af te werpen, toen zij de deur openen moest; maar dit werd haar dra tot last en met misnoegen zag hij haar soms van in den spionspiegel aan een venster zijner studeerkamer, nadat zij het brood van den bakkersgast had afgenomen, en deze met zijn wagentje voortgereden was, als eene meid langs weerskanten der straat uitkijken. Hoe bedroefde het haar zich opmerkingen daarover te hooren maken!

Het kwam ook van zelfs, als hij gasten genoodigd had, dat zij, bezig als zij in de keuken was, niet aan tafel verscheen, en de naaister met de spijzen naar boven zond: hij vond het niet meer zonderling zijne vrienden als een jonkman te onthalen.

XXVIII.

Zoo was een heele tijd verlopen.

Sinds lang had hij dien schertsenden toon verloren, die haar zoo zeer misviel; maar thans sprak hij haar ondertusschen, zoo niet barsch dan toch ten minste met zekere onvriendelijke stroefheid aan. Zij was volkomen ontmoedigd over zich zelve en hare bekwaamheden, en had de vleugelen van haren geest geplooid, evenals de vlinder, die, bij kouden regendag met machteloosheid geslagen, onder het vochtig groen der aarde wegschuilt. Wie weet, of nog ooit een zonnestraal van hierboven hem komt opbeuren!

De mensch heeft echter behoefte met menschen om te gaan. Dit dacht hij niet. Daarom verwonderde het hem, dat zij, die voor alle wandelingen enkel de markt en de dagelijksche boodschappen had, dat zij, tot wie hij zoo weinig en met tegenzin sprak, verheugd scheen, als de naaister of de werkvrouw daar waren, en met gretigheid naar dezer lange en zoutelooze vertellingen kon luisteren; ja hij verweet haar inwendig liever met gemeen volk om te gaan dan beschaafd gezelschap op te zoeken, alsof hij het niet was, die er de grootste schuld aan had. 'Hoe is het mogelijk, dat gij u daarmede ophoudt,' zei hij haar soms, als het praten beneden geen einde scheen te zullen nemen. Ach, hij gunde haar dit zelfs niet,

nadat zij zich soms eenen heelen dag afgesloofd had om zijne gasten een goed maal te bereiden!

Maar wat hem het meest mishaagde was, dat hij reeds een paar malen de vrouw van rechtover de deur met haar in druk gesprek in den gang had vinden staan, en ze laatst met een kind op den arm uit de kelderkeuken had zien komen: het was eene dorpsgenoote van Justine, met welke zij in hare kindsheid naar school gegaan en gespeeld had, die later keukenmeid in de stad geworden, en met eenen koetsier getrouwd was. Zij hield eene soort van herbergje of kantien. Alexis zag er soms, wanneer hij uitging en tehuis kwam, eenen haastigen kooldrager met eenen ledigen zak op het hoofd binnentrekken.

‘Dat is geen gezelschap voor u,’ had hij haar uitdrukkelijk gezegd, ‘ik wil niet, dat die vrouw hier komt; geloof mij, houd u tevreden met uwe twee vriendinnen,’ had hij er scherp schertsend, op de naaister en de waschster zinspelend, bijgevoegd.

Hij was niet meer zoo zachtzinnig als in vroegere tijden, en meer dan eens hadden reeds kleine geschillen tusschen hen plaats gehad.

XXIX.

Het was op eenen schoonen zondagnamiddag in den zomer. Alexis was met eenige vrienden afgesproken met den trein van twee uren naar Wetteren te vertrekken om aldaar in het omliggende te herboriseeren; toen hij echter een portel opende om er met zijne reisgezellen in te stijgen, stapten Croquet, George en Marie er uit: zij kwamen van Oostende en waren voornemens hem in het voorbijgaan goedendag te zeggen.

Er viel geen aarzelen aan: hij verborg zijne misnoegd-

heid over die teleurstelling en liet zijne makkers alleen vertrekken, beleefd de aankomenden verzekerd, dat hij niet den minsten lust had mede te gaan, en heel tevreden was hen te zijnent te hebben.

Aan zijn huis gekomen, haalde hij den sleutel uit, dien hij altijd bij zich droeg, maar bemerkte met bevreemding, dat de deur enkel aangestooten was: hij zag rond als om eene uitlegging voor dit raadsel te zoeken, en ontwaarde Justine in de kantien rechtover, welke op een laag stoeltje gezeten, het gebuurkind, dat nog niet gaan kon, op den grond voor zich met de twee handen vasthield, terwijl de herbergierster achter den toog een oud, grijs ventje, dat dronken scheen, lachend eenen druppel toestak, dien het in eens ingoot.

Zoo was het dus, dat zij aan zijne geboden gehoorzaamde, in zulken omgang, dat zij de uren zijner afwezigheid doorbracht!

Ach, hij dacht niet, dat verveling alleen haar daar had heen gedreven, de doodende verveling der lange zondaguren in eenzaamheid doorgebracht: hij wist niet, dat zij op datzelfde oogenblik vol walging voor dien dronken man, die nevens haar stond, zich voorgenomen had er nooit meer terug te keeren! Haar verbreken was in zich zelf wel klein; maar hij was reeds slecht gestemd: in zijnen geest nam het groote evenredigheden, - Marie en George en bovenal Croquet waren er getuigen van, en dit kwetste hem diep, hij die zoo op uiterlijke deftigheid gesteld was!

Justine had juist ook opgezien. Alexis werd wit als een doode: zijn blik had als een dreigende bliksemschicht den haren ontmoet, en ras het kind aan de vrouw afgevend, kwam zij rood en onthutst naar hen toegeschoten. George en Marie schenen even verlegen als zij; maar een helsche glimlach, die Alexis niet ontging, speelde over de lippen van Croquet.

‘Wat deedt gij daar?’ vroeg haar echtgenoot met verbeterden gramschap, in het besef dezer uiterste vernedering in de oogen van zijne gasten.

‘Ik... ik was eens tot bij Ursula gegaan,’ stotterde zijne vrouw, die voor het opkomend onweder beefde.

‘Wie was die dronkaard?’ hernam hij streng als een rechter ter instructie, en als met het inzicht haar over de keuze van zulk gezelschap te beschamen.

‘Ik weet het niet, er is nooit iemand des zondagnamiddags,’ sprak zij als om zich te ontschuldigen.

‘Uitgenomen gij!’ snauwde hij bitsig.

Marie, die evenals George een middel zocht om zich aan dit huiselijk geschil - zoo pijnlijk voor allen - ten spoedigste te onttrekken, drukte den wensch uit eens naar boven te gaan om haar toilet wat in orde te brengen. En Croquet, die ondervond, dat zijne tegenwoordigheid hier ook te veel was, vertrok, voorgevend, dat hem iemand stipt op dat uur verwachtte, en hij later terugkomen zou.

Justine leidde in onuitsprekelijke verwarring hare gasten op eene bovenkamer, en nauw was zij weer beneden, of deze vernamen eene hevige woordenwisseling, gevolgd van een luid gedruis, als van verbrijzelde voorwerpen, en in hunnen schrik weer de trappen afgeloopen komend, zagen zij Alexis met de verbroken leuning van eenen stoel in de hand dreigend tegenover zijne vrouw staan.

Hij was opnieuw begonnen haar verwijtingen te doen, en had door een linksch gebaar den inktpot omgestooten, zoodat de zwarte vlekken zich langs alle kanten op het tafeltapijt uitbreidden: dit zicht had zijne gramschap verhoogd. Hij was evenals alle kalme menschen, eens boos geworden, zich zelve niet meer meester. Hij moest zijnen toorn op iets uitwerken: hij had eenen stoel gegrepen en daarmede verscheidene malen op den vloer

gestampt, en wel zoo hevig, dat de leuning van mahoniehout als een spaander afgeknakt was. Als uitzinnig zwaaide hij deze rond en bereikte daarmede onwillekeurig achter zich aan den wand het glas eener groote lijst, waarvan de scherven rinkelend nedervielen, terwijl de gravuur, die zij insloot, met eene gapende scheur in het midden hem zijne woeste daad scheen te verwijten.

Dit gedruis hadden zijne gasten gehoord.

Justine deed geen stap achteruit en bleef hem vastberaden aanstaren.

‘Die vrouw,’ sprak hij wanhopig tot de binnenkomenden, en balde krampachtig de vuist naar haar, ‘die vrouw is het ongeluk van mijn leven!’

George greep hem bij den arm en poogde hem te bedaren, en Marie kwam bevend er tusschen en vroeg, of zij Justine voor een paar dagen naar Brussel medeleiden mocht.

‘O, indien zij maar wilde!’ zuchtte hij als een slachtoffer harer dwingelandij, ‘indien zij wilde heengaan! en... ik wenschte wel, dat ik haar nooit meer zag terugkomen,’ had hij er bijgevoegd.

‘Nooit en nimmermeer!’ verklaarde zijne echtgenoot.

Hij had dit in zijne gramstorigheid gezegd en meende het voorzeker niet; maar Justine sprak in vollen ernst; want de traag opgehoopte gevoelens van weedom over jarenlange miskenning, welke in heur hart sluimerden, waren in eens opgewekt, en heel haar wezen stond verontwaardigd op tegen de onrechtvaardigheid zijner handelwijze. Zij trok in allerijl naar boven, waar zij in koortsige overspanning hare eigene waardijen en onontbeerlijke kleederen te zamen gaarde, die zij overhoop in eenen koffer wierp. George had zelf een rijtuig gehaald. Alexis drukte sprakeloos de hand van Marie, en scheidde voor de eerste maal zonder een woord of eenen blik van

de vrouw zijner keuze, en zij verliet hare woning met den wrok in het hart, en zag niet eens om naar den man, dien zij zoo zeer had bemind, en met wien zij eens gehoopt had zoo gelukkig te zullen zijn, om hare bijna vreemde beschermers naar eene vreemde stad te volgen.

‘Ik heb het u voorspeld,’ sprak George in het henengaan, den vinger opheffend, ‘vóór uw huwelijk heb ik het u voorspeld, en gij wildet mij niet gelooven, Alexis!’

Het was weinig grootmoedig zijnen broeder op dit oogenblik aan eene dergelijke voorzegging te herinneren, en deze scheen het diep te gevoelen; want hij trok zijne reeds uitgestrekte hand snel terug, als had eene bij hem gestoken, en sloeg grammoedig de deur achter George toe.

XXX.

Wat zonderling toeval had deze twee vrouwen te zamen gebracht, deze twee tegenovergestelde naturen, welke zoo weinig bij elkaar schenen te behooren, en die tot hiertoe geene de minste wederzijdsche sympathie hadden getoond!

Marie wist, dat geene woorden, hoe liefderijk ook, zulk soort van lijden verzachten kunnen: ook beproefde zij geenszins hare gezellin te troosten, zij zweeg en George volgde haar voorbeeld.

Hoe vreemd scheen Justine deze onverwachte vlucht toe! Haar zenuwstel was hevig geschokt en schreiend lag zij in den wagen.

Minchen, het Saksische dienstmeisje, met haar eerlijk oog, hare hoekige schouders en haar mannelijk voorkomen, bereidde eene kamer voor de nieuw aangekomene. Justine betrok ze dadelijk en was hare beschermers zeer dankbaar, dat zij haar thans aan haar zelve overlieten.

Men zond haar spijzen boven: zij had echter geenen

eetlust en bracht den nacht en de volgenden slapeloos door. Zij zat heel den dag met het hoofd op de hand aan haar tafeltje in kwellende overpeinzingen verdiept. Marie kwam enkel zelden en vluchtig bij haar; maar zond haar elken morgen eenen frisschen bloementuil. Dit zwijgend blijk van medegevoel ontroerde Justine, zij zat de bloemen aan te staren: het was alsof Marie dezen den last had opgedragen haar te verkwikken en te troosten; en de zoete geur, dien zij verspreidden, omgaf haar, als het ware, met eene atmosfeer van liefderijke deelneming.

In het portaal aan het raam nevens hare kamer bevond zich eene ronde marmeren kom met groene planten omgeven, waarin roode vischjes zwommen, en waarin men een fonteintje kon doen spruiten. Soms hoorde zij Marie, zacht zingend den trap opklimmen, het kraantje opendraaien en daar verwijlen, als wilde het beduiden: 'hier wacht ik, hebt gij troost noodig, zoo kom en spreek, ik ben bereid u te aanhooren.' Ten minste zoo legde Justine het uit. Zij was als eene wilde, nieuwgevangen meerle, die allengskens en buiten haar weten tam werd: eens opende zij zelve hare kamerdeur en kwam nevens hare schoonzuster staan; zij sprak van het weelderig groen der bladeren, zij zag de bewegingen der vischjes na: Marie sloeg haren arm om haar middel en leidde haar mede beneden, en voor de eerste maal zat de vluchteling tusschen hare vrienden aan tafel.

George liet geene verwondering blijken; hij zorgde voor haar, iets waar Marie in hare verstrooidheid niet aan zou gedacht hebben, en Justine overwon allengs hare schuchterheid, en scheen met eetlust de spijzen te nuttigen. Na het maal kruiste George de beenen, stak eene sigaar op, steunde den elboog op den disch en begon in het dagblad te lezen. Zij voelde zich gansch van den huize, en Marie, de goede, rijngevoelige Marie, haalde

een album uit, vol van zeldzame zichten van Pompeï en Herculanium, dat zij van Italië had medegebracht, en dit doorbladerden zij samen, en Justine luisterde met belangstelling naar alles, wat Marie daarover te vertellen wist. Zij deden ook eene kleine wandeling tegen den avond: de beweging, of de frissche lucht, waaraan zij niet meer gewoon was, of de overmaat van vermoeienis, oefenden eenen weldadigen invloed op de jonge bannelinge uit; want dien nacht sliep zij goed, en verkwikt ontwaakte zij eerst laat in den morgen.

XXXI.

Dienstboden en bezoekers van een huis ondervinden aldra op wat voet iemand, die er te gast verblijft, door de familie behandeld wordt, en richten hunne eigene doenwijze daarnaar in: Het Saksische dienstmeisje was vol eerbied jegens haar, en de vrienden en bekenden bewezen haar die achting en voorkomendheid, waaraan elk mensch behoefte heeft, maar waarvoor iemand, wiens maatschappelijke stelling eenigszins onregelmatig schijnt, bijzonder gevoelig is. Als gezellin van Marie veronderstelde men, dat zij, die meest zwijgend toe hoorde, bij deze aan geestige ontwikkeling niet zoo verre ten achteren stond als het geval was, en dit werd een spoorslag voor haar datgene te worden, waarvoor men haar hield.

Het kwam ook zoo natuurlijk en de Hoogduitsche tijdschriften met hunne grappige houtsneden, waarvan zij de verklaring vroeg, waren oorzaak, dat zij zich op de studie dezer taal begon toe te leggen, en met verbazend goeden uitslag; want Marie gaf haar enkel kort en bondig onderricht en drong nooit hare lessen op.

Wel had Justine soms hoofdpijn, en was het haar moeielijk

hare aandacht aan de studie te wijden; maar het gelukte haar eindelijk; want zij deed het met geweld, te meer om hare denkbeelden van de zoo smartvolle, zich haar immer opdringende bespiegelingen op haar lot te onttrekken.

En daar immer het eene tot het andere leidt, zoo begon zij ook in te zien, dat het haar aan allerlei onontbeerlijke kundigheden ontbrak. In de altijd bereidvaardige Marie vond zij steeds eene welwillende leidster en leermeesteres, en door haar voorbeeld opgewekt, begon zij met geestdrift zelfs geschiedenis en letterkunde te studeeren, en verkreeg door den omgang en het gesprek met de geleerde vrienden van het huis, aldra eenige algemeene, oppervlakkige begrippen van andere wetenschappen, en van bouw- en schilderkunst.

Maar de wonde van haar hart was niet genezen, en peinzend vond Marie haar meer dan eens aan het venster staan, als de schemering zich reeds in de kamer had verbreid. Zij waren door eene innige vriendschap aan elkaar verbonden en soms, maar zelden, werd ook van Alexis gesproken.

Op zekeren dag, dat Justine somberder scheen dan naar gewoonte, en op de vraag harer vriendin, wat haar bekommerde, antwoordde, dat zij aan Alexis dacht en wat hij nu deed en hoe hij het thans stellen mocht, drukte Marie hare verwondering uit, dat hij nooit iets van zich had laten hooren.

Justine bekende aarzelend, dat zij in de eerste dagen van haar verblijf te Brussel eenen brief van hem had gekregen, dien zij zonder openen in het vuur geworpen had.

Marie scheen dit niet te billijken en opperde bedaard de meening, dat zij toch best dien brief eens kon gelezen hebben, wie weet wat hij behelsde? maar zij zei het slechts eenmaal, want zij wist wel, dat herhalingen enkel een gezegde verflauwen, en het woord der waarheid als een zaad is, dat in goeden grond gelegd, te zijnen tijde ontkiemt en vruchten draagt.

Doch Justine vertrouwde haar nu, dat zij er zelfs eenen tweeden had ontvangen, dien zij, nog onder den invloed harer gramschap, ongeopend had teruggezonden. En als om die daad te rechtvaardigen, verzekerde zij herhaaldelijk met hevigheid, dat zij nooit op geene voorwaarde bij hem, die haar zoozeer miskend had, terugkeeren zou; maar zij viel daarna bitter weenend hare trouwe vriendin om den hals.

XXXII.

Justine was reeds meer dan twee jaren in Brussel, zonderdat eenige verandering dien tijd had gekenmerkt. Men had haar zoo lief, en ware het niet geweest, dat sluimerend maar bitter wee op den bodem haars harten lag, zoo zou zij zich schier gelukkig gevoeld hebben. George behandelde haar met broederlijke voorkomendheid en aan Marie had zij zich met gansch hare ziel gekleefd.

Als de bezoekers heen en George nog eens naar den Cerkel was, zaten de vrouwen nog lang te zamen; dat was het uur der vertrouwelijke gesprekken. Marie verhaalde van hare kinder- en meisjesjaren, hoe zij zonder moeder grootgebracht, en haar vader er op gesteld was, haar als eenen knaap op te voeden, en opzettelijk alle vrouwelijke bezigheden buiten haar bereik had verbannen. Zij sprak ook van haren eenigen broeder, van Godfried, die, tegen wil en dank der familie, naar Zuid-Amerika getrokken, thans vertegenwoordiger van een groot europeesch handelshuis te Valparaiso was, van Godfried, dien zij zoo vurig verlangde weer te zien, die altijd van terugkomen schreef en het nimmer deed.

Justine vertelde van haar vroeger leven, zij sprak van Henriette en Eugénie met haar schrikverwekkend onder-

richt, en lachte soms met Marie er om; maar meest liet zij zich aan nadenkenden weemoed over, zij verhaalde wonderen van haren lieven, kleinen Dieudonné. Soms ook, maar zelden, sprak zij met bitterheid van Alexis, van het onbegrijpelijke hunner scheiding, en wat de oorzaak wezen mocht, dat zij, die geloofden zoo voor elkaar geschikt te zijn, elkander niet gelukkig hadden weten te maken. En toen vroeg zij zich weder af, wat thans zijn lot mocht wezen?....

En de woorden: 'vreemde invloed', die Marie als oorzaak hunner oneenigheid opgaf, leverden haar stof tot menigvuldige overwegingen.

George maakte meer dan eens de opmerking, dat Justine er zoo heel anders en veel beter uitzag, en zulks was waar: haar aangezicht had zijnen harden blos verloren, hare stem klonk zoet en welluidend, haar oog was diep en klaar, en kommervol nadenken had zijnen ernstigen stempel op haar voorhoofd gedrukt.

Haar karakter had zijne stroefheid verloren en zich vol gezellige toegevendheid gevormd; haar geest ontdeed zich van zijne bekrompenheid en breidde zijne wieken uit. Al de edele gevoelens van haar hart ontwaakten tevens; want Marie bezat de zeldzame begaafdheid wat goed is in den mensch op te wekken en uit te lokken.

Van Alexis had zij niets meer vernomen. Zij onderstond zich niet naar hem te vragen, en geen der huisgenooten zou het gewaagd hebben die snaar aan te raken. Daarenboven, zij wisten niets van hem en George geloofde, dat hij op hen allen verbitterd was.

Eens echter, dat zij nevens eene praatzieke dame op eene canapé gevangen zat, hoorde zij Croquet, die, zoo even van Gent toegekomen, met George in eenen verren hoek der kamer stond, meermaals met verdoofde stem den naam van haren echtgenoot uitspreken. Haar hart

begon te kloppen, zij trachtte het oor aan hun gesprek te leenen; maar vernam slechts afgebroken zinsneden: ‘Sederd lang verhuisd..... een soort van landgoedje buiten de Heuvelpoort.... geheel alleen.... verouderd, ongelukkig,... als een kluizenaar....’

Hoe jammer toch, dat het haar niet vergund was meer te hooren! Helaas, langs den anderen kant werd haar de uitvoerige geschiedenis eener erge keelontsteking voorgedragen, waarvan zij echter evenzeer den draad verloor, en niets anders verstond dan: ‘Tien jaar geleden.... als bij een wonder ontsnapt.... drie dokters in consultatie.... warme drank.... geene beternis.... vijf en twintig echels gezet...’ En telkens zij eene beweging deed, en de praatzieke vertelster bemerkte, dat haar geest dreigde weg te dwalen, duwde zij in hare hand, en schoof nader, en sprak luider, om hare aandacht gansch op zich te trekken.

Justine had echter genoeg gehoord: met innige treurnis verbeelde zij zich thans Alexis in zijne verlaten eenzaamheid, hij wier behoefte aan gezellig verkeer zoo groot was, Alexis, die haar miskend en weggezonden had, en dien zij niet vergeten kon.

Wie weet had het toeval hen thans te zamen gevoerd!....

XXXIII.

Marie leed nochtans aan verveling: wel nam zij teekenlessen, ontving bezoek, en ging uit, las en versierde haren geest met allerlei kundigheden; maar er blijven nog zooveel ledige uren te vervullen over! Soms zat zij bij Justine, die de oefening van haar verstand met handwerk afwisselde, en bewonderde hare behendigheid, en er lag

spijt en droefheid in haren toon. Maar toen Justine haar voorstelde eens te beproeven, of zij dat ook niet kon, antwoordde zij: 'Neen, neen,' vol aarzelend wantrouwen over zich zelve.

De man bezit boven zijn eigenlijk vak nog eenen heelen werkring buiten huize: hij heeft politieke plichten, maatschappelijke vereenigingen, vermaken en genoegens, die zijne vrouw niet deelt. Zij beweegt zich op een veel enger, doch daarom niet minder nuttig gebied, en volbrengt hare roeping niet, wanneer zij slechts voor de wereld leeft; ook niet als zij enkel hare geestvermogens op stoffelijke belangen stelt, daartoe is de menschelijke ziel van eene te edele zelfstandigheid; maar zij begrijpt evenmin hare zending, wanneer zij al het practische over 't hoofd ziet om enkel op verstandelijk gebied werkdadig te zijn; zij blijft aan hare plichten te kort en hindert anderen hierdoor, omdat zij hun den welstand en de zorgen onttrekt, waarop zij van harentwege recht hebben, en zij is wel diep te beklagen; want zij vermist het genot door een vernuftig huiselijk bestuur de voorzienigheid harer omgeving te zijn, en een der grootste genoegens van haar leven: het vrouwelijk handwerk, dat nuttige tijdverdrijf, die bestendige afwisseling, die troost, die toevlucht, die steeds geliefde bezigheid, die nooit volprezen vreugde!

XXXIV.

Minchen, het Saksische dienstmeisje, was met eenen treinwachter getrouwd, en woonde in eene andere stad. Marie had haar een volledig huisraad gekocht om hare goede diensten te beloonen, en verblijdde zich over haar geluk, en onpractisch als zij was, dacht zij niet eenmaal,

dat dit vertrek een groot verlies voor haar zelve zou wezen. Door tusschenkomst eener Hollandsche bekende, had zij een Zeeuwsch meisje in huur genomen.

Het was eene zeer jonge, groote meid met glanzige, blauwe oogen en eene kleur als appelbloesem: zij droeg een lang, lilakleurig jak, een rare muts en sieraden als vergulde kurktrekkers van weerskanten der slapen. Ik geloof, dat zij van het eiland Schouwen was. Marie had eene gestadige behoefte aan afwisseling: de inderdaad lieve gestalte van dat meisje beviel haar bovenmate, zij was er mede ingenomen, en gaf de nieuwaangelande al dadelijk de volgens haar noodige onderrichtingen. De dienstbode was nooit van huis geweest, dit was geen bezwaar, zei hare meesteres, zij stelde haar een keukenboek ter hand, haar ernstig aanbevelend de spijzen juist daarnaar klaar te maken. Voor geld moest zij zich tot mijnheer wenden; alle uitgaven op een boekje aanteekenen en hem rekening doen. Zij kon hem ook elken morgen vragen, wat hij voor het middagmaal begeerde. Marie voegde er nog bij, dat zij gaarne alles rein en te zijnen tijde vaardig had, verder strekten hare aanbevelingen zich niet uit - en Katrijntje stelde zich aan het werk.

Het was een onervaren kind, en als een kind was zij onvoorzichtig, handeloos en onbedacht: de huisgenooten ondervonden aldra de onaangename gevolgen van haar beheer. George klaagde, dat zijne schoenen zelden of nooit meer gepoetst en zijn jas in het geheel niet meer uitgeborsteld werd, waar was nu, vroeg hij, die nooit volprezen Hollandsche reinheid? Het was ongelooflijk, klaagde hij, hoe de dagelijksche uitgaven met al dat gebrek aan welstand vermeerderd waren. Hoe wenschte hij Minchen terug! Hij zei, dat hij die keuken niet mocht, - en welke keuken! Soms was het vleesch

dood gebraden, soms nog rauw; de koffie koud en nooit iets op het gestelde uur gereed. Katrijntje liep en vloog zonder verpoozen en gaf zich alle moeite om wel te doen; maar op korten tijd waren al de tassen de ooren afgeslagen, de karaffen droegen groote sterren in het glas, - een zeer onwelkom eerekruis, bewijs van ruwe veldslagen - en telkens men aan tafel zat, duidde het een of ander gerucht in de keuken den val van een nieuw stuk huisgerief aan. Katrijntje verscheen alsdan met gloeiende wangen en bekende op de vraag van haren meester met haren zoeten tongval en haar onschuldig oog, wat haar uit de handen geglipt was, of op welke wijze zij iets bij ongeluk had omgestooten.

George zei in hare afwezigheid half lachend, half boos, dat hij het op twee frank daags schatte, wat zij met hare schijnbare zachtmoedigheid aan stukken sloeg. Wat hem het meest van al bevreemdde en misviel, was, dat zij middel gevonden had om zelfs de prachvol gebeitelde marmeren schouw in de eetzaal te beschadigen, hoe zij dat had kunnen teweegbrengen, begreep hij niet, zei hij met scherpen scherts aan zijne huisvrouw.

Marie ook, de immer welwillende Marie, had reeds het een en ander van Katrijntje ondervonden: onlangs had zij bovenkomend deze voor de groote spiegelkast vinden staan, beproevend haar zwart fluweelen kleed aan te trekken. Maar..... Katrijntje was zoo braaf en gewillig, het was eene kindergril, zei hare meesteres verontschuldigend, en voegde er bij, dat zij bemerkte had, hoe de vreemde genoodigden het meisje met het oog achtervolgden en haar zoo lief schenen te vinden.

George werd meer dan eens schaamrood aan tafel, als er gasten waren en de aardappelen stijf en koud nevens het opengekookte stuk zalm te wachten stonden naar de saus, die in het geheel niet verscheen. Hij fronste den

wenkbrauwboog en blikte verwijtend naar zijne echtgenoot, wie het eigenlijk meer aanging dan hem zelve, en die, niets bemerkend, heel bedaard tegen den eenen of anderen tafelenoot over de verwikkelde wijsbegeerte van Kant of de geleerde muziek van Wagner redeneerde. Ja, George begon in te zien, dat het niet genoeg is voor eene vrouw te kunnen medespreken over Zoroaster en Confucius en vergelijkingen te maken tusschen den Zend-Avesta, den Chou-King en het Evangelie, als zij aan hare geletterde gasten terzelfder tijd een verbrand hoen laat opdisschen, en het stof een vinger dik op al haar huisraad ligt.

Justine bemerkte met schrik het gevaar, dat de goede overeenkomst der echtgenooten bedreigde; tot dus verre had zij werkeloos toegezien; maar de zaken namen zulke groote evenredigheden, dat zij zich ernstig begon af te vragen, wat plicht en dankbaarheid haar hier geboden en hoe het onheil te verhelpen ware?

XXXV.

Op eenen morgen verscheen Marie alleen aan de ontbijttafel en zei, dat George onpasselijk was, dat hij zulke erge verkoudheid van Mechelen, - hij was er daags te voren gaan pleiten, - had medegebracht, dat hij bijna niet spreken kon: 'Die goede, arme jongen,' voegde zij er medelijgend bij.

'George!.....' herhaalde Justine zonder opzien en als in gedachten, terwijl zij den vinger traag over het sneeuwwit tafellaken wreef, als wilde zij er een ingebeeld vlekje uit doen verdwijnen. 'Ja George..... dit verwondert mij geenszins, Marie.'

'Hoezoo?' vroeg deze en zag haar navorschend aan met haar klein aangezichtje..

‘George lijdt te veel armoede,’ antwoordde Justine met eene hooge kleur en pijnlijke krachtinspanning.

Marie begreep haar niet.

‘Hij is gisteren,’ voer de andere voort, ‘weer zonder ontbijt moeten vertrekken.’

‘Welhoe? Heeft Katrijntje hem dan geen koffie bereid?’ vroeg de huisvrouw verwonderd en ontsteld.

‘Ik was reeds op,’ zei Justine, ‘van uit mijne kamer had ik hem meer dan eens beneden naar het ontbijt hooren roepen; doch daar er geen antwoord wilde komen, en hij zeker niet meer wachten kon, vertrok hij zonder dat, en hij moest wel heel kwaad zijn, want hij sloeg de deur zoo hevig achter zich toe, dat heel het huis er van dreunde; maar gij zult het niet vernomen hebben, gij sliapt zeker nog. Ik opende mijn raam en trad op het balkon: het was een koude morgen, de rijm lag op de daken, en ik zag George met rasse schreden in den mist verdwijnen.’

‘Ach God!’ zuchtte Marie.

‘Ik ontwaarde insgelijks Katrijntje in de tegenovergestelde richting met de broodjes in een servet, in druk gesprek met eenen jongen gendarm.....’

‘Met eenen gendarm!’ riep Marie in de grootste verbazing uit.

‘Nu ja,’ was het eenvoudig antwoord, ‘met dienzelfden gendarm, die hier elken avond een uur met haar aan de deur staat.’

‘Er staat hier een gendarm aan de deur, zegt gij?’ vroeg de meer en meer onhutste Marie, ‘maar ik wil hier geene gendarmen aan mijn huis, ‘ik ga haar dadelijk wegzenden!’ en zij stond reeds op om die bedreiging werkstellig te maken.

‘Doe het niet,’ sprak Justine haar terughoudend, ‘doe het niet, Marie; want eene andere meid zal niet beter zijn dan deze.’

‘Mijn arme George, zonder ontbijt!....’ zuchtte zijne bedroefde huisvrouw nogmaals.

‘Katrijntje is van goeden wil genoeg,’ zei hare zuster, die het eens begonnen gesprek wilde doorzetten, ‘maar zij is veel te jong om onder niemands leiding te staan, en hare ouders zouden recht hebben u rekening over haar gedrag te vragen.’

Nooit had Justine de goede Marie met zulke strengheid toegesproken; deze nam het echter van hare vriendin niet euvel op; zij greep hare hand, iets dat bij haar terughoudend karakter eene zeer uitzonderlijke liefkoozing was, en sprak streelend als een kind.

‘Brave Justine, gij zijt zulke voortreffelijke huishoudster, ik weet het, o zoo gij u hier aan het hoofd der zaken wildet plaatsen en Katrijntje in alles besturen, het zou waarlijk voor ons allen eene groote weldaad zijn, niet waar, gij zult het doen, Justine?’

Deze zag haar met teederheid in de oogen, glimlachte zoet en duwde in hare hand, daarom steeg de verbazing harer vriendin ten top, toen zij een heel bedaard ‘neen,’ vernam.

Het was het eerste, dat zij van Justine verlangde en zij kreeg een weigerend antwoord! Nooit ware de edelhartige vrouw in staat geweest iemand zelfs inwendig bewezen diensten te laste te leggen; maar het trof haar pijnlijk, haar, die Justine meer dan een zuster liefhad.

‘Neen,’ herhaalde deze langzaam het hoofd schuddend, ‘neen, duizendmaal neen!’

Er volgde eene beklemmende stilte.

‘Gij moogt niet dulden,’ sprak de echtgenoot van Alexis eindelijk, ‘dat eene andere vrouw hier uwe plaats inneme, dat een vreemde invloed u van uwen gemaal verwijdere, gij moogt niet gedoogen, dat de welstand, dien hij in zijne woning geniet, wisselvallig zij en hem

door iemand anders dan door u zelve worde bezorgd.’

‘Maar ik kan mij met geene huishoudelijke zaken bezighouden!’ zuchtte Marie.

‘Gij kunt, als gij maar wilt,’ bevestigde hare vriendin.

Die gedachte was zoo nieuw, zoo zonderling voor de vrouw van George, dat zij onwillekeurig lachen moest; maar Justine hield vol, en het werd beslist, dat Marie onder hare leiding van heden aan beproeven zou het bestuur der zaken in handen te nemen. George mocht echter van dit besluit niets weten, ‘dat zal hij van zelfs wel ondervinden,’ zei Justine.

De geleerde vrouw strikte een wit voorschoot aan, en de beide dames begaven zich naar de keuken om te onderzoeken wat daar te verrichten viel.

XXXVI.

Katrijntje was geenszins ontevreden dat haar het meesterschap ontnomen werd: het was een last te zwaar voor hare jonge schouders, en gedwee deed zij onder verstandig bewind, wat men van hare bekwaamheden wenschte. Minder beviel haar echter de stipte aanbeveling voortaan alle straatgesprekken met den onbekenden gendarm af te breken. Ach, hij was toch zoo mooi, dacht zij, met zijne hooge haren muts, zijn breed vizier onder de kin en zijne afgemeten stappen!

George zag vreemd op, toen hij Marie met een cijferboekje in de hand bevond; hij wilde weten wat dit te beduiden had; maar de twee vrouwen zeiden, dat het een geheim was en lachten en stoeiden als uitgelaten kinderen.

Wel was het soms een last voor Marie den weg der keuken in te slaan, wel had zij opwellingen van wederspanning te worden tegen haar eigen voornemen; maar Justine

dwong haar met zacht geweld te volharden, en vlug van begrip als zij was, en met eene zeldzame wilskracht bezielde, gelukte het haar nu aldra haren geest er toe te plooien en allengs op de hoogte van het inwendige van haar huishouden te komen. George bespeurde met een onuitsprekelijk genot die nieuwe neigingen in zijne geliefde vrouw; hij prees haar, hij drukte warm zijn genoegen uit, en Marie was zoo fier en onverholen blijde, telkens hij iets goedkeurde, wat soms maar half gelukt was! Ja, nu wilde zij hem zelfs nooit meer zeggen, wat hij aan het dîner hebben zou, en hij stelde zich als ware hij zeer nieuwsgierig daarover, en plaagde haar schertsend om het te weten, en toen was het een lust en een vroolijkheid onder de huisgenooten! Marie verwaarloosde geenszins hare geliefkoosde studiën: de ijver verdubbelde hare werkzaamheid, en thans beproefde zij het zelfs den vrouwelijke handenarbeid te leeren. Dit was echter veel moeilijker, daar zij die practische behendigheid miste, welke men slechts door vroegtijdige oefeningen in de jeugd verkrijgt.

Tot overmaat van geluk kwam nieuws van Godfried: hij bevond zich reeds in Antwerpen en zou wellicht zoo gauw als zijn telegram, in alle geval, vóór het middagmaal in Brussel zijn.

Marie liep rond en onder het geheim oppergezag van Justine bezorgde en bestuurde zij alles voor deze blijde komst; en toen de roode kreeften reeds met de tuiltjes groene petersilie op de glanzende tafel stonden, wilde zij toch nog eens tot in de keuken gaan, zei zij met zekere bekommernis en blozend van ijvervolle overhaasting, want zij vreesde, dat Katrijntje de mayonnaise niet goed bereiden zou.

George stond met een dagblad in de hand, hij deed alsof hij het niet hoorde; maar nauw was zij weg, of hij blikte haar met liefde achterna, en wel moest hij weten

vanwaar hem zijn geluk gekomen was; want hij strekte in eens, als door een gevoel van erkentelijkheid aangedreven, zijne open hand uit naar Justine, die nevens hem stond:

‘Heb dank!’ sprak hij innig.

Die beweging was zoo openhartig, zoo echt broederlijk, dat Justine zonder aarzelen hare hand in de zijne legde en zijnen trouwen vingerdruk beantwoordde.

XXXVII.

Godfried was een jonge man met schrander oog en onderscheiden voorkomen: uit heel zijne houding sprak die krachtadigheid van karakter, die geest van onderneming, welke over het algemeen eenen gunstigen indruk op de vrouwen maakt. Marie was fier hem aan hare vriendin als haren broeder voor te stellen. Men had hem eene ruime kamer bereid; doch hij hield te zeer aan zijne vrijheid: hij had zijne koffers in het hôtél laten brengen en aldaar een kwartier gehuurd; maar hij zou dagelijks komen, zei hij, ziende, dat zijne zuster teleurgesteld was, en besprak, dat zijn couvert aan alle maaltijden moest gereed staan.

En hij hield woord, en bracht bijna al zijne uren in familie door. Justine scheen hem bovenmate te bevallen; hij had haar ongeluk vernomen en stelde belang in het lot dier jonge vrouw met haar ongeunsteld voorkomen, haar bezielde oog en hare bescheiden meening. En Marie, in hare onbedachte liefde voor hen beiden, hielp deze wederzijdsche genegenheid ontkiemen door haar geestdriftig oordeel over hun karakter, dat zij ophemelde in de afwezigheid van een hunner. Geen zweem van kleingeestige jaloezij had ooit in dat gemoed plaats gevonden.

Bijzonder toonde Godfried zich getroffen Justine zoo zuiver zijne moedertaal, die sedert zijne komst de om-

gangstaal in huis was geworden, te hooren uitspreken; hij maakte er haar meer dan eens een oprecht compliment over.

Hij ging met de dames uit wandelen, las haar voor, speelde klavier en zong uitheemsche liederen, en Justine luisterde en liet zich meer en meer buiten haar eigen weten medeslepen door hare toenemende sympathie voor hem.....

Godfried had allerlei prachtige, uitlandsche geschenken aan George en Marie medegebracht, en eens, dat hij er nog andere te voorschijn haalde, die voor vrienden en verwanten uit Duitschland waren bestemd, kwam het Justine voor, als aarzelde hij om haar eenen fijnbesneden, geurigen waaier van sandelhout aan te bieden. Zij was hem zoo innig dankbaar voor dit vriendelijk inzicht, en meer nog, omdat hij tact genoeg had het tegen te gaan; want zij zou niet geweten hebben, of zij het geschenk aannemen of weigeren moest.

Marie vroeg hem naar de bewoners, de instellingen en de zeden van het land, waar hij verbleef, en hij wist haar over alles bescheid te geven: het was hoogst belangrijk voor Justine, en zij luisterde, luisterde, en in gedachten stak zij den breeden waterplas over, en verschrikt ontwaakte zij uit hare droomerij, want zij ontwaarde het beeld van Godfried, dat haar aan gene zijde van den oceaan naar zich wenkte.....

Weken waren reeds verlopen sedert zijne komst, en thans begon hij toebereidselen te maken om ook het duitsche vaderland een bezoek te brengen. George trachtte zijn vertrek te verhaasten; want hij had met onrust meenen te bespeuren, dat Godfried en Justine naar al te groote neiging voor elkander overhielden, en er zelfs eens aan zijne vrouw ongenoegen en vrees voor de toekomst over uitgedrukt; maar de geestrijke, en nog immer in vele

zaken onpractische Marie wierp dit heel verre en was verontwaardigd zulke onderstellingen, die de vaste grondbeginsels harer lieve Justine in twijfel trokken, van haren gemaal te hooren uitspreken!

XXXVIII.

Het was de laatste Zondag in October. Marie gaf een groot dîner ter gelegenheid der aanstaande afreize haars broeders. Daarop waren eenige vrienden uitgenoodigd, benevens de moeder en zuster van George met haren man. Croquet kwam echter alleen, de oude vrouw wilde bijna nooit meer uitgaan en Eugénie, die reeds drie kinderen had, waarvan het jongste nauw eenige maanden telde, kon en begeerde haar huis niet te verlaten. Henriette was nog steeds in Engeland en scheen zeer tevreden over haar lot. Met Alexis waren alle betrekkingen afgebroken.

Justine was tusschen Croquet en Godfried geplaatst en verdeelde in den eerste beleefd hare opmerkzaamheid onder hen beiden; doch er komt een oogenblik van opgewondenheid aan tafel, een stond van luidruchtige en ongedwongen vreugde, waarop het onderhoud niet meer algemeen is, maar elk met zijnen naasten dischgenoot een afzonderlijk gesprek voert, dat enkel nu en dan door algemeene heildronken en feestliederen onderbroken wordt; zoo was het, dat George, eenigszins door den wijn verblijd, al zijne bevalligheid ten toon spreidde voor een heel jong, blozend meisje, dat aan zijne linkerhand geplaatst, weinig sprak en veel lachte, en die hij tevergeefs tot drinken aanmaande. Zoo kwam het ook, dat Marie, na al de moeite, die zij zich gegeven had om een waakzaam en onverstrooid oog over haren disch te houden, zich thans volkomen aan hare geliefkoosde neigingen overgaf,

en een opgewekt onderhoud had met eenen grijzen heer nevens haar gezeten, over de vraag van den arbeid der kinderen in de fabrieken, en het stelsel van den half-tijd, dat hij in Engeland had in voege gezien. Aldus zocht elk der tafelgenooten zijn geliefkoosd onderwerp. Croquet had voor gezellin eene reeds bedaagde, deftige dame met schitterenden tooi, die eene statige stilzwijgendheid bewaarde. Hij had eenen heelen voorraad schoone woordspelingen medegebracht, maar tot hiertoe weinig gelegenheid gevonden ze te pas te brengen; enkelen der besten waren zelfs onbemerkt in het gedruis voorbijgegaan. Hij had weinig gedronken, matig als hij was, en wijdde al zijne aandacht aan Godfried en Justine, welke laatste thans, allen dwang opgevend en achteloos alle wellevendheid aan den kant zettend, met de ellebogen op tafel gesteund, den rug naar hem toewendde, heel naar den jongen man gekeerd, die haar met onverborgen bewondering aanstaarde en een stil maar levendig gesprek met haar had, een gesprek in de hoogduitsche taal gevoerd, waarvan Croquet de beduidenis niet vatten kon en waarover zijne verbeelding werkzaam was.

Hij verliet na 't afloopen van het maal de tafel, vol spijt en misnoegdheid: dit gevoel nam hij echter voor deugdzaame verontwaardiging, en hij vormde het plan nog dienzelfden avond met nagebootste hand eenen naamloozen brief aan Alexis, vol onrustbarende aantijgingen over het gedrag van diens vrouw, te schrijven, en zijn stap was wel nog eens zoo licht, en met welgevallen trok hij den kraag van zijnen paletot recht en grimlachte boosaardig in zich zelven, terwijl hij zich met rasse schreden naar het Noorderstation spoedde.

XXXIX.

Op den vooravond van een feest heeft het station eener groote stad doorgaans een ongewoon levendig voorkomen: elke trein voert reizigers weg of brengt er aan, en als men dat verward gewemel gadeslaat, zou men geneigd zijn zich in te beelden, dat al die menschen er enkel op uit zijn hunne genoegens na te jagen. Wien het echter vergund mocht zijn in den grond der gemoederen te blikken, zou er ook wel andere gewaarwordingen dan die van het geluk ontdekken.

Op den avond van den 31sten October steeg Alexis van eenen laten trein, die te Brussel aankwam. Hij brak door het volk en stapte zonder acht op iemand te slaan in een rijtuig, den koetsier het adres van een hôteel aangevend: hij had een reispakje aan de hand, den naamlozen brief van Croquet in zijnen binnenzak en stormende onrust in het hart.

Het was een bij uitzondering warme avond voor het late jaargetijde: hij verliet aldra weder zijne kamer en slenterde op de boulevards rond. In menige vrouwelijke gestalte meende hij Justine te herkennen, en zijn hart klopte telkens in het vooruitzicht dier ontmoeting. Hij was reeds lang besloten een laatste onderhoud met haar te hebben en die onheilspellende brief had enkel de uitvoering van dit voornemen verhaast.

Vermoeid trad hij eindelijk bij Marugg - in den vermaarden pasteibakkerswinkel - binnen; doch de lucht in het vertrek benauwde hem, hij bestelde iets en ging buiten op den cour, onder een glazen afdakje in de halve schemering zitten. Hij hield de beide handen voor het gelaat en verdiepte zich in smartelijke overwegingen.

Niet lang was hij echter neergezeten, toen een geruisch

van kleederen en van binnenkomende dames, benevens eene welbekende stem in eens zijn oor troffen. Hij zag op: Justine trad over den cour, gevolgd door Marie en eenen jongen, vreemden heer. Zij hadden hem niet bemerkt, en weer verborg hij het aangezicht onder zijnen handen en blikte tusschen zijne vingers door, Ja, het was Justine, het was Marie, er kon geen twijfel bestaan, en echter.... het kwam hem bijna ongelooflijk voor hier aldus in die vrouw, die zoo lief en zuiver duitsch sprak, zijne echtgenootte weer te vinden. Wie was die onbekende man? Hij scheen gemeenzaam met de dames om te gaan en had ijs doen brengen. Zij waren zeer opgeruimd, schier uitgelaten, en het was duidelijk te zien, dat menschelijk opzicht alleen hen aandreef hunne stem te verdooven; maar de vroolijkheid straalde overal in door: in hunnen vluggen oogopslag, in hunne rase antwoorden, in hunne levendige bewegingen. Wat was Justine schoon! Wat zag zij er onderscheiden uit! Hij vernam hier en daar eene zinsnede en namen van personen, die hij niet kende. Wat zag zij er gelukkig uit! gelukkig zonder hem, die sinds jaren zijne dagen in bitter nawee, in kommervolle eenzaamheid had gesleten! En jaloezij en wraaklust doorwoelden zijn binnenste.

Zij bleven zeer weinig tijd, gelijk de zwaluwen in den zomer, die nauw op een takje neergezeten, aldra weder voort de ruimten invliegen. Het was onnoodig voor Alexis zijn gelaat te verbergen; zijne vrouw trad zeer dicht nevens hem voorbij, maar blikte niet ter zijde: zij lachte den schoonen vreemdeling aan, met dien glimlach van weleer, dien hij kende en dien zij eertijds voor hem alleen overhad.

Hij had in het voorbijgaan de woorden 'morgen,' en 'ter Kamerenbosch' opgevangen.

XL.

Op zijn kwartier gekomen, schreef hij een briefje aan Marie, - tot George wilde hij zich niet richten - waarin hij haar dringend verzocht hem een onderhoud met zijne vrouw te verschaffen. 's Anderdaags in den morgen kwam een antwoord. Marie nam het niet op zich, schreef zij, Justine op zijne komst voor te bereiden; maar meldde hem, dat zij en George den avond in eene familie gingen overbrengen, waarheen Justine nooit wilde medegaan, en noodigde hem uit zich alsdan naar hare woning te begeven, waar hij zijne vrouw alleen aantreffen zou.

Het was een heerlijke Allerheiligendag, en de zonneshijn was helder en doordringend als op eenen lentemorgen. Alexis had zijn raam geopend, en het woelig gedruis der straat weerklonk tot in zijne kamer.

Hij stond voor den spiegel en beschouwde zich zelven: wat was hij bleek en vervallen! Wat scheen zijne gestalte vermagerd en gebogen! Hij streek de hand over zijn haar: het was vergrijsd en verdund. Hij dacht aan Justine en het beeld van den schoonen, bloeienden vreemdeling verscheen hem voor den geest, en wanhopig liet hij zich in eenen zetel vallen.

Omtrent den middag kwam hij in het ter Kamerenbosch aan, dat in zijn herfstelijk feestgewaad pronkte. Waarom was hij er heengegaan? Hij wist het niet, en vreesde meer dan hij wenschte er Justine te ontmoeten.

Open rijtuigen stonden aan den ingang van het bosch, of reden met opgetooide dames en heeren de breede lanen in, wandelaars en kinderen in zomerkleederen ontmoette hij; maar hij genoot niet van de warme zonnestrallen noch van den heerlijken aanblik der schitterende boomen, en dwaalde als een ongelukkige voort. Hij overdacht zijn lot.

Wat had hij niet geleden op die jaren! Hoe dikwijls had hij zich zelf niet beticht om Justine te verontschuldigen; hij had het niet gekend, dat wilde boompje te verzorgen en op te leiden! Hij had het niet beproefd dien eenigszins ruwen diamant te slijpen! Maar 'vreemde invloed' was de eerste, de groote plichtige, dat had hij haar willen zeggen en haar vragen weer bij hem te komen; hij had haar om vergeving willen smeeken in naam van het aandenken aan hunne gemeenschappelijke smart, in naam van hunnen kleinen Dieudonné, en haar beloven voortaan heel anders te zullen zijn! Helaas, en thans was het te laat, die noodlottige brief had het hem gemeld, hij zelf had het gezien: zij was verloren voor hem, zij had hem vergeten, hem, die haar meer dan ooit beminde, en 'te laat, te laat' ruischte het onheilspellend in en om hem henen.

Hij vernam weer achter zich op den aardeweg het verdoofd geratel van een rijtuig, dat hem aldra voorbijreed, en een voorgevoel der werkelijkheid belette hem op te zien. Het was een open wagen, die eenige stappen verder stilhield, en waaruit George en Marie, zijne vrouw en de onbekende stegen. De koetsier keerde dadelijk om en zij sloegen een nederdalend zijpad in.

Alexis zag George, die met Marie vooraan was, als bekommerd naar zijne twee gezellen omkijken, die aldra achtergebleven waren.

Hij zette zich neder op eene bank, hij zat bleek en roerloos als een marmerbeeld, dan begon hij werktuiglijk met zijnen stok - eenen degenstok, dien hij altijd bij zich droeg, sinds hij 's avonds soms langs den eenzamen weg naar zijne woning moest, - lange haastige schreven in de roodachtige kleiaarde te maken. In eens trok hij als koortsig het wapen uit de scheede: het lemmer schoot stralen in de zon, hij bezag het aandachtig, en stelde

de punt op zijne open hand, als wilde hij er de scherpheid van beproeven, waarna hij weder, schijnbaar kalm, stedewaarts introk.

XLI.

Marie had hem in hare onbedachttheid geen uur aangegeven. Hij wachtte en draalde en begaf zich eindelijk, toen de klok zeven sloeg, naar het huis zijns broeders; aan den ingang verscheen hij te gelijker tijd met eene meid in zeeuwsche kleederdracht, die zeker eene boodschap in de buurt was gaan doen en hem met den sleutel binnenliet.

‘Is men wellicht nog aan tafel?’ vroeg hij in de vestibule, want hij hoorde de vorken klinken.

‘Ja wel,’ zei het meisje.

Hij wilde echter niet heengaan, en vroeg of mevrouw haar niet had gewaarschuwd, dat een heer komen zou?

‘Neen,’ mevrouw had niets dergelijks gezegd.

Hij duwde haar eenen drinkpenning in de hand en beval haar niet te zeggen, dat hij daar was; hij stak zelf de deur van het kabinet open, en belette haar het gaslicht te doen branden: het was er overigens maar half duister, daar de klaarte van de vestibule tot daar in schemerde.

De deur, die dat kabinet van de eetplaats scheidde, stond met eene spleet open, de jonge heer was er niet. Justine zat tusschen de twee echtgenooten en scheen neerslachtig ‘omdat hij weg is,’ dacht Alexis met verkropte woede. Hij vernam uit het gesprek, dat zij te Bootsfort naar een landgoedje bij vrienden geweest waren. Marie had schijnbaar haast, om heen te gaan: zij spoorde George na het maal gestadig aan om te vertrekken en Justine bleef alleen.

Hij zag, dat zij een boek in de hand nam; maar zij las niet; een groote tuil viooltjes, die als eene zeldzaamheid in dat late jaargetijde voor de tweede maal bloeiden, en dien zij van hunne wandeling hadden medegebracht, stond voor haar en verspreidde eenen zoeten geur. Zij liet droomend hare vingeren over de frissche kelkjes gaan.

Daar zat zij enkel door eene deur van hem gescheiden, thans was het oogenblik gekomen een beslissende uitlegging met haar te hebben, thans of nooit; maar hij aarzelde nog, zoo hevig klopte het hart hem in den boezem.

De huisbel klonk op eens en kort daarna kwam de jonge vreemdeling als het ware de eetzaal binnengestormd. Justine stond onthutst op: hij trad in opgewondenheid naar haar toe; hij kwam van een vriendenmaal, vertelde hij, en had George en Marie ontmoet, die hem niet bemerkten hadden, hij was zijne makkers ontlopen, omdat hij wist, dat zij alleen was.

Alexis legde de hand op den appel van zijnen degenstok.

Alleen moest hij haar spreken, vervolgde hij met klimmende geestdrift, want hij beminde haar, zij wist het wel, al had hij het haar nog niet duidelijk gezegd.

‘Kom,’ sprak hij en greep hare hand, die zij in hare verwarring niet terug trok, ‘kom Justine, laat ons vluchten, samen verre, verre van hier!’ maar instinctmatig had zij eenen stap achteruit gedaan.

‘Er zijn oogenblikken in het leven,’ sprak hij met vuur, ‘waarop niet te twijfelen, niet te denken, niet te onderzoeken valt; waarop een besluit zoodra gemaakt, zoodra moet uitgevoerd worden, al eer de koele overweging tijd geeft er op terug te komen. Welaan,’ herhaalde hij, ‘de gelegenheid is gunstig, laat ons naar Valparaiso vertrekken, want’ voegde hij er plechtig bij, ‘ik zal u eeuwig beminnen en voor God zult gij mijne vrouw zijn.’

Alexis trok den degen uit de scheede; maar zij gaven

geen acht op dat gedruis. Hij beefde als een riet, wie ging hij treffen in zijne blinde razernij?

‘Neen,’ antwoordde Justine ineens van hare overrompeling teruggekomen met de oogen ten hemel geslagen, ‘voor God ben ik de vrouw van eenen andere!’

Zij was achteruitgetreden en wees hem met zulk statig gebaar af, dat hij het niet waagde nader te komen.

‘Die man is uwer onwaardig,’ sprak Godfried met hevigheid, ‘ik heb het vernomen, hoe kunt gij aan hem nog denken!’

‘Vandaag’ zei zij traagzaam ‘in het ter Kamerenbosch, zag ik eene gestalte tusschen de bladeren verschijnen, verouderd en gebogen; maar die op hem geleek, die aanblik trof mij diep; zóó dacht ik, heeft het onheil ook hem wellicht terneergedrukt! O,’ riep zij uit en hield de beide handen aan haar voorhoofd, ‘o dat ik hem terug kon vinden!’

Daar stoof de deur van het kabinet open en Alexis lag voor hare voeten nedergeknield, hij drukte hare handen aan zijn hart:

‘Vergiffenis,’ smeekte hij, ‘Justine!’

Zij zag hem aan: ‘Alexis,’ was al wat zij zeggen kon en zij viel onmachtig achterover in haren zetel.

‘De aanblik van hun geluk heeft mij weder verkwikt!’ sprak George, die, in den vroegen avond van Gent terug gekomen, in zijnen zetel de voeten bij het flikkerend haardvuur uitstreckte met die weldoende vermoeienis, welke de rust tot een genot maakt.

Marie zat aan de andere zijde der tafel vlijtig bezig eene kaart van den starrenhemel te copieëren.

‘Allerheiligendag!’ zei hij weder als in gedachten, bij het

vernemen der verre klokken, die over de stad weergalmden. ‘Hoelang zouden zij nu wel weder te zamen zijn?’

‘O, reeds een heele tijd,’ antwoordde zijne vrouw met haar penseeltje in de hand opziende, ‘hunne kleine Marie moet nu reeds vier jaar oud zijn.’

‘Dat lieve kind, zij gelijkt u,’ zei George.

‘Ach, en hun nieuwe Dieudonné dan?’ sprak zij in vervoering, ‘dat ziet er een schelm uit met zijne duivelsche oogjes, als hij zoo fiks en recht op den arm zit!....

December 1875.

Mijne goede faam.

Mijne goede faam.

En op wat ongelukkige wijze ik ze kwijt geraakte... Maar om u dit goed te doen verstaan, moet ik mijn verhaal van wat verder opnemen en eerst vertellen, hoe ik naar Onkel Stiens ging wonen:

Wij waren met vijf dochters. Mijn vader was koehouder en vlaskoopman. Ons hofstedeken lag aan de kalseide, juist in den ommedraai te Klinke, een kwartiertje eer men het dorp in is. Het was er een schoon wonen, ons gebruik was tamelijk groot: er gingen drie koebeesten uit, daarenboven hadden wij een rund en twee kalvers, die wij vetten. Mijne zusters en ik werkten in den zomer bij den boer voor het labeur; 's winters speldewerkten wij. Wij waren met te veel vrouwvolk, daarom gingen Zeunia en Lie, de oudsten, gewoonlijk dienen vóór Allerheiligen, als het landwerk gedaan was; maar zoodra de korenwiedtijd aankwam, waren zij weer te huis om bij den hoop te zijn op het land. Zij hadden den naam, dat zij geenen dienst konden dragen, en dat was ook waar; onder ons, zij hielden te veel van het plezier en het uitloopen. Ik was de voorlaatste.

Ik was heel anders, al zeg ik het zelve, van jongs af aan vluchtte ik de wereldsche vermaken, en ik was nog geen twintig jaar, als ik mij reeds in het genootschap van den derden regel van den Heiligen Franciscus liet inschrijven, tot bewijs daarvan was het, dat ik eenen zilveren ring aan den vierden vinger mijner rechterhand droeg. Ons Fientje, de jongste van al, die ook lang stil en godvruchtig geweest was, scheen sedert Klinke-Ommegang heel omgekeerd, en ik vernam aldra, dat zij ook reeds een verkeer had: met Bruun van uit den stampmolen. Gij kunt denken wat hartzeer ik, geestelijke dochter, heele dagen in zulken familiekring hebben moest!

Op dat tijdstip was het, dat wij eens op eenen marktdag tijding kregen met den boterkutser¹⁾ van Onkel Stien van Hekkem, of niet eene van de meisjes lust had bij hem te gaan wonen: Onkel Stien was de broeder mijner moeder zaliger, hij woonde te Hekkem twee uren van ons huis, met Ivo, zijnen jongsten zoon; Dok-Sies, de oudste, was onlangs gestorven.

Mijne zusters staken de lip op en schudden het hoofd: Neen, neen, zij wilden niet; het moest daar veel te treurig en te eenzaam zijn, zeiden zij alle vier te gelijk, en het was veel te ver van huis. - Ziet gij, dat was het! Zij konden zich van hare wereldsche aangeleefdheden niet losrukken.

‘Hoor,’ sprak ik tot Vader, die er spijtig uitzag, omdat zij weigerden; ‘*ik* zal gaan, ik wil Onkel Stien in de verlegenheid niet laten,’ en de boterkutser trok op met de tijding, dat ik acht dagen daarna, als mijne kleederen wat in orde waren, met zijn karretje mederijden zou; want hij kwam alle donderdagen met paard en kar naar de markt van Klinke.

1) Koopman.

Bij nadere overdenking bevond ik, dat het niet alleen was om Onkel Stien aangenaam te zijn, dat ik zoo gauw had toegestemd om voor de eerste maal van mijn leven het ouderlijk dak te verlaten, en zoo schrikkelijk verre te gaan wonen. Neen, maar ik verlangde weg te zijn: er ging mij te veel tegen te onzent, met één woord, er kwam te veel jong volk, en het ging er des zondags te luidruchtig toe, als mijne zusters te huis bleven: hare beminden kwamen af, er werd gekaart en jenever gebrand; en, gingen zij uit, dan was het niet veel beter. Hoe menigmaal gebeurde het niet, dat ik, na Vespers en Lof bijgewoond te hebben en nog in den Rozenkrans gebleven te zijn, met de eene of andere wellevende dochter wederkeerend, Zeunia of Lie of beide tegelijk, met andere wilde meisjes en jonkmans aan den hoek van den eikenbosch uit ‘den Speurgaal’¹⁾) of aan den vierweg lachend en schaterend uit ‘het Lindeken’ zag komen. Dat ze dat toch niet begrepen, hoe leelijk het is voor jonge dochters om zoo weinig ingetogen te zijn!

Somtijds zei ik er een woord tegen vader van; maar heel van verre aan; want het zou mij nog gespeten hebben, had hij er haar hard moeten voor toespreken.

‘Wat wilt gij, Scholasticatje,’ antwoordde hij, ‘ze zijn jong en levenslustig, ze moeten zich verzetten.’

‘Ik ben ook jong,’ zei ik, ‘vader, en doe dat niet, al ben ik nog maar twintig.’

‘Ja maar gij,’ sprak hij streelend, ‘gij zijt een Godskind, Scholasticatje.’

Ach het beteekent al niet veel, waar geene moeder meer is met zooveel dochters!

Naar Hekkem was ik nog nooit geweest: als het er kermis was, gingen er mijne zusters, en op de uitvaart van

1) Sperwer.

Dok-Sies was het Zeunia, die Vader in mijne plaats vergezeld had, omdat ik toen juist met eenen verstuikten voet zat. Ik was echter niet verlegen er te gaan wonen: Onkel Stien kende ik genoeg, hij kwam altijd op den Ommegang en de Nakermis met Dok-Sies of Ivo en bleef een paar dagen. Ivo was de braafste jongen der wereld: hij zat aan tafel nevens zijnen vader, gemanierd en bescheiden als een meisje, en bleef 's namiddaags op het hof, liever dan naar de plaats mede te gaan. Hij had zulke zachte wijze van iemand aan te spreken; hij lachte nooit luid; maar glimlachte immer, als hij iets zei. Ja, hij was heel het tegenovergestelde van andere jongelingen - Dok-Sies was in zijnen levenden tijde ook op verre na zoo stil niet. Ware Ivo een godslasteraar of een wildvang geweest, gij kunt wel denken, dat ik, eene welpeinzende dochter, die in den Derden Ban van Franciscus was, er niet zou naartoe getrokken zijn! Ivo was op zijn twee en twintigste.

Onkel Stien had in de familie den naam, dat hij wat bijhoudend was; maar zijne gierigheid schrikte mij niet af: ik was ook een spaarzaam meisje, en niet gewoon iets te laten verloren gaan.

Ik nam zonder veel spijt afscheid van allen; met goeden moed stapte ik in het karretje den donderdag achtermiddag: 'Adiu Klinke!' zei ik in het henenrijden, terwijl ik nog eens naar den toren omzag.

Het was in het vroege voorjaar: de uitgestrekte velden lagen groen en zoo effen als fluweel; er blies een koude, gure wind, hoewel de zon met scherpe stralen scheen. De boterkutser had mij van achter in het voertuig onder de wijt eene goede plaats tusschen de stullen bereid, en scharrelde het hooi onder mijne voeten bijeen, opdat ik warm zitten zou. Dees, zijn knaap, die een jaar dertien of veertien oud was, had nevens mij plaats genomen; zijn vader voerde

het paard, en wij reden vrij snel, al schokte het vervaarlijk. De kleine vertelde mij, als wij halverwegen aan 'Den Gaper' stil hielden - want het was onmogelijk in het karretje te spreken, - dat hij dagelijks naar Onkel Stiens ging, en gewoon was de boodschappen voor de twee mannen te doen, en dat hij mij het melkhuis en de winkels zou leeren kennen. Hij zat mij gestadig te bezien onderweg; ik wist niet waarom, ik geloofde, dat ik ergens zwart was in het aangezicht.

Hekkem is nog al een schoon dorp; maar ik zou er toch nog Klinke boven stellen, men mag er van zeggen wat men wil. De kutser hield stil aan zijne deur: zijn huis stond alleen rechtover eenen blinden muur in een smal straatje, dat op de plaats uitkwam, en dat ik later vernam het Waaistraatje te heeten.

Elodie, zijne dochter, kwam buiten: ik kende haar wel; want het gebeurde al dikwijls, dat zij op de marktdagen ons huis voorbijreed. God! wat zag zij rood, als hadde zij bij eene gloeiende stoof gezeten! Zij had linten in de muts, ik vraag u op eenen weekdag! en droeg heur haar hoog opgekamd, zij had oogen als kogels en toonde al hare blinkende tanden, als zij sprak of lachte. Zij wilde mij met geweld doen binnenkomen; doch ik bedankte haar, ik zou mij gewacht hebben van zoo maar dadelijk in eene vreemde woning te gaan, dat kunt gij denken!

Ik trok recht naar Onkel Stiens met Dees, die mij den weg toonde en mijn pakje droeg - mijn koffer moest maar de volgende week komen; want ik wist niet, of ik het er gewoon zou kunnen worden. - Aan de deur gaf ik hem eenen halven frank; - mij dunkt, dat het toch genoeg betaald was voor mijne reis: onderweg had ik zijnen vader en hem nog eens getrakteerd: zij mochten kiezen eenen druppel of eenen djooren bier; maar zij hadden liefst jenever, omdat het zoo koud was, zeiden zij. Ik hoop toch,

dat het niet te weinig was: dat zou mij spijten, ik zou liever de helft te veel geven, dan dat er iets op te zeggen viel. De kleine scheen overigens tevreden: hij bedankte mij, en ik trok alleen binnen.

Onkel Stien woonde op de plaats rechtover het kerkhekken. Zijn huis was maar van ééne verdieping, maar er waren twee rechtstaande vensters in het dak, waarvan het bovendeel, bij uitzondering in het dorp, nog met stroo bedekt was, dat zwartachtig van regen en wind, hier en daar met groene mos was overgroeid. De werkwinkel bevond zich onder een afdak in een afzonderlijk gebouw met een groot nieuw, vierkant raam, waarvan de ruiten in roodgeverfd ijzer waren gevat. - Ik weet niet, of ik u gezegd heb, dat mijn Onkel het beroep van stoeldraaier uitoefende.

De beide mannen verwelkomden mij. Als ik wat neergezeten en de complimenten van Vader en van Zeunia en Lie en Mance en Fientje had afgelegd, toonden zij mij hun huis; mijne slaapkamer had uitzicht op het hof en was op 't einde van eenen gang, die met eene deur in de keuken kwam; er stond eene kleederkast in, dat had ik te huis niet. Onkel en Ivo sliepen boven, elk in eene kamer met berd afgeslagen. De zoldertrap kwam ook in de keuken.

Men had maar den voet in dat huis te zetten om te zien, dat men bij godvruchtige menschen was: overal wijwatervaten, en palmtakjes tot in de balken toe. De deuren waren bleekblauw geverfd, de muren wit gekalkt, zelfs in de voorkamer - Onkel Stien was voor geen en praal - ach! en daar stonden op het schouwbord twee zulke schoone gekleurde, pleisteren beelden, elk onder een groot glas, - ik ben zeker, dat gij er nog nooit dergelijke gezien hebt - het eene stelde den heiligen Vincentius met een kind op den arm en eene kroon op het hoofd voor; het andere, en dit scheen mij nog het schoonste en Ivo vond het

ook, St. Antonius met zijn varken, een allerliefste diertje. Ivo had die beelden met zijn drinkgeld gekocht.

Onkel Stien toonde mij daarna, waar de pomp stond, dat was buiten vóór de achterdeur; waar de kolen lagen, en waar, in de keuken, het doosje met phosphoorstekjes, en in den kelder de smouttest en de boterpot stonden. Ivo ging ook mede rond, en zei mij, waar ik de flesch met gewijd water kon vinden, en leidde mij naar den put, waar de aardappelen lagen: dat Avas in het achterstalleken. Ik vroeg naar de geit en de konijnen; maar zij hielden er geene: dat verwonderde mij.

Het kwam mij van het eerste oogenblik voor, dat ik geene moeite hebben zou het daar gewoon te worden. Ik heb u vergeten te zeggen, dat zij twee katten hadden: eene groote grauwe en een jong, rosharig, Poes en Pier. Het was alsof zij mij ook welkom wilden heeten; want zij kwamen beide naar mij met den staart omhoog en vlijden zich tegen mijn kleed, terwijl zij een voortdurend geronk lieten hooren.

Toen wij des avonds na het maal rondom de stoof zaten, vader en zoon elk in eenen hoek, ik in het midden voor hen, zag ik, hoe lief Ivo die dieren had: telkens de eene of andere naar de achterdeur ging en miauwde, stond hij op om ze buiten te laten, en even gewillig opende hij, zoodra hij ze van op het hof hoorde krabben om binnen te zijn. Onkel Stien zat zijne pijp te rooken met eene zwarte, wollen slaapmuts op het hoofd, en zijn lijnwaden werkvoorschoot aan, dat hij gestadig onder het spreken oprolde en effen streek.

‘Ik heb niet gedacht, Scholastica,’ zei hij, ‘dat *gij* komen zoudt: ik zou eerder Zeunia of Mance verwacht hebben; maar’ voegde hij er bij, ‘ik heb u liefst en hoop, dat wij overeen zullen komen.’

‘Ik hoop het ook,’ herhaalde Ivo met zijnen stillen glimlach.

‘Onkel,’ sprak ik ‘indien het mij vergund is mijne christelijke plichten te kwijten, zal ik hier gaarne wonen, dat voel ik wel. Maar gij moet mij toestaan iederen morgen naar de kerk en des zondags naar Hoogmis, Vespers en Lof te gaan en wekelijks de heilige Communie te naderen; want ik ben dat gewoon, - ik ben,’ zei ik zediglijk de oogen naar mijnen zilveren ring nederslaande, ‘in den Derden Ban van Franciscus en zal ook nog bespreken, dat gij mij den eersten zondag van elke maand naar onze vereeniging laat gaan’ - want ik wist, dat er ook eene afdeeling van dat genootschap te Hekkem bestond.

‘Scholasticatje,’ zei hij, de pijp in de hand houdend, ‘gij moogt de diensten bijwonen, zooveel gij wilt, als gij ons werk maar doet: ik zie gaarn iemand, die zijne kerkelijke plichten kwijt, en heb Ivo ook altijd op zijnen tijd naar de biecht doen gaan: daarvoor zijn wij christene menschen, Scholastica.’

Ik was als in den hemel; ook maakte ik geene opmerkingen, toen Onkel Stien mij verklaarde, welke huur hij van zin was mij te geven, hoewel het bitter weinig was, en Zeunia noch Lie, noch Mance, ik ben er van overtuigd, den koop in mijne plaats zouden toegeslagen hebben.

‘Wij kunnen zonder meid niet blijven,’ sprak Ivo, ‘ik moest alle oogenblikken mijnen arbeid staken om het huiswerk te verrichten. Mansvolk alleen dat kan maar slecht zijn, Scholasticatje.’

‘Er gaat bovendien te veel verloren,’ zei zijn vader nadenkend.

Ik had al bemerkt, dat hier en daar eene spinneweb hing; dat de stoof ros zag, het vloertje deerlijk vergrond was, en er overal stof lag: ik was reeds voornemens daar orde in te brengen.

Ivo stak met de ellebogen door de mouwen van zijn vest, ik had het ook al gezien.

Eindelijk kwam het gesprek op Dok-Sies, die langdurig uitgeteerd was. Zij vertelden mij, wat die arme jongen al had uitgestaan, en hoe hij niet sterven wilde en tegen zijne krankheid vocht, en dat hij steeds naar Ivo vroeg, zei zijn vader, en van niemand anders wilde opgepast worden.

‘Van niemand,’ herhaalde Ivo, en zijn gemoed schoot nog vol bij 't herdenken.

‘Het ging zoo verre,’ sprak Onkel Stien, ‘dat Ivo hem bijna nimmer verliet, en als hij zich soms uitgeput van vermoeienis en waken een half uurtje in mijne kamer te slapen legde, wilde Dok-Sies niet eenmaal drinken van de ziekenoppasster aannemen.’

‘Ik had dan ook geene rust,’ verhaalde Ivo, ‘en niet zoodra was ik ingesluimerd, of de vrees, dat hij iets mocht noodig hebben, kwelde mij en deed mij opspringen, en ik liep naar hem toe en stond aan zijn bed, aleer ik mij rekening gaf van mijne handelwijze. Hoe vaak gebeurt het mij nu nog niet te droomen, dat ik met hem aan den arm rondwandele, zooals wij deden des nachts, als hij gejaagd van de koorts nergens ruste kon vinden. Soms schiet ik wakker in 't midden van mijnen slaap, en meen, dat ik hem rechthelp, of dat ik verzuimd heb hem medicijnen te geven, en mijn harte klopt dan zoo hevig, en ik ben nog zoo bedwelmd van die begoocheling, dat het eenen heelen tijd duurt, aleer ik het besef der werkelijkheid heb weergekregen.’

‘Ik ook,’ zei zijn vader, ‘ik hoor nog soms in mijnen slaap, dat rusteloos rondwoelen, dat weken op weken heeft geduurd, dag en nacht vuur, licht, medicijnen en wat niet al..... zulke ziekten kosten iets, Scholasticatje!’ zij hij traag met het hoofd knikkend.

‘Och, dat was het minste,’ sprak Ivo, ‘maar dat schrikkelijk verlies, die eenzaamheid, dat hopeloos verlangen

naar hen, die heen zijn!...' en hij vaagde eenen traan uit zijne oogen.

Ik ben het teederste gemoed der wereld: ik voelde mij insgelijks aangedaan van die treurige vertellingen, en, dat ik het hier maar bekenne, een groot angstgevoel had zich van mij meester gemaakt in die vreemde woning - ik was van jongs af aan bevreesd van doode menschen, en toen ik alleen met mijn flauw schemerend nachtlampje in mijne kamer was, schoof ik gauw den grendel der deur dicht, keek onder mijn bed en de kleederkast, en deed ze bevend open om te zien, of de geest van Dok-Sies soms... Maar ik stuurde een vurig gebed tot Onze Lieve Vrouw en zegde de Zeven Groetenissen aan de Heilige Moeder Anna op, en sliep eindelijk in. Hoe verschrikte ik echter niet, toen ik uit eenen zoeten droom ontwaakt, tusschen vaak en slaap liggend, duidelijk stappen van den zoldertrap hoorde komen!.... Ik luisterde... ik bedroog mij niet, en eensklaps geheel het bewustzijn wederkrijgend, trok ik sidderend mijne deken over mijn hoofd; maar dit belette mij niet de achterdeur - naar het mij voorkwam, want ik kende nog de geruchten van het huis niet, en wist niet, hoe de deuren kraakten of piepten - te hooren openen. Daar hoor ik ook aan de pomp trekken; - onnoozele, die ik was, wie kon het anders wezen dan Onkel Stien of Ivo, die dorst hebbend, benedenkwam om een glas water te drinken! Daarop hoorde ik den grendel weer toe schuiven en den persoon naar boven trekken.

Het sloeg één op den kerktoren.

Ik had het 's morgens reeds vergeten; doch aan het middagmaal, ik kan nu niet juist meer zeggen, hoe het mij weer te binnenschoot, maar... 'Er is van nacht iemand van u beiden buiten geweest,' zei ik.

Zij aanzagen elkaar en mij verwonderd.

'Ik niet,' verklaarde Onkel Stien.

‘Noch ik,’ sprak Ivo, ‘want ik ben niet eenmaal wakker geworden gedurende den nacht.’

Hoe zonderling, dat zij het niet bekennen wilden. Ik wist het maar al te goed en hield het staande. ‘Gij hebt de katten hooren rondloopen,’ spraken zij.

‘Maar eene kat kan geene deur openen, dat ware een mirakel,’ zei ik weder; ik heb van jongs af aan de fout gehad van somtijds tegen te spreken.

‘Gij hebt gedroomd, Scholasticatje,’ antwoordde Ivo met zijnen stillen glimlach, en eindelijk begon ik zelve mijne overtuiging in twijfel te trekken.

Ik bracht alles in orde. Ik zal hier niet vertellen, wat ik te kuischen vond! maar na acht dagen zag het er wel nog eens zoo rein uit op het hof en in de keuken.

Ik zond tijding naar Klinke, dat ik het wel stelde, en deed mijnen koffer komen. Het scheen mij wel eenigszins vreemd in den eerste niemand in het dorp te kennen, ook was ik wat bevreesd mijn werk naar den zin van Onkel Stien niet te zullen doen, en het ontstelde mij, als hij 's middags binnenkomend, het deksel van de sauspan ophief om te kijken, of ik niet te veel boter gebruikte; maar hij maakte geene opmerkingen en ik werd die handelwijze aldra gewoon; hij was zelfs zeer tevreden over mijn bestuur, ik hoorde het eens, dat ik hem afluisterde, als hij van mij tegen Ivo sprak. Ik deed ook uitermate mijn best.

Voor het overige waren zij beide heel inschikkelijk, en Ivo zei wel tien maal daags, dat het als een nieuw leven in huis was, sinds ik er woonde.

Wat was ik toch gelukkig! Het eenige wat mij speet was, dat wij geene beesten hadden, en ik geene groote ketels koken mocht; maar dát zelf scheen mij aldra een gemak te meer. Ik was bij de kerk, en moest 's morgens bij donkeren door geene vuile wegen meer om naar de mis te gaan. Het kwam mij zonderling, maar tevens aangenaam voor, het

uur op den toren dicht bij te hooren slaan, en de bedeklok trekken, als er eene berechting was; ook het geronk van de draaibank te vernemen, dat mij het bewustzijn gaf wel alleen in de keuken, maar niet afgezonderd van alle levensverkeer te wezen. Ik moest niet meer als vroeger in mijn gebed verstrooid worden door de onophoudelijke gesprekken mijner zusters over opschik en vermaken. Ik had het leven, dat ik steeds gedroomd, en door de voorspraak mijner patrones afgesmeekt had. Soms, als ik met mijn naaiwerk 's namiddaags aan het keukenraam zat, liet ik de handen van genoeg in den schoot vallen, en blikte naar buiten op het voorhof, waar een pyrrusstruik vol bloedroode bloemen stond, en waar de fluweelen aurikels voor den noordenwind beschut, reeds bloeiden, en het rozekleurige leverkruid zijne bladerlooze bloempjes uit den naakten grond schoot. Ik zag de zon en de schaduw op het witte muurken afwisselen, en kon in het werkhuis, dat ook met een raam langs achter uitzicht had, Ivo aan zijne draaibank zien staan.

Ik had sinds lang gewenscht ergens eenen stillen post bij eene oude juffrouw of liefst bij eenen priester te vinden; maar ik kon de keuken niet goed genoeg, en dat had mij tot hertoe teruggehouden er naar uit te zien; thans had ik nog beters gevonden en elken morgen dankte ik mijne voorspreekster er over.

De kleine Dees kwam nog alle dagen tegen avond, hoewel ik thans zelve de boodschappen deed; hij had ook de gewoonte des middags na de school eens binnen te komen geloopt om het nieuws te vertellen, als hij er wist. Onkel Stien was nog al nieuwsgierig en hoorde gaarn iets.

Eens dat Onkel en Ivo wat vroeg van hun werk waren - want het had nog geen twaalf geslagen - en bij de stoof zaten te wachten tot het eten klaar zou zijn, stond de knaap met de twee handen aan de roedekens

mij starlings aan te zien zonder spreken. Ik weet nog, dat ik juist het deksel van den bobbelenden aardappelpot ophief met de vork in de rechterhand om te zien, of zij gaar waren, toen hij in eens als luid peinzend uitriep:

‘Maar Scholasticatje, wat zijt gij toch een schoon meisje!’

Wie zou zich kunnen inhouden van lachen?

‘Zie toch eens,’ zei hij weder, ‘wat al gelijke witte tandekens zij heeft, en wat schoon haar, en welke schoone oogen...’

Ivo werd zelf rood van verlegenheid en dorst niet opkijken, en Onkel Stien sprak half verstoord:

‘Zwijg met uwen onnoozelen praat!’ tegen den kleine. En ik hield mij heel ernstig:

‘Jezus, Maria, Joseph, sta mij bij!’ bad ik inwendig; want ik vreesde den duivel der hoovaardij in mijn harte te voelen sluipen.

Het was toch zonderling, en ik mag het hier wel zeggen; maar als ik den eersten zondag van mijn verblijf te Hekkem uit de hoogmis kwam, gingen twee boerenzoons voor mij, zij bleven in eens staan om mij vooraan te laten, en blikten tersluiks onder mijn kapje.

‘Ai, wat lief muiltje!’ zei de eene.

‘Oei, wat fraai smoeltje!’ riep de andere.

Gij kunt denken, hoe beschaamd ik was! En nog dienzelfden morgen, dat Dees dat zei, toen ik voor de deur mijnen dweil uitwong, daar ik den gang schuurde, kwamen de bedienden der accijnsen voorbij:

Meisje, gij bloost er van, gij ziet als een rozeknop,’ sprak de oudste in zijnen vreemden tongval, de straat naar mij toe overstekend.

Ik wierp mijnen dweil weer in den emmer, dat het water op hem sprong, maakte het kruis en vluchtte in de voorkamer, tot zij voorbij waren.

Ik had dat altemaal in huis niet verteld; want Ivo zou

boos geweest zijn op dien stouterik; maar nu ging ik dat alles aaneenknoopen, mijn zusters hadden mij het nooit gezegd, dat ik nog mocht gezien zijn.

Op den duur scheen Ivo mij nog braver: hij zorgde, dat ik brokkelingen had; hij haalde kolen, hij pompte water, als ik schuurde en goot zelf den vloer af; hij stak de spillen in, als ik de vensterluiken toemaakte, omdat ik, maar klein van gestalte zijnde, er zonder bankje niet aan kon. Hij spande de koorde, als ik gewasschen had, immers hij hielp mij in alles. Ik stond soms wel een uur in den werkwinkel, als ik wat tijd had.

Uitgaan deed hij niet veel, tenzij des zondags soms eens in eene treffelijke herberg, of naar het een of ander dorp in het omliggende voor zijne zaken, of als er iets te zien was. Maar ik had dan geene rust: ik vreesde, dat hij in slechte gezelschappen zou geraakt zijn.

‘Ivo,’ zei ik den zaterdag, als ik wist, dat hij 's anderdaags schikte uit te trekken, ‘mij dunkt, dat gij gesproken hebt van te biecht te gaan.’ Hij had er geen woord van gerept; maar als ik dat zoo zei dorst, hij het niet laten.

‘Toe,’ sprak ik eens van de kerk te huis komend, ‘haast u, Ivo, indien gij nu wilt gaan, kunt gij het: er zitten geene drie menschen aan den biechtstoel.’

En hij ging, ofschoon hij het niet geschikt had. Op die wijze hield ik hem meermaals den zondag van Klinke of elders te huis; want hij moest naar de Vespers van zijnen vader, als hij te biecht geweest was. Ik had spiegels genoeg gehad met mijne zusters, en bad heele dagen den Heiligen Aloïsius van Gonzaga, patroon der jonkheid, opdat het Ivo toch zalig mocht zijn geenen verkeerden weg in te slaan!

Tegen avond tusschen licht en donker deed hij gewoonlijk een toertje langs het dorp met Dees: hij had geene an-

dere kameraden. Ik ging op dat uur altijd om melk, en daar ik meestendeels nog eens tot aan het kapelletje liep om een Onze Vader te bidden, en langs het Waaistraatje weerkeerde, kwam ik hem aldus nog eens tegen. Dees riep het een of ander; maar Ivo nam zijne klak af zonder spreken, juist als tegenover eene vreemde en eene juffer. Het mishaagde mij, dat Elodie soms aan hare deur stond en hem achterna zag; zulke wilde meiden zouden wel in staat zijn, dat opzettelijk te doen, als zij weten, dat een jonkman aldaar voorbij zal komen.

Het eenige wat mij verontrustte, was het nachtelijk gerucht, dat ik bij tusschenpoozen hoorde. Bij klaren dag kon ik mij geene rekening geven van den onuitsprekelijken angst, die zich van mij meester maakte, toen ik van de diepste duisternis omgeven, boven mijn hoofd hoorde gaan of meende, dat ik beweging in de keuken vernam.

Onkel Stien en Ivo wilden dat niet aannemen: dat waren droomen, zeiden zij, zooals zij er ook hadden, die ik voor de werkelijkheid nam.

‘Hebt gij van nacht weer iets gehoord?’ vroeg Onkel Stien mij, op zekeren morgen schalks lachend.

‘Neen’ antwoordde ik, want ik zei het altijd, zooals het was zonder er iets af of bij te doen.

‘Ik wil het gelooven,’ sprak hij, ‘want ik heb mij nu den ganschen nacht wakker gehouden en geen muisje hooren verroeren.’

‘En ik,’ zei Ivo, ‘heb mij heel gekleed recht gezet in mijn bed om niet in te slapen, en insgelijks zonder iets te vernemen.’

Maar eens op eenen anderen keer, bekende Onkel Stien, had het hem toch toegeschenen, dat hij iets langs de trappen hoorde: de schrik had zijn hart bevangen, hij had het niet gewaagd te roepen, en 's morgens - want hij was altijd eerst op - stond de petroleumlamp te branden op tafel!

‘Gij hebt ze gisteren vergeten uit te doen,’ zei hij mij eenigszins streng, als ik uit mijne kamer kwam met mijn kerkboek in de hand, - het klepte voor de eerste mis.

Onkel Stien ging gewoonlijk de laatste naar bed; maar dien avond had hij eene verkoudheid en als de koorts, en hij en Ivo waren eerst gaan slapen, omdat ik nog wat aan een halfhemd, dat ik voor dezen maakte, te naaien had, en niet gaarn mijn werk zou gestaakt hebben, al eer het voleindigd was.

Ik meende heel goed te weten, dat ik de lamp had uitgedoofd en op de koude buis van de stoof gezet, zooals Onkel mij had aanbevolen; maar ik moest desniettemin tegen mijne eigene overtuiging bekennen, dat hij gelijk had, toen Onze Lieve Heer mij in eens eenen inval gaf om zijn gezegde ten duidelijkste te weerleggen:

‘Onkel,’ zei ik levendig, ‘had de lamp den ganschen nacht gebrand, er zou geene olie meer in zijn en ziehier,’ en ik toonde hem, dat er nog bijna evenveel vocht in was als op andere dagen.

Ivo had gedurende den nacht evenmin als ik iets gehoord, doch hij had zeer ongerust geslapen en benauwd gedroomd.

Ik vroeg hun of Dok-Sies geene beloften gedaan had, die niet volbracht waren; maar zij herinnerden het zich niet.

‘Hij heeft eens gesproken,’ zei Ivo met zijnen gewonen glimlach, ‘van naar Lourdes¹⁾ te gaan; maar het was, als hij raaskalde.’

Dit was mij genoeg, ik verklaarde het hun, en zij gaven mij volkomen gelijk: het was de geest van Dok-Sies, die ons verlichten en zijnen uitersten wil openbaren kwam. Ik had reeds met de dochters van den koster er over gesproken om samen eens naar Oostakker-Slootendriesch te gaan en het trof nu juist goed, dat Ivo ook de bedevaart moest

1) Eene navolging van het eigenlijke Lourdes, te Oostakker bij Gent.

doen om de belofte van zijnen broeder te volbrengen. Het is niet prijsbaar voor meisjes alleen langs de baan te zijn. Onkel Stien verbood mij ten strengste aan iemand over de reden onzer reize te spreken.

Het werd gewikt en gewogen, hoe en wanneer wij er ons naartoe zouden begeven en eindelijk was het door de bemoeiing en het geloof van Ivo beslist, dat wij alle vier met het karretje van den kutser, een soort van camion, waarvan de wijt in den zomer af was, den volgenden zaterdag, de eenige der week, waarop het nergens in het omliggende botermarkt was, er naartoe rijden zouden. De kleine Dees zou het paard voeren; want Ivo kon dat niet en was er overigens te bevreesd toe. Wij moesten den koetsier en het paard onderhouden dien dag en dat was alles.

Wij waren al dadelijk overtuigd, dat ik goed geraden had; want er was niets meer te hooren in huis van dat oogenblik af. Onkel Stien hield zich nochtans wakker en zou het wel geweten hebben, ware er iets gebeurd.

Ik en Ivo konden niet meer slapen, zulken moed hadden wij er op.

De gewenschte zaterdag kwam aldra. Ik had mij treffelijk aangedaan met mijn nieuw zwart fransch-merinos kleed, een net, wit kraagje, en een hoog fichutje aan den hals. Mijn blond krulhaar had ik voor zooveel mogelijk onder mijn mutsje gestoken. Ik blikte eens in mijn spiegeltje: ik stond verbaasd over mij zelve: mijne oogen glansden van opgewekte godsvrucht en de blos der zedigheit lag over mijne wangen.

‘God,’ dacht ik, ‘er is geen Lievevrouwenbeeld in heel Klinke en Hekkem te zamen, dat zoo.....’ doch genoeg, ik mag mij over mijnen persoon niet verhoovaardigen.

Prudence en Tecla van den koster kwamen om ons, dat waren twee deugdzame dochters, goede vriendinnen, zoo

recht naar mijnen zin: zij hadden ronde, roode aangezichten, uitgebrokkelde tanden en dungezaaide rosse haren, waarop eene stille muts met smalle blauwe lintjes stond. Prudence had daarenboven ontstoken oogschelen, om reden, dat hare pinkharen eenigszins binnenwaarts groeiden. Tecla wist reeds van het rhumatisme in haren linker schouder, al was ze maar zoo oud als ik. Het was om deze kleine ongemakken te verhelpen, dat zij naar Lourdes gingen. Zij waren ook in den Derden Ban an Franciscus. Ivo keek niet eenmaal naar haar. Ge kunt niet gelooven, wat brave meisjes dat waren!

Wij trokken de plaats over om naar het Waaistraatje te gaan; nooit in mijn leven was mijn tred lichter, noch mijn hart vroolijker gestemd geweest, eilaas, en het moest een van de ongenoeglijkste dagen mijns levens zijn!

Wat zagen wij? nevens den aangespannen wagen stond Elodie, als een schip in volle zeilen met haar schitterend purperkleurig kleed aan, en eenen tak bloemen op het hoofd zoo hoog als de mei op een huis. Tecla gaf mij een stootje aan den arm, en Prudence hief de rechterhand en de oogen op ten teeken, dat dit nu toch te verre ging.

Dees stond voor zijn paard, dat hij uit de hand nog wat roggebrood te eten gaf.

‘Ha! ge gaat ook mee, ge hebt gelijk,’ zei Ivo vriendelijk tegen haar; - het was ook noodig haar daarover te prijzen. Zij lachte hem aan.

‘Allô, toe, ge zijt al over uwen tijd,’ sprak zij haastig tegen ons, ‘Scholastica, trek er maar op en zet u ginder van achter.’

Ik stapte in den wagen: er stonden lage stoeltjes voor elk onzer in.

‘Er is hier plaats voor u ook,’ zei ik bezorgd en stil zijdelings uitkijkend tegen Ivo.

‘Bekommer u daar niet mede, hij zal wel post vatten,’

was haar onbeschaamd antwoord, en nu deed zij de dochters van den koster er op stijgen.

Zij had zijn stoeltje derwijze weten te keeren, dat hij mij den rug toewendde, zij hield niet op te lachen en tegen hem te praten en dingen te vertellen, die wij van achter in den wagen niet verstonden; maar Prudence, die schuins nevens hem zat en hier en daar een woord opving, zei naderhand, dat zij in de plaats van Ivo eenen paternoster uit den zak zou gehaald hebben om haar te toonen, dat al dat ijdel gesnap hem niet aanstond. 't Is waar ook, hij had het moeten doen. Het was als een steek in mijn hart, telkens ik hem op haar glimlachen zag, ik, die zoo voor zijn geluk stond.

Het was nochtans een heerlijke, verkwikkende zomermorgen, als wij langsheen de rijke, golvende, groene korenakkers voorbijreden; de wind was frisch, de aardappelvelden en de vlaschaarden stonden in bloei; de lucht was blauw en een lichte damp kroop langs den gezichteinder en voorspelde eenen schoonen dag.... maar wie zou er van kunnen genieten in dergelijke omstandigheden?

Zoodra wij in de nabijheid van Oostakker kwamen, zagen wij als het ware eene gestadige processie er zich naartoe begeven: rijtuiggen van alle slag, vigilanten, diligences, voetgangers, onder welke priesters, witte en bruine heeren paters, menschen met krukken, begijntjes, godvruchtige dochters, groepen oude lieden of jong volk. Aan den ingang der dreef stegen wij af; ik zeg dreef, maar de laan, die naar het kasteel leidt, is zoo breed, dat er wel vier of vijf nevens een zijn met hooge prachtige boomen, waarin de nachtegalen zongen.

'Hoe is het mogelijk,' zei Tecla, nadat wij afgestegen waren, tegen Elodie, 'dat gij zoo onophoudelijk kunt spreken zonder heesch te worden in al dat ratelen van den wagen.'

Het was wel gezegd, *ik* had het niet durven doen:

maar het beviel mij, dat zij het hare kreeg. Kunt gij het gelooven? zij scheen het zelfs niet te hooren: ‘Kom,’ sprak zij tegen Ivo, en hij, de onnoozele, stapte nevens haar voort zonder om te zien.

‘Ja maar, neen, neen,’ zei ik, ‘wij zouden best samen blijven; want ik vrees, dat wij in deze vreemde streek, ginder verder in het gedrang elkaar verliezen konden.’

‘Wij zullen wat wachten, Scholasticatje,’ sprak Ivo en zij bleven staan, tot wij bij hen waren. Doch wat baatte het? een oogenblik daarna waren zij weer vooraan, en thans had zij zijnen arm vast!

‘Laat ze maar loopen,’ fluisterde Prudence mij in het oor, ‘elk voor zich zelve, wij moeten ons over hen niet bekreunen.’ Maar ik kon zoo niet spreken: Ivo was mijn kozijn, ik zag zijn verderf voor oogen en had er zielelast van dat toe te laten. Wij gingen naar Lourdes om den geest van Dok-Sies te bevredigen, en zij maakten er eene feestpartij van!

‘Dat noem ik geene bedevaart meer!’ zei ik met verkropte stemme.

Wij sloegen een weinig rechts af en volgden eenen smalleren voetweg, waarlangs kreupele, of blinde bedelaars luid om eene aalmoes smeekten. Wij kwamen aan de grot, welke zich onder eenen spitsen, met boomen beplanten heuvel bevindt. Eene dichte menigte zat er voor op banken en op den grond geknield; het heilig water borrelde uit de rots en liep in eene kleine kom er onder. De holte was te vol menschen, dan dat wij er in konden gaan; ontelbare waslichten brandden knetterend er boven.

Ik wierp mij op de knieën en deed een kruisgebed: ‘Heilige Maagd, doe hem tot inkeer komen,’ smeekte ik vurig.

Daar stond in de nabijheid eene kleine kraam met allerlei figuurtjes in was: hartjes, voetjes, handjes, krukjes, enz.

welke tot offeranden dienen moesten. Ik schikte eerst een hartje, heel mijn hart aan Maria te schenken; maar ik bedacht mij, er was iets van grooter belang en ik mocht aan mij zelve niet denken: ik kocht een paar beenen als offerande, opdat Ivo van het pad der deugd niet afwijken zou, en deed ook eene dikke kaars te zijner intentie ontsteken. Terwijl dit plaats greep, ging Ivo, gevolgd van de kostersdochters en Elodie, die zich in dit geheiligd oord toch wat betamelijker gedroeg, luid biddend rondom den heuvel, zonder acht te geven op hetgeen ik gedaan had.

Prudence wiesch met haren zakdoek hare oogen uit in de kom, terwijl Tecla ook, zoodra zij er aan kon, eenige druppelen water op haren schouder vallen liet. Een arme man stak een been met eene schrikkelijke wonde, die mij ijzen deed, er in, terwijl eene welgekleede, jonge moeder met een glas het water er nevens uitschepte en aan haar ziekelijk jongetje te drinken gaf.

Ik had ook een fleschje - een van de medicijnfleschjes van Dok-Sies - medegebracht, met het inzicht het te vullen en er alle dagen een druppeltje van, tot welvaart van het huisgezin, in ons eten te doen. Ik moet echter bekennen, dat ik mijnen afkeer voor het gebruik van dat miraculeus water niet overwinnen kon, na hetgeen ik gezien had. - Ik ben van jongs af aan zoo een vies ding geweest: mijn vader zei het maar al te dikwijls.

Tot overmaat van ongeluk vielen wij bij eene bende bekenden van Elodie, met welke wij naar het dorp trokken om koeken te koopen en bier te drinken; maar ik had geen eten noodig, dat mag ik u verzekeren. Elodie hield niet op met praten: het was 'Ivo langs hier' en 'Ivo langs daar', het scheen mij dat hij er mede gediend was, al zei hij zelf niet veel.

Helaas, helaas! mijne devotie was zeker niet groot genoeg geweest: bij het terugkeeren moest ik weer van

achter in den wagen. Ivo keek naar mij niet meer, en Elodie zat heel den weg te lachen nevens hem met hare leelijke, witte tanden. De dochters van den koster bekreunden zich over het onbetamelijke harer handelwijze niet meer en dachten slechts aan zich zelve: Tecla zei, dat zij reeds beternis gevoelde aan haren schouder, en Prudence verklaarde, dat hare pinkharen, naar het heur scheen, begonnen op hunnen pas te komen.

Helaas, helaas! *mijn* gebed alléén werd niet verhoord door Onze Lieve Vrouw van Lourdes!

‘Wilt gij nu wat weten,’ was mijn eerste woord tegen Onkel Stien, als wij te huis waren, ‘Elodie is medegeweest!’

‘Ik vind het nog al natuurlijk,’ zei hij, als naar gewoonte zijn voorschoot oprullend, ‘dat zij medegaat, als gij met het karretje van haren vader uitrijdt.’

Ziet ge wel: hij trok ook al hare partij!

‘Gij hadt moeten zien, hoe ze gekleed was,’ hernam ik, ‘en welke manieren, dat gaat te verre!’

‘Maar wat heeft ze dan toch misdaan, Scholasticatje?’ vroeg Ivo. Daar hadden wij het! ik wist wel, dat hij ingenomen was met haar.

‘Ik ken mij te treffelijk,’ antwoordde ik met versmoorde stemme, ‘om nog ooit met zulke behaagzieke meid den voet op straat te zetten, mijne goede faam, als lid van de Derde Orde van Sint Franciscus,’ voegde ik er bij, ‘is mij te veel waard daartoe,’ en ik begon te schreien.

Alzoo ben ik: als mij onrecht geschiedt, kan ik mij niet boos maken; maar mijn gemoed schiet vol en de tranen springen uit mijne oogen.

Het duurde eenige dagen, al eer ik het uit mijn hoofd kon steken; maar het berouw van Ivo was zoo groot, al zei hij het niet duidelijk, dat ik het hem ook inwendig vergaf. Daar werd onder ons niet meer van gesproken.

Ik trachtte van Dees te weten, of Ivo soms naar zijn huis ging: hij stond mij dwaas aan te zien en gaf geen klaar bescheid. Ik raadde hem aan des avonds met Ivo liever elders eens te wandelen dan altijd door dat onnoozel Waaistraatje te gaan, waar het vrij tochtte en waar toch niets te zien was. Ik heb er hen sedert niet meer ontmoet.

Ivo toonde zich even behulpzaam als eertijds, ja nog meer: hij voldeed mijne kleinste wenschen, en op zekeren morgen zag ik in de kerk op mijne plaats eenen schoonen, nieuwen, kerselaren stoel met wonderlijk gedraaide pikkels staan. Bij dit zicht klopte mijn hart van dankbare aandoening: ik kon niet bidden zonder verstrooidheid, en genaakte geene aarde, als ik naar huis kwam. Ziet ge wel, er zat toch zooveel goedheid in Ivo, al was hij soms wat wispelturig, was het te verwonderen, dat zijn toekomend geluk mij nauw aan 't harte lag? Hij glimlachte van over de halve deur, als hij mij zag. Hij had dien stoel - met toestemming van zijnen vader wel te verstaan - op zijne verloren uren gemaakt, met het inzicht er mij mede te verrassen. Hij zou zoo iets voor Elodie toch niet gedaan hebben, denk ik.

Ondertusschen verliep de zomer. De kermis van Klinke valt, zooals gij weet, op den laatsten zondag der Oogstmaand. Vader en zoon spraken van er naartoe te gaan - wij waren begroet - maar ik bleef liefst te huis.

‘Hoor,’ zei ik hun, ‘ik durf hier alleen niet slapen,’ want gij moet verstaan, dat het nachtelijk gedruis wel zeldzamer, maar van tijd tot tijd nog plaats greep: het was ook niet te verwonderen na zulk eene bedevaart! - ‘Gij moet denzelfden avond terugzijn.’

‘Vader, laat ons dan liever den donderdag daarna op de feeste gaan’, stelde Ivo voor.

Dit sneed als een vlijm door mijn hart; want dan zou-

den zij voorzeker met het karreken van den kutser mederijden en weerkeeren.

‘Ach menschen! Donderdag ben ik heel den morgen uit, ik moet naar den dienst ter eere van St. Jans-Onthoofding,’ zei ik en deed op het oogenblik zelf de belofte van het te doen, opdat ik geene leugen spreken zou.

Zij gingen dus den zondag. Ik zag Elodie met de dochter van den kamslager - want die twee waren nu altijd samen - in den achtermiddag over de plaats gaan, terwijl ik met Prudence in onze voorkamer achter het gordijntje zat. Ik was toen maar gerust; wie weet, hoe ze bij hem zou geraakt zijn, ware zij te Klinke geweest. Ik bekommerde mij altijd om Ivo, hij had mij wel dankbaar mogen zijn, hadde hij geweten met wat liefderijke bezorgdheid ik over hem waakte. Dan dacht ik aan mijne zusters, en dat zij ook even licht en uitgelaten waren in hare manieren met de jonkmans, en dat dit toch zoo leelijk is voor een meisje!

Dees had mogen medegaan; het was nog al laat, als zij tehuis kwamen.

‘Wat nieuws is er?’ vroeg ik, blij als ik was hen weer te zien.

‘Dat Fientje met haren Bruun overhoop ligt,’ zei de kleine.

Dat beteekende nu iets! ik vroeg naar zulk geen nieuws.

‘En,’ voegde Onkel Stien er lachend bij, ‘dat Ivo heel den achtermiddag met haar gekermist heeft.’

Het sloeg in mijne beenen: Fientje nu ook, dat was te veel! Had ik het maar kunnen voorzien om hem gansch te huis te houden!

Den eersten zondag van October was het Hekkem-kermis, Onkel Stien had eene verkoudheid, en zat bij de stoof sedert eenige dagen. Hij dronk vlierthee van bloemen, die

ik van onze buurvrouw, de weduwe Huillenbosch, gekregen had: dat is goed daarvoor. Hij wilde mij naar huis doen schrijven ten einde vader en die mijner zusters, welke lust hadden om naar de kermis te komen, uit te noodigen. Ik raadde het hem af.

‘Dok-Sies is nog zoo onlangs dood, en gij zijt niet wel,’ zei ik hem; ‘Onkel Stien, dat is hier geen huis om kermis te houden, ten minste van dit jaar niet. Overigens, als zij komen, moet gij heel de familie vragen.’

‘Dat kost mij telkens ten minste dertig frank,’ sprak hij nadenkend.

‘Gij hebt al onkosten genoeg gehad van dit jaar, Onkel Stien,’ sprak ik weder.

Ik had geene moeite om hem over te halen. Ivo was daar niet bij: het was best zoo iets in zijne afwezigheid te verhandelen. Ik ging in het werkhuis en zei hem, dat het vaders verzoek was niemand op de kermis te hebben, en dat wij zijnen wensch moesten eerbiedigen.

‘Fientje schikte te komen, het zal haar spijten,’ was zijn antwoord. Ge ziet wel, dat zijne gedachten bij haar waren.

De kermis ging heel stil en vreedzaam voorbij. Ik deed hem zijnen vader alle dagen gezelschap houden, terwijl ik naar de kerk of het kapelletje was. Dit had een dubbel goed aan: die oude man was aldus niet alleen, en Ivo bevrijd van tegen wil en dank in braspartijen medegesleept te worden. Och, die kermissen zijn zulke gevaarlijke dagen voor jonge lieden!

Den maandag namiddag, als ik van den kruisweg kwam, zag ik Elodie met eenen heelen troep jong volk voorbijtrekken; zij keek om naar ons huis: ‘Kijk maar in,’ dacht ik, ‘Ivo zit toch van achter in de keuken bij Vader.’

Wij hadden tijding met den kutser gedaan, dat Onkel Stien niet wel was en wij geene kermis hielden. Als ik donderdags daarna met mijne melkkan in de schemering

door het Waaistraatje keerde, zag ik het karretje voor de deur en den kutser, die er met Elodie de stullen aflaadde; ze riep mij:

‘De complimenten van Zeunia en Fientje, dat ze op zondag Onkel Stien zullen komen bezoeken.’

Waarachtig het scheen, alsof het kwaad er mede gemoeid was: nauw had ik de eene zwarigheid uit den weg geruimd, als de andere in de plaats kwam. Ik zei dat niet tehuis: waarom eenen zieken mensch verontrusten? ‘Onze Lieve Vrouw,’ smeekte ik 's avonds met gevouwen handen, ‘Maria, Moeder Gods, troosteres der bedrukten, geef mij toch eenen inval....!’ en ik kreeg er eenen. Ivo had al lang gesproken mij eens naar Meulebroek, dat twee uren van Hekkem is, om een paar kloefkens met velletjes te gaan, zooals er dààr alleen te vinden zijn.

‘Ivo,’ sprak ik den zaterdag te voren, ‘ik heb ongelukkig mijnen kloef gebroken’ - en dat was waar; want ik zou geene leugen willen spreken: ik had er met mijnen emmer opzettelijk eenen stuik op gegeven, dat hij in brokken vloog. - ‘Zie,’ en ik toonde het hem. ‘Dat Meulebroek nu maar zoo verre niet ware, Ivo!’

‘Van morgen af,’ sprak hij met zijnen vriendelijken glimlach, ‘ga ik er om een paar voor u,’ en hij nam de maat van mijnen voet. Had hij geweten, dat Fientje kwam!

Hij had Dees medegevraagd. Ik spoorde hen aan vroeg te vertrekken: de dagen waren al kort, er was geen maneschijn, en het deugt niet, zelfs voor mansvolk, 's avonds langs eenen eenzamen weg te wezen.

Onkel Stien was om zoo te zeggen heel hersteld, doch hield zich nog binnen: ‘Maar waarom, ten donder, moeten wij nu zoo vroeg eten vandaag?’ zei hij, als alles te elf uren reeds klaar was. ‘Ivo gaat zoo dikwijls 's zondags een uur of twee verre, en wij eten nooit te eerder daarom.’

‘t Is waar, Onkel Stien was er tegen om als velen in

het dorp na de Hoogmis te middagmalen, hetgeen nochtans zoo gemakkelijk is, omdat men dan zulken schoonen achternoen heeft; - maar dat was nu eene zijner eigenzinnigheden. Gelukkig stond het eten op tafel, al eer hij er achterdenken op had.

Het was wel, dat ik die voorzorg genomen had; want met klokslag twaalf - Ivo kon nog geen kwart uur verre zijn - stonden mijne zusters daar. Wat waren zij opgezet! Fientje zag er vlug uit als eene vink, gelint en gestrikt, te veel voor eene kleinhoudersdochter om het te kunnen uithouden. Zij had de oorbellen in, die ze van Bruun gekregen had: het is schoon geschenken van eenen jongeling aanvaarden!

‘Maar waar is Ivo dan?’ vroegen zij, nadat zij nauwelijks plaats genomen hadden.

Hoe is het mogelijk zoo altijd met het mansvolk in het hoofd te zitten! Ik zei, dat hij voor zijne zaken naar Meulebroek was. Zij vonden het nog al zonderling, dat hij juist daartoe den dag van haar bezoek gekozen had. Onkel Stien zat er bij, maar scheen niet te verstaan, wat er gezegd werd: ik had het al bemerkt, dat hij sedert zijne verkoudheid wat steeg van gehoor was.

Nu moest ik aldra het eten weer verwarmen, de tafel dekken, bier tappen, enz. Ik deed het met genoegen: ik had mijne zusters sedert lang niet gezien, en daarenboven de hongerigen spijzen, gebiedt ons de Catechismus.

Ik leidde haar mede naar de Vespers; er was juist een vreemde predikant, opdragend van kleur en met eene stem als eene klok. Daar kregen zij het! al op het wereldsch vermaak en de slechte bijeenkomsten, en op de plichten der ouders en oversten om dit zooveel mogelijk te verhoeden. Ik kwam heel gesticht uit de kerk.

Zij schenen niet ingenomen met haar bezoek te Hekkem. Het was er niet vermakelijk, sprak Fientje half pruilend,

en Zeunia zei, dat het haar speet, dat zij gekomen was.

Ik leidde haar een eind weegs uit. Weet gij hoever? Juist tot aan die dwarsche reeks populieren op den kouter. Daar nam ik afscheid en sloeg het koewegeltje in, om door de meerschen heen op de kalsei van Meulebroek te komen: dat was nog al een groote omweg, maar eene schoone baan om naar het dorp te keeren, elders lag het wat vuil.

Het geval wilde juist, dat Ivo en Dees een paar honderd stappen achter mij waren, als ik den steenweg opsloeg; ik bleef staan om te weten, of hij mijne kloefkens medehad. Och! hij toonde ze mij, zulke schoone!

Wij keerden alle drie naar huis: het begon reeds schemerachtig te worden, ik was blij niet alleen te zijn.

Aan de Steenenbrugge kwam Elodie met de dochter van den kamslager, ook een wild schaap. Dat was nu een uur voor meisjes om op straat te loopen!

‘Ha Ivo,’ riep zij en lachte met al hare tanden, ‘ge zijt gelijk van heel de kermis niet te zien geweest?’

Hij glimlachte zonder spreken: hij dorst niet, omdat ik er bij was; wie weet, of hij haar anders niet naar huis zou geleid hebben!

‘Ivo is wat wijzer dan dat, Elodie,’ zei ik eerbaar de oogen nederslaande, en wij vervolgden onzen weg.

‘Het wil juist lukken, dat uwe zusters komen, als ik uit ben,’ bemerkte Ivo, wanneer hij tehuis vernam, dat zij naar Hekkem geweest waren.

Ik had veel gegeven om te weten, of hij met Fientje of met Elodie in het hoofd zat!

Het scheen, alsof het mij nooit vergund moest zijn rust te hebben: het was geene twee dagen daarna, dat ik tegen den avond terugkeerend door het Waaistraatje in het huis van den kutser luid hoorde spreken. Ik vertraagde mijnen stap, en dicht nevens het venster tredend, herkende ik in het

verward gedruis de stem van Ivo. Heere God! ging hij daar! Het was nu klaar, dat hij het op Elodie had. Ik ware blijven staan; maar er draaide juist iemand den hoek om en ik trok weg meer dood dan levend.

‘Onkel Stien,’ riep ik verslagen mijne melkkan op tafel zettend, ‘hij zit er!’

‘Wie, waar?’ vroeg hij verwonderd.

‘Ivo, bij Elodie!’ zuchtte ik met van onsteltenis bevende stemme.

‘Zijt gij van uwe zinnen, wat is daar zoo zonderling aan?’ sprak hij half lachend, half kwaad.

Er zijn toch ouders, die verblind zijn in hunne kinderen!

Toen ik Dees ondervroeg, kwam het uit, dat dien avond de smidsknecht in verlof van de soldaten teruggekomen, te hunnent toeren met de kaart deed, en Ivo er met andere jongelingen eens binnengegaan was.

Zou men niet zeggen eene herberg!

Alles ging weder goed bij dag; maar 's nachts gebeurden er toch zonderlinge dingen: het was zeker, dat de ziel van Dok-Sies geenen vrede had: eens vonden wij de kelderdeur open, een andermaal waren onze klompen rondom de keuken gegooid. Ik leefde in doodsbenauwdheid. Ivo was gejaagd in zijne droomen, zei hij, dat het verschrikkelijk was. Er werd niets anders meer verhandeld in huis. Onkel Stien maakte zich ten laatste boos en verbood ons er nog een enkel woord van te spreken: het was de wind, zei hij, of het waren de katten, die rondliepen en 't een of ander omverwierpen. Overigens, hij hoorde nooit iets. Ik geloof het wel, als men zoo vast slaapt!

Ik bemerkte, dat telkens dat wij 's avonds over Dok-Sies of zijne ziekte gesproken hadden, er 's nachts iets gebeurde. Ja, het was zijn geest, dien wij opwekten, en het werd hoog tijd aan zijne kwellingen een einde te maken, en hem in de gelegenheid te stellen zijne openbaringen te doen.

Ziehier wat ik onderhands met Ivo besloot - want zijn vader zou er niet in toegestemd hebben, had hij het geweten - dat hij eens tot één uur opblijven zou, het was rond dien tijd, dat de verschijnselen gemeenlijk plaats grepen. Ivo had eerst eene nieuwe bedevaart voorgeslagen; doch daar wilde ik niet in toestemmen, de eerste was te slecht uitgevallen.

Als Onkel Stien in zijn bed en ik in mijne kamer was, die ik altijd zorgvuldig toegrendelde, stond Ivo weder stil op, ontstak op nieuw de lamp en de stoof en zette zich - volgens hij mij naderhand vertelde - in zijns vaders zetel te wachten. Hij bekende mij, dat hij een onmatig verlangen, doormengd met zekeren schrik kreeg, om zijnen broeder te zien, en met ongeduld het uur van middernacht afwachtte.

Ik lag en luisterde: ik kon niet slapen; ik hoorde elf en twaalf slaan en begon te beven van angst voor Ivo en ook van medelijden: als het spook kwam, hoe schrikkelijk voor hem dat alleen te verbeiden! Ik had al de litanieën opgezegd, die ik van buiten kende; maar de vaak wilde niet komen; eindelijk stond ik op, ik had mij heel gekleed te bed gelegd en ging op mijne teenen de deur van de keuken openen. Ivo lag met het hoofd op de roedekens der stoof en blikte strak voor zich: hij verschrikte toen hij het slot hoorde kraken, maar herstelde zich aldra.

‘Ha Scholasticatje, gij zijt het,’ sprak hij met zijnen zoeten glimlach.

Ik zette mij aan den anderen kant der stoof. Er lag eene plechtige stilte in huis verspreid, welke door het gevorderd uur van den nacht en bijzonder door onze bange verwachting nog aangrijpender werd.

‘Ivo,’ zei ik eindelijk ‘het is hier niet warm, en gij kunt zoolang niet opblijven zonder iets te gebruiken,’ ik ging den ketel halen en koterde het vuur op.

‘Scholasticatje, ge zijt eene ware voorzienigheid,’ antwoordde Ivo.

Ik deed het gaarne voor dien braven jongen, die altijd zoo behulpzaam was. Alzoo ben ik: met goedheid kan men alles van mij verkrijgen, met stuurschheid niets. Ik ben zeker, dat ik niet half zooveel ijver zou gehad hebben om op te staan, ware het voor Onkel Stien geweest.

Aldra ruischte het water. Op de teenen gaande, haalde ik twee kopjes en het boterteljoortje, en zette het op het tafeltje, dat Ivo bij de stoof had geplaatst. Ik moet bekennen, dat ik aan Dok-Sies dacht, die alle oogenblikken verschijnen kon. Ik ben zorgzaam van aard, dat weet gij, en had in den namiddag van mijn eigen geld een oranjeboekje gekocht, omdat men niet weet, hoe het te pas kan komen. Ik haalde het te voorschijn; hij trok het touwtje open en scheurde er het papiertje af; hij sneed er schelletjes van met zijn luikermes.

Wij zetten ons rechtover elkaar aan het tafeltje. Ik schonk de geurige koffie uit en stak een klontje suiker in zijn kopje, dat smaakte hem, ik wist het. Wij zaten zoo gezellig en vriendschappelijk halfluid te kouten, dat Dok-Sies en de verschijning ons allens uit het geheugen gegaan waren, toen wij eensklaps gerucht op den trap vernamen: stappen, duidelijk, onloochenbaar..... Mijne haren rezen te berge - men heeft goed de komst van eenen geest te gemoet te zien, niets kan u een gedacht geven van hetgeen men gewaar wordt, als hij daar in alle werkelijkheid is! Ivo zag er uit als de dood. De trapdeur piepte - hoe ik niet bezweken ben op dat beslissend oogenblik, weet ik niet - en wij zagen, niet het spook maar..... Onkel Stien in nachtgewaad op zijne bloote voeten met de torenmuts scheef op zijnen grijzen kop en oogen, die van gramschap vlamden;

‘Wat beteekent dat hier?’ vroeg hij hevig.

Met eene van schrik nog sidderende stemme begon Ivo hem uiteen te doen, dat wij om de verschijning waakten; maar dit bevredigde hem niet.

‘Nachtelijke feestpartijen in mijn huis, te mijnen koste,’ riep hij uit, ‘ha Scholasticatje, Scholasticatje, zijt ge niet beschaamd, moet ge daarom in den Derden Ban van Franciscus zijn!’

Wat wilde hij zeggen, en wat had de Derde Ban van den Heiligen Franciscus hiermede te doen?

‘Ga’, sprak hij tegen Ivo, die niet antwoorden dorst en de trappen optrok, ‘en gij, naar uwe kamer!’ gebood hij mij en draaide de lamp uit; ik zocht mijnen weg in den duistere.

Ik, die niets misdaan had, aldus vervolging moeten lijden voor de rechtvaardigheid! Onkel Stien verdiende niet zulk eene meid te hebben, die zoo voor zijne belangen stond, geenen centiem onnoodig uitgaf en zoo stil en deugdzaam was. Hadden Zeunia of Lie er gewoond, ik zou eens willen weten hebben, of zij zoo altijd zouden tehuis gebleven zijn!, - van Fientje spreek ik niet, dat was een onnoozel hoofd, dat nog zijn verstand niet had. - Ik lag heel den nacht te weenen.

's Anderdaags als ik van de kerk kwam, kreeg ik een streng vermaan.

‘Scholasticatje,’ zei Onkel Stien, ‘aleer gij hier waart, hoorden wij nooit iets des nachts, gij hebt nog niet opgehouden ons met uwe inbeeldingen te verontrusten, nu, dat begint mij te vervelen, en indien gij waarlijk bang zijt, weet ik een goed middel om zulks te verhelpen: de weduwe Huillenbosch van hiernevens is insgelijks bevreesd alleen in haar huis, sedert hare dochter is gaan dienen: het zal dus maar best zijn, dat gij van heden af bij haar gaat vernachten,’ en hiermede trok hij naar zijn werk. Ik had

het niet verdiend zoo hard toegesproken te worden; dat was nu het loon mijner goedheid!

Ivo was er niet bij: ik hoorde, dat zijn vader ook een onderhoud met hem had in den werkwinkel; maar ik kon niet verstaan wat zij zeiden. Ik liep zuchtend in huis rond, en verrichtte mijn werk niet minder goed dan naar gewoonte: ik wil geen kwaad met kwaad loonen. Ik had medelijden met Ivo en ware het niet geweest, omdat ik hem met zulk eenen, in eens zoo onverstandig geworden vader, niet alleen wilde laten, voorzeker zou ik naar onzent vertrokken zijn; maar gij weet, wat mij daar tegenging.

Ik sloeg eenen wollen doek over mijn hoofd, en ging spruitjes plukken in den tuin. Het weder scheen op veranderen uit: de lucht was donkergrijs, en er begon fijne sneeuw te vliegen, de wind blies vrij scherp langs mijne wangen; maar ik sloeg er geene acht op.

De deur van den werkwinkel ging open: Ivo kwam buiten en traag tot mij gedrenteld; zijn vader zag hem achterna door het raam.

‘Ach, Scholasticatje,’ zei hij zuchtend.

‘Ach Ivo,’ klaagde ik tegen.

‘Scholasticatje,’ hernam hij aarzelend en bedeesd, ‘vader wil mij doen trouwen,’ en hij weende bijna.

‘Ivo,’ sprak ik al mijnen moed te zamen vattend, ‘daartoe kan u niemand dwingen, noch uw vader noch zelfs de Paus van Rome.’

‘Ja maar, Scholasticatje, ik *wil* trouwen,’ was zijn antwoord.

Heilige deugd, wat moest ik hooren!

‘Er is’ ging hij ten uiterste ontsteld voort, ‘een meisje, dat ik bemin, van ganscher harte en voor immer, ik heb haar tot mijne vrouw verkoren, haar en geene andere, haar naam...’ en hij kwam nader en hier werd zijne stem nog stiller, ‘haar naam is.....’

‘Zwijg, om Godswil, Ivo,’ riep ik uit, in mijnen schrik, dat hij den naam van Fientje of Elodie uitspreken ging, ‘geen woord meer hierover, zijt ge niet beschaamd’ en de tranen liepen langs mijne wangen ‘van trouwen te komen spreken tegen mij, een meisje, dat zoo zedig opgebracht is.....’ en ik sprong schuins weg over de bedden, en liet hem alleen staan. Ik zag hem de handen ineengeslagen als in wanhoop boven zijn hoofd heffen ‘Ach God!’ hoorde ik hem nog zuchten.

Ik sliep niet meer tehuis, en van Ivo's trouwen was geene spraak meer. Onkel Stien was weer als eertijds, Ivo even zacht en minzaam jegens mij, maar bekommerd of treurig, nu hij staat aanvaardden ging.

Was het met Elodie?

Was het met Fientje?

Ik verwachtte mij elken dag aan de noodlottige tijding, en elke dag ging voorbij, zonder dat er iets beslissends kwam. Onkel Stien liet eens, dat hij kwalijk gezind was, een woord vallen van lichtvaardige meisjes, die de jongelingen aanlokken en dan, als het op trouwen aankomt, terugwijken; ik maakte hieruit op, dat er iets haperen moest.

Het ijs lag sterk en Dees was er op geweest: hij sprak zoo opgewonden van zijn vermaak, dat Ivo zei, dat hij ook eens ging schaatsenrijden ‘om mijn verdriet uit mijn hoofd te steken,’ voegde hij er zuchtend bij. Dat was op Kerstavond: ‘morgen, Dees, zullen wij zamen naar Klinke gaan, langs het vaardeken, als gij wilt,’ zei hij.

‘Ach Ivo! ge zult in 't water vallen,’ voorspelde ik hem angstig.

Hij zag mij droevig glimlachend aan, en ging met Dees mede naar diens huis. Ivo bezat geene goede schaatsen, en Dees had er al lang een paar te koop: de smidsknecht had ze daar gelaten: hij was eens door het ijs geschoten en wilde er sedert niet meer op.

Wat beduidde dit nu? Schikte hij waarlijk naar Klinke te trekken langs dien gevaarvollen weg uit liefde voor Fientje, of was het om bij Elodie te geraken, dat hij om die schaatsen ging? Nog steeds door dezen twijfel verontrust, begaf ik mij naar mijne slaapgenoote, de weduwe Huillenbosch.

Het sneeuwde duchtig, toen ik buiten kwam: de grond lag al heel wit; 'morgen,' dacht ik, 'zal hij bij gevolg langs het vaardeken naar vaders niet kunnen schaatsenrijden.' Hoezeer verblijdde ik mij er over!

Ik bleef nog eenen oogenblik staan met de klink in de hand om te kijken, of ik hem uit het Waaistraatje niet komen zag; maar ik ontwaarde niets dan een drietal arme jongens, welke aan de deuren zongen; want 's anderdaags was het de Hoogdag van het Kerstfeest.

Wat zat hij daar lang, het moest dan toch Elodie zijn!

Ik was in den namiddag te biecht geweest en schikte 's morgens heel vroeg op te zijn en vóór de Kerstmis te communiceeren: deze begon om vijf uren. Ik moest dus een weinig na vieren uit het bed om tijdig aan de kerkdeur te zijn; want op zulke dagen is er altijd zooveel volk, en ik ben gaarne van de eersten: ik trek zoo noode door den drom naar de communiebank, zooals er velen met kleine devotie doen.

Ik droomde, dat ik mij overslapen had, en wakker schietend sprong ik verschrikt op. De weduwe Huillenbosch lag te ronken. Ik kleepte mij ijlings aan: ik hoorde onzen haan kraaien, ik twijfelde, of het al om luiders geklept had. Het slag was stil gevallen op elf uur, ja het moest reeds heel laat zijn, naar het mij scheen.

Zachtjes trok ik de voordeur toe. Ik blikte in het ronde: de bui was over; er blies geen windje; de lucht was als met een witachtig floers overtrokken; het was niet heel duister: dat moest van de sneeuw komen, die in den avond

zoo overvloedig gevallen was. Zij bedekte den grond, en lag op den toren en op de daken van de huizen zoo dik, dat niets van de randen der pannen meer zichtbaar was.

Haastig stapte ik over de ongebaande plaats en trok het kerkhof op, het was mij onmogelijk de wijzers van het uurwerk te onderscheiden. Ik ging aan de kerkdeur staan, en wachtte tot de koster met den sleutel komen zou. Daar vóór mij lag het graf van Dok-Sies met het kleine ijzeren kruisje vol sneeuw gevlogen. Ik bad een Onze Vader te zijner gedachtenis. Het verwonderde mij nergens vensterluiken te zien opengaan en niemand anders te zien verschijnen.

Daar sloeg het boven mijn hoofd; ik telde: één, twee, drie, vier, vijf.... ik begon te huiveren, altijd voort tot twaalf kloppen!

Middernacht, en ik stond alleen op het kerkhof! Middernacht, het uur der verschijningen en spoken! De maan brak door de wolken en verlichtte het oord met eene akelige, blauwachtige klaarte, vreeslijker dan de diepste duisternis. Ginder in het beenderhuis grijnsden de doodshoofden mij aan, ik moest over graven om naar huis te keeren, en meende, dat al de dooden gingen opstaan om mij den weg te versperren.....

Op eens hoor ik onze deur openen en zie iets of iemand buitenkomen: eenen mensch of een spook; hij trad de plaats over en het kerkhof op, en kwam wankelend naar mij toe met gebogen hoofd en de handen vooruit als een blinde, die zijnen weg zoekt: Dok-Sies in persoon, die naar zijn graf terugkeerde! Ik zonk machteloos ineen, de vrees hield mij aan den grond genageld. De geest kwam nader en nader, en al mijne krachten verzamelend:

‘Dok-Sies, Dok-Sies,’ schreeuwde ik in doodsangst.

Hij verschrikte en keek op ‘Scholasticatje, wat is dat hier, waar zijn wij?’ vroeg hij in verbazing terugdeinzend.

Ik herkende de stem van Ivo! Hij was een slaapwandelaar, Ivo!

Hij had gedroomd, dat Dok-Sies begraven werd en hij achter 't lijk ging. Hij was heel aangekleed: hij moest dat in zijnen slaap gedaan hebben! Ha, nu werd het mij duidelijk, dat hij het was, die 's nachts in huis ronddwaalde!

Op dit oogenblik kwam een heele troep jong volk al zingend en tierend uit het Waaistraatje gebroken. Zij hadden bij den kutser Kerstavond gevierd, zij bemerkten ons en kwamen met luid rumoer die stille plaats ontheiligen.

‘Ivo!’ riepen zij uit.

‘Het schoon Scholasticatje!’ lachte er eene, die verstout door den drank onder mijn toegeknepen kapje kwam kijken.

Ik had willen sterven van schaamte en spijt.

‘Uit den weg’ sprak Ivo, en zijn toon was zoo dreigend en kwaad, dat twee hunner ter zijde traden: ‘Kom, Scholasticatje,’ zei hij en ik volgde meer dood dan levend. Hij wachtte aan zijn huis, tot ik de deur van onze buurvrouw met mijnen sleutel geopend had.

Ik hoorde hen achter ons nog schaterlachen.

De weduwe Huillenbosch bracht eenen droevigen nacht met mij over: de goede vrouw werd door mijne terugkomst uit haren slaap gewekt. Zij meende eerst, dat er een ongeluk aan hare dochter in de stad overgekomen was. Ik vertelde met gebroken woorden mijn ongeval. Ik viel in bezwijming: zij moest mij het eene glas water na het andere halen, als ik tot mij zelve gekomen was. Ik weende en snikte luid met het hoofd op haren schouder. Zij bewees mij zooveel deelneming, dat ik er haar nog voor bemin.

Toen het voor de Kerstmis klepte, voelde ik mij niet in staat de heilige tafel te naderen; maar ik ging later naar de Hoogmis. Het kwam mij voor, dat elk mij

achternakeek; want het nieuws was als een vuur rondgelopen, ik werd het maar naderhand gewaar. In het uitkomen, bevond ik mij nevens de dochters van den koster: ik reikte het gewijd water aan Tecla, maar zij nam het niet aan - ik meende, eenvoudig schaap als ik ben, dat zij het niet gezien had. Ik was gewoon tusschen haar beide naar huis te keeren. Ik maakte, ik weet niet meer welke bemerking op het weer of de sneeuw aan Prudence. 'Tegen zulk volk, spreek ik niet meer,' zei ze mij den rug toewendend.

Ik was verslagen, ik zag hier en daar een groepje, waarin gelachen werd, als ik zedig voorbijkwam. Een stap of twee buiten het kerkhekken trad de onderpastoor mij in 't gemoet. 'Meisje, meisje,' sprak hij misprijzend den wijsvinger opheffend. Wat had ik toch misdaan, dat elk mij den steen toewierp?

Ivo was te huis gebleven om het eten gade te slaan; ik liet mij weenend op eenen stoel vallen in de keuken, hij kwam naar mij toe met troostende woorden.

'Ik ben het ongelukkigste schepsel van 't aardrijk!' riep ik in wanhoop uit.

Onkel Stien trad binnen.

'Scholasticatje, wat heb ik daar vernomen?' vroeg hij spijtig.

Ik begon hem, bevend van onsteltenis uiteen te doen, dat ik, mij van uur vergissend, aan de kerkdeur stond en dat Ivo een slaapwandelaar was... maar hij liet mij niet uitspreken:

'Al prullen,' zei hij, 'Scholasticatje,' en zette zich zeer misnoegd in zijnen hoek. Ivo dorst geen woord uitbrengen.

'Onkel Stien,' antwoordde ik in het besef mijner gekwetste waardigheid en ging voor hem staan, 'ik ben eene geestelijke dochter, en volbreng getrouw de voorschriften

van den Derden Ban van den Heiligen Franciscus, waarvan ik lid ben.....’

‘Zwijg met uwen Derden Ban van Franciscus,’ zei hij, ‘ik verbied u er nog ooit van te spreken. Het eenige wat ik duidelijk weet is, dat gij ingenomen zijt met mijnen Ivo; maar wat ik niet wist is, dat heel het dorp er mede van overlang bemoeid was. Wat uwe goede faam betreft, ge zijt ze kwijt,’ vervolgde hij, ‘voor altijd, dit zal u leeren steeds van andere meisjes kwaad te spreken.’

‘Ach, Vader, Vader!’ zuchtte Ivo.

‘Maar wat ik niet begrijp,’ hernam de oude man is, ‘dat gij weigert zijne vrouw te worden.’

‘Wanneer, waar heb ik dat geweigerd?’ vroeg ik ten uiterste verbaasd rondziende.

‘In den tuin,’ zei Ivo, ‘Scholasticatje: trek uw woord in en laat ons samen gelukkig zijn!’ smeekte hij bijna op de knieën.

Weigeren ware tegen God opstaan geweest. Ja, nu was het mij duidelijk: de Voorzienigheid had er zich mede bemoeid om ons door eenen toeloop van omstandigheden te zamen te brengen. Ik was voor den huwelijken staat geboren, wat ik ook gedaan had om er aan te ontsnappen. Ik sloeg de oogen ten hemel, vouwde de handen en ‘Aanziet de dienstmaagd des Heeren, dat zijn heilige wil geschiede!’ zei ik zuchtend.

Ik ben met Ivo getrouwd en heb mij niet te beklagen over mijn lot. Hij is braaf en van 's morgens vroeg tot 's avonds laat naarstig aan het werk met zijnen vader. Ook zijn gedrag laat tegenwoordig niets meer te wenschen. Hij heeft begrepen, dat een getrouwd man zich fatsoenlijk te houden heeft. Hij gaat des zondags in geene herbergen meer, maar naar al de kerkelijke diensten met mij en 's avonds verzetten wij ons bijzonder goed te huis: ik doe de weduwe Huillenbosch komen en wij kaarten

met haar en Vader. Ivo heeft mij bekend, dat hij er verre van af was te denken, dat hij mij ooit vragen zou zijne vrouw te worden, wanneer ik te zijnent kwam wonen. Hij heeft dit maar veel later in het hoofd gekregen door eene ingeving van zijnen engel bewaarder en dit wel door mijne zedigheid, mijn ingetogen karakter, mijne strenge godsvrucht, en mijne onuitputtelijke toegevendheid ten opzichte van andere creaturen, die minder met de gratie Gods bedeed zijn. Aan Fientje heeft hij nooit gedacht, verzekert hij, en ik moet het aannemen; want ik weet nu ook, dat zij zich reeds van 's anderdaags na de kermis met Bruun had verzoend; zij gaat er nog bij.

Op Zotten-Maandag zijn wij naar Klinke geweest, er is ginder ook nieuws: Zeunia trouwt eindelijk te Mei met haren gast¹⁾. Zij hebben de barriere langs Meulebroeksteenweg gepacht; - het is best: zulk lang verkeer is zelden prijsbaar. - Ivo is bezig met hun achttien schoone stoelen te maken voor hunne herberg. Wat Elodie betreft, ik blijf bij mijne meening, dat er toch iets tusschen hen bestaan heeft, Ivo mag zeggen, wat hij wil.

Dees vertelde de verleden week, dat zij trouwen ging met eenen beestenkoopman van over Schelde en verre weg trok; ik kon het niet gelooven, maar het is toch waar, en ik heb nooit blijder uur gehad dan als ik dezen morgen in de Hoogmis haar eerste gebod heb hooren uitroepen!

Februari 1876.

1) geliefde.

Kromme Cies.

Kromme Cies.

I.

Dat was maar een leelijke naam en een naam, die hem zoozeer mishaagde, al was hij te fier om het te laten merken, ja, al maakte hij er een punt van eer van de spijt te trotseeren, die hij bij het uitspreken van dien schimp gevoelde. Het was Remi van Aarde, die hem het eerst zoo had genoemd, als zij beiden nog hun ambacht leerden, en de anderen op den werkwinkel hadden het nagezeid en nu heette hij niet anders.

Kromme Cies was schoenmaker van beroep: naarstig en vlijtig was hij, dit bekende eenieder. Hij was daarenboven braaf; hij had zijne eerste jonkheid aan zijne zusters en zijne moeder opgeofferd, en toen de drie meisjes de eene na de andere gehuwd waren, was hij alleen met de ziekelijke vrouw gebleven. Hij had bij dag voor haar gearbeid en 's nachts bij haar gewaakt. Zij had hem op haar sterfbed gezegend.

Nu stond hij alleen in de wereld, alleen met zijn liefderijk hart en zijne misvormde gestalte. Hij had in zijne kinderjaren eenen val gedaan en was hetgeen men noemt 'de lenden gekrookt.' Breedgeschouderd en

ineengedrongen, met kromme beenen, met hard, blond haar als varkensborstels, met zijn breed gebit en zijne breede korte tanden, was het voorzeker eene wonderlijke verschijning, die bij het eerste zicht geenen goeden indruk teweegbracht. Doch er straalde goedheid uit zijne kleine, diepliggende oogen, die schitterden van levenslust en levenskracht; want hij was betrekkelijk kloek en gezond geworden; zijn sterk gestel had de bovenhand over de rampen zijner kindsheid genomen, en hij pochte er eens op in eenen oogenblik van onschuldige zwetserij, dat hij feller was dan iemand, de arme jongeling, die zich herleven voelde en voor wien de gezondheid iets nieuws was, en meteen sloeg hij op zijne borst om zijne kracht te bewijzen.

‘Zie, zie, met éénen stoot ligt gij omver!’ had Remi van Aarde, die dat niet verdragen kon, grijnzend gezeid en hem op den grond geworpen.

Cies was vernederd en beschaamd en woedend in zijn binnenste, en had het zijnen vijand nimmer vergeven.

II.

Hij bezat eerezucht, hij wilde op het dorp niet blijven, nu hij er aan niemand meer noodig was. Hij verkocht zijn huisraad, hield er slechts het onontbeerlijke uit en trok naar Brussel. Hij huurde een zolderkamertje in St. Joost-ten-Oode en vond aldaar werk in de hoofdstad.

Hij had het van den eerste goed getroffen: het waren brave lieden - een slachter met zijne vrouw en vele kinderen - bij wie hij inwoonde en zijn baas was zoo tevreden over zijne oppassendheid en zijnen ijver, dat hij na de eerste proefmaand ongevraagd zijn loon verhoogde.

Cies was handig, schrander en leidzaam, drie gaven

zonder welke men nooit in eenig handwerk uitmunten kan. Hij legde zich met heel zijne ziel op zijn ambacht toe, en het was zijn grootste vermaak des zondags voor de schoone winkels te blijven staan om de werkwijze van anderen na te speuren. Ook keek hij meer naar de voeten dan wel naar de hoofden der wandelaars.

Hier voelde hij minder dan op het geboortedorp het vernederende zijner gestalte, hetzij hij op den werkwinkel met bijzonder goedhartige gezellen te doen had, hetzij de stedeling, over het algemeen, door eenen hooger graad van beschaving meer medegevoel bezit dan de ruwe buitenmensch en zulk slag van onheil fijngevoeliger te bejegenen weet, - althans, bij al hunne losse wispelturigheid en hunne vrije gesprekken, kwetsten zijne kameraden hem niet.

Hij begon zich eene heele personage te gevoelen en vergat schier, dat hij zoo stiefmoederlijk van de natuur bedeed was: zoo waar is het, dat het besef van sommige ongelukken vermindert of verhoogt, naarmate anderen er geen acht op schijnen te geven, of er ons aan doen denken.

Hij was nochtans alleen, de arme Cies, en zat soms op zijn zolderkamertje voor zijn breed venster over het veld en de omliggende heuvelen te turen: want het huis, dat hij bewoonde, stond zoozeer aan den uitkant, dat hij in de verte het roode, langwerpige gebouw der schijfschieting kon zien, en naderbij de voorbijrijdende treinen van den ringspoorweg. Toen dacht hij aan het verleden, aan zijne moeder, aan zijne zusters, aan haar huiselijk geluk en hoe zij, bij werken en zwoegen, het leven liefhadden; - en toen vroeg hij zich af, of ook geen harte kloppen zou in het groote Brussel, dat het zijne begrijpen kon?... Maar zijne kromme beenen! Helaas, die gedachte verstoorde zijne droombeelden, en toen telde hij de leelijke mannen zijner kennis op, die toch bemind en gelukkig

waren; en met de eigenliefde, die elke mensch in ruime mate bezit, begon hij vergelijkingen te maken, die niet zelden - ten minste in zijne meening - tot zijn voordeel uitsloegen. En wie hem dan bespied had, zou eene zoete uitdrukking van inwendige tevredenheid zijn gelaat zien opluisteren hebben.

Hij had zich schoone kleederen gekocht; thans spaarde hij voor... ja, het schijnt belachelijk maar het is eigenlijk zeer treurig... voor eenen spiegel, waarin hij zich gansch zien kon van het hoofd tot de voeten, lang en smal; en dien hing hij in den heldersten kant van zijn kamertje.

Het was niet uit ijdelheid, dat de goede Cies er voor ging staan; het was om zijne gelaatstreken te bestudeeren, om te weten in hoever hij van andere menschen verschilde en aan andere menschen gelijk was. En het gelukte hem zich illusie te maken, daar waar hij alleen en zonder vergelijkingspunt stond, en zich zelven te overtuigen, dat hij nog zoo bijzonder niet te klagen had van de natuur, als hij het eertijds vermoedde. Wat was hij in zijnen schik op zulke oogenblikken! Hij sloeg op zijne borst, dat het galmde, en deed soms van vreugde eenen sprong in de kamer.

Het is een bijna algemeene regel, dat elke mensch zoo niet schoon, ten minste gelooft van uiterlijk beter te zijn dan hij werkelijk in de oogen van anderen staat; - wat wonder dus, dat de eenvoudige, jonge man, nu niemand hem meer verwijten kwam, deze begoocheling zijn gezond verstand bedwelmen liet!

De onttoovering moest echter des te pijnlijker zijn.

III.

Na lang aarzelen had hij er eindelijk toe besloten ook eens als zijne kameraden naar de danszaal te gaan. Eerst

hield hij zich verre van het gewoel; maar hij verstoutte en kwam in het gedrang naar de paren zien. Onder de danseressen ontwaarde hij de zuster van eenen zijner werkgezellen, die hij eens toevallig in haar huis gezien had, en toen de muziek ophield en hij haar eenen oogenblik alleen zag staan, waagde hij het - naderhand kon hij nooit meer begrijpen, hoe hij daartoe moed had gevat - haar te naderen, aan te spreken en den arm aan te bieden.

Zij zag hem aan met goedheid: het was een schoon, groot meisje wel een hoofd langer dan hij, aarzelde eerst en ging toen met hem mede. Cies was de gelukkigste mensch der wereld voor een vluchtig oogenblik, op hetwelk eene heele toekomst van levensgenot zich bliksemsnel voor zijn verbeelding ontrolde. Hij kon niet dansen en schikte het ook niet te beproeven, hij wilde enkel met haar eens rondwandelen en nader kennis maken. Doch bedwelmd als hij was van zijne onverwachte zegepraal en niet gewoon aan het gedrang eener volkrijke dansplaats, wilde het toeval juist, dat hij met zijne gezellin in het midden der zaal stond, als de eerste tonen eener polka van de estrade weerklonken. 'Ziet eens, kreupel is eerst aan den dans!' luidde het hoonend in zijn oor. En weinig dacht het jonge meisje of de vrouw, welke zich onder de toeschouwers bevond, hoe bitter zij den armen onbekende door deze bemerking verwondde. Zijne gezellin had het ook gehoord en ontvluchtte hem, en Kromme Cies werd van de koppels, die rondom hem begonnen te dansen, gestampt en gestooten, en trok, eindelijk uit het gewoel geraakt, ten uiterste ontmoedigd en bedroefd, met hangend hoofd en hangende armen zonder opzien naar zijne eenzame woning.

IV.

Hij sliep dien nacht als een steen van wanhopige moedeloosheid, en vloekte het licht van den dag, dat hem wekken kwam.

Op den werkwinkel was de eerste mensch, die hem begroette Remi van Aarde, zijn oude vijand, schoenmakersgast als hij, die sinds jaren in Brussel woonde, en thans bij zijnen baas kwam arbeiden.

‘Ha, Kromme Cies, zijt ge hier ook dan, jongen?’ vroeg hij op eenen toon van spottende bescherming.

‘O!’ zeiden de verwonderde werkgezellen en zagen elkander aan.

‘Wel nu, wat is het?’ vroeg de andere, dien het immer daarom te doen was de aandacht op te wekken, zich met komieke verwondering omkeerend, ‘heet hij niet overal zoo? Hoe zou ik hem anders noemen dan Kromme Cies, Kromme Cies?’ zei hij nogmaals.

Het aangezicht van den misvormden jongeling gloeide van toorn: hij hield eene els in de hand en zijne eerste beweging was om ze den snoodaard in het hart te steken; doch hij hield zich in. Hij voelde ook, dat elke uitbarsting van gramschap over zulken schimp hem enkel bespottelijker maken zou, daarom deed hij, zooals hij immer had gedaan: hij trotseerde de aanranding en herhaalde grijnslachend de woorden ‘Kromme Cies, Kromme Cies,’ en zijne kameraden meenden, dat hij zich boven zijn onheil te stellen wist!

V.

Remi van Aarde had in de stad zijne ruwe schors afgeschud; maar deze verwisseld tegen al het aanstootelijke

van den onbeschaafden mensch, die zich door gemaaktheid en vrijpostigheid boven anderen stellen wil. Hij aapte het dialect van Brussel na, sprak fransche zinsneden tusschen zijne vlaamsche woorden, en was er trotsch op niets of niemand te ontzien, nergens aan te gelooven en met deugd en plicht den spot te drijven. Fier op zijn voorkomen, dat hij onderscheiden geloofde, op zijnen blonden krulbol, zijne regelmatige trekken, wandelde hij des zondags op den Boulevard en in het Park met de sigaar in de hand, den hoed scheef, een kleurig halsdoek om den hals, met zwierende armen, neuriede een deuntje en was er verre van te denken, dat hij op den eersten oogopslag den opgekleeden werkman verried.

Hij werd bewonderd van zijne kameraden, die hij kwistig trakteerde, niet uit genegenheid, maar om zich daardoor boven hen te verheffen.

Cies was niet gaarne meer op den werkwinkel, waar een slechte geest begon te heerschen. Hij was in eene sombere neerslachtigheid vervallen, en er behoefde slechts eene kleinigheid meer om hem voor goed menschenschuw te maken. De gelegenheid daartoe bood zich aldra aan.

Het twaalfjarig dochtertje van zijnen baas kwam op zekeren morgen aan de deur der werkplaats en riep, dat Cies beneden bij haren vader gaan moest..

Er was juist een nieuwe gezelschap van dien naam aangekomen. Deze legde zijn gereedschap neder en stond op. ‘Neen, neen, gij niet, *Kromme Cies*’, zei het kind in hare naïefheid zich verradend.

Een onderdrukt gelach ontstond in den werkwinkel.

‘*Kromme Cies!*’ men noemde hem dus ook alzo in de familie. Dat was beledigend en echter was onbedachtzaamheid, met kwaadwilligheid, er oorzaak toe. Zoo is het bijna immer. Wij stellen ons niet genoeg in de plaats van anderen en vermoeden in het algemeen te veel nede-

righeid en onderwerping bij hen, die van de natuur misdeeld zijn, en meenen, dat ze hun noodlot als een onveranderlijk feit zonder eenigen opstand aannemen, alsof de mensch ooit, hoe onbeduidend hij ook aan anderen voorkome, voor zich zelven onverschillig worden kon, alsof de ingeboren behoefte aan achting en het gevoel van eigenwaarde niet onverdelgbaar in alle eerlijke harten lag.

Hij ging beneden, hij verklaarde vastberaden aan zijnen baas, dat hij heenging, en deze kon noch door vragen van hem te weten krijgen waarom, noch door smeeingen hem daar toe brengen zijn woord in te trekken en te blijven, waar men zijne goede hoedanigheden op zoo hoogen prijs stelde.

VI.

Er was veel veranderd in en rondom Cies op de twee jaren, dat hij in Brussel woonde. Hij leefde heel alleen op zijn zolderkamertje, dat zonderling ingericht was. Alles lag er in wanorde dooreen: schoenmakersalam, kleederen op stoelen, vogelkooien met schitterende kanarievogeltjes stonden tusschen borden en glazen op tafel, of hingen aan den wand, die hier en daar met uitgesneden teekeningen en caricaturen was beplakt. Eene verroeste pistool - eene herinnering van zijnen vader, die boschwachter geweest was - lag nevens doorrookte en gebroken pijpen en zakken tabak bestoven op het schapraaitje. Bloemen bevonden zich op den binnen- en buitenrand van zijn venster en verlevendigden het vertrek door hare kleurrijke kelken en tener groen; want Cies besteedde al zijne zorgen aan de planten, die hij kweekte en aan de dieren, welke zijne eenige vrienden waren. Hij zat op een houten verhoogsel voor het raam met zijn lederen voorschoot aan,

sloeg houten puntjes in de zolen, of trok langs weerskanten met geweld den pikdraad door. Nu en dan zag hij op van zijnen arbeid om fluitend zijne vogelen op te wekken, of staakte voor eenen oogenblik zijn werk om een verdroogd blaadje uit te knippen, of een scheutje op te binden, dat nederhing, en Mouton, zijn waterhondje, op het hoofd te streelen, dat met de twee pooten op zijne knie kwam staan en hem kwispelstaartend aanzag door zijne hangende haren; of hij sprong in haast op om het speelziek, jong diertje eene leest of eenen schoen af te nemen, dien het over den grond sleurde, waarna het, met de vuist bedreigd, zich schuw onder de kast verbergen ging. Eene tamme kraai, oud genoeg om volgroeid te wezen, doch ruiggelokt van te veel in de handen te zijn en klein gebleven als een jong, zat op de rugleuning van zijnen stoel of op zijnen schouder, terwijl hij arbeidde. Zij vloog op tafel aan het eetmaal, en pikte de brokjes uit zijnen schotel, terwijl hij langs den anderen kant het hondje stukjes vleesch toestak. Op die wijze had de arme Cies zich eene familie gevormd, die zoo niet de behoefte van zijn hart bevredigde, hem tot verstrooïing en tijdverdrijf verstrekte.

Hij arbeidde naarstig, doch van eersten gezel op eenen gunstig gekenden winkel, was hij door eigen toedoen tot het ambt van schoenmaker en schoenlapper der volkrijke, doch arme buurt, waar hij verbleef, afgedaald. Ook kwamen soms klanten, die verder in de stad woonden hem, op aanrading, opzoeken; want het was eene zijner eigenzinnigheden voor zaken, die zijn ambacht betroffen, niet uit te willen gaan. Wie iets te herstellen had, of zich de maat wilde doen nemen, moest zelve het smalle trapje op en werd dan meestal nog niet met de meeste voorkomendheid behandeld, daar Cies niemand eenen stoel aanbood en niet meer woorden sprak dan noodzakelijk was. Doch daar

zijne klanten zijn grillig karakter kenden, en zijne levenswijze hunne nieuwsgierigheid aanprikkelde, zagen zij glimlachend rond in zijn zonderling huishouden en sloegen geen acht op zijne mindere of meerdere beleefdheid.

VII.

Hij was weinig geleerd. Hij kon dus in het lezen geen vermaak vinden, en er kwamen oogenblikken, en wel bijzonderlijk des zondags, dat hij zich toch zoo geheel alleen en onbevredigd voelde. Hij ging dan wandelen langs de Boulevards - met Mouton achter zich - meest tegen den avond bij de invallende duisternis, bleef staan waar iets te zien was, maar vermeed zijne oude kennissen te begroeten. En eens - eens, dat hij na eene lange zondagwandeling in het open veld neerslachtiger dan ooit huiswaarts keerde, had hij den noodlottigen inval in eene helder verlichte herberg van het voorgeborchte, die hem zoo vriendelijk uitlokte, binnen te gaan. Het was in den winter; hij had koude: eene warme lucht kwam hem tegen en deed hem goed. Hij zette zich in eenen verren hoek der zaal, vroeg eenen druppel brandewijn en ontstak zijne pijp. Langzamerhand was de plaats vol volk gekomen, gewone bezoekers van den estaminet. Sommigen speelden met de dobbelsteenen, anderen op den biljaard met levendig vreugdegeroep bij eenen gelukkigen slag of twistten lichtelijk over een twijfelachtig punt. Dit alles was vermakelijk voor Krommen Cies, die daar niet aan gewoon was. Hij luisterde naar de verwarde stemmen, die rondom hem weerklonken, luid en toch zoo onduidelijk, dat hij nauw eenen klank te onderscheiden wist. Het was hem genoeglijk daar in gezelschap en niettemin onopgemerkt te zitten. Het geestrijk vocht, waarvan hij de kracht niet

kende, verdreef zijne treurigheid en wond zijne sluimerende verbeelding op en het kwam hem voor, dat het leven nog schoon was, en het geluk nog niet voor eeuwig onbereikbaar.....

Helaas, ware het bij dien eersten of dien tweeden druppel gebleven! Doch hij vroeg er nog en dronk er veel, en toen het eindelijk laat werd, en hij naar zijne woning trok, wankelde hij op zijne beenen, en had hij moeite om in het midden der straat te blijven, en den sleutel te passen op zijne deur.

Arme Cies, het was de weg naar eenen afgrond, dien hij ingeslagen had!

VIII.

Hij stond op met een zwaar hoofd. Al zijne kunstmatige opgewondenheid had voor eene diepere ontmoediging en een inniger besef der werkelijkheid plaats gemaakt, verergerd door het pijnlijkste aller menschelijke gevoelens: de verachting voor zich zelve.

Het duurde een paar dagen, al eer hij zijne gewone levenswijze hernemen kon en weder inwendigen vrede had. Hij nam het besluit nooit eenen voet meer in die herberg te zetten, doch... toen hij er den volgenden zondag weder eenzaam met zijn hondje voorbijtrok, was de bekoring zijn voornemen meester. Hij trad binnen, vast besloten maar ééne druppel te drinken en echter... als hij te huis kwam, was zijn hoofd nogmaals bedwelmd en 's anderdaags was hij op nieuw aan dezelfde wroeging ter prooi.

Hij ging vóór zijnen spiegel staan en riep zich zelve scheldwoorden toe: 'Ha nu staat ge daar, dronkaard! Verachtelijke kerel! Kromme Cies! Moest ge daarom naar

Brussel komen wonen! Wat zou uwe moeder zeggen, indien ze dat wist? Leelijkaard, leelijkaard,' voegde hij er soms bij, borst in tranen uit, liet zich op eenen stoel vallen en weerde misnoegd zijn hondje af, dat op hem sprong en hem streelen wilde.

Doch hij verviel in dezelfde fout, minder uit neiging naar den drank dan uit behoefte om zich tijdelijk te bedwelmen, en wanhopig over zijne onverbeterlijkheid, vond hij een zonderling en verkeerd middel ter tuchtiging uit. Zijn wil was te zwak om de herberg te schuwen, zoolang hij geld had. Daarom legde hij zich voor straf op enkel nog genoeg te arbeiden om zich het noodige te verschaffen.

'Ik werk maar, als het mij aanstaat,' zei hij kortweg tot zijne klanten, als deze hem eenig schoeisel te vermaken brachten. En toen zij er op aandrongen, dat hij het gauw verrichten zou, was immer zijn antwoord: 'Kom over veertien dagen eens zien, of het gedaan is.' En het gebeurde dikwijls, dat de veertien dagen weken en maanden werden. Ook verloor hij de klanten den eenen na den anderen, en enkel diegenen, wier geduld het taaiste was, en die hem om zijn goed werk en zijn gering loon opzochten, bleven hem getrouw, en aldus liep hij gevaar een luiaard te worden, omdat hij geen dronkaard wilde zijn.

IX.

De zomer van het jaar 1866 was heen: een noodlottige zomer was het geweest met bijna onverpoosden regen en altijd op elkander volgende onweersvlagen. Oorlog in den vreemde en ziekten in het binnenland. De cholera had in het meerendeel der steden van Noord-en Zuidnederland gewoed en namelijk in Brussel vele slachtoffers gemaakt.

Er moest in den herfst van dat jaar eene groote, internationale schijfschieting in de hoofdstad plaats hebben. Deze was uitgesteld tot op den 15den October, toen de besmetting voor goed scheen opgehouden te hebben. Duizenden vreemdelingen, meest engelschen, hadden den oproep beantwoord. Brussel was in feest. Op den zaterdagavond te voren zouden de schutters aan het Noorderstation door de overheden en de burgerwacht afgehaald en verwelkomd worden. Heel de stad was op de been. Zij moesten om negen uren aankomen. De straten waren verlicht.

Cies was ook uitgegaan. Hij had den volksstroom gevolgd en bleef werktuiglijk in het gedrang in de Brabantstraat vertoeven. Het weer was bij dage overheerlijk, koud en mistig des avonds. Het werd half tien, tien, half elf, en de trein, die de vreemdelingen aanbrengen moest, kwam niet aan.

Er ontstond gemor onder het volk. Het late uur en de koude dreven de ongeduldigen uiteen. Velen trokken naar hunne woning; maar de koffiehuisen en omliggende herbergen waren nog met nieuwsgierigen opgepropt. Cies had zich nu in het hoofd gezet, dat hij de vreemde schutters zien wilde. Hij had reeds zoolang op hen gewacht, dat hij er stijfhoofdigheid in stelde niet onbevredigd heen te gaan. Doch hij klappertandde van koude en trok in de naaste herberg om zich te verwarmen en eenen druppel te vragen.

Toen kwart na elf uren de trein daar was en de menigte naar het station stroomde, liep hij er ook heen. Hij zag door den nevel de burgerwacht en de vreemde schutters met het geweer op den schouder in rijen van vijf of zes voorbijtrekken. De meeste huizen waren gesloten: slechts hier en daar blonk nog een laatbrandend, kleurig lichtje van buiten op de vensterzullen, en hun optocht had iets treurigs in het halfduister, iets van den indruk,

dien de intrede eener bende krijgsgevangenen in eene uitheemsche stad maken moet.

Hun costuum kon men in den nacht niet onderscheiden.

De menigte ging teleurgesteld uiteen.

X.

Cies trok naar zijne woning. Hij waggelde op zijne heenen. Hij had nochtans zooveel niet gedronken; doch, hij voelde zich onpasselijk. Aan den hoek van den Boulevard van het Observatorium gekomen, kon hij niet meer verder, zoo duizelig was hij geworden. Hij leunde tegen eenen boom en liet zich dan wankelend op de bank onder den paal eener lantaren nedervallen, in de hoop, dat zijne ontsteltenis overgaan zou.

Was het eene soort van bezwijming of een onverwinbare vaak, die hem overkwam? Hij herinnerde het zich naderhand niet goed; doch hij verloor het bewustzijn en wist niets meer van hetgeen rondom hem gebeurde....

Hoelang hij daar zoo gezeten had, kon hij ook niet zeggen. Hij werd eensklaps uit zijn gevoelloosheid gewekt door eene angstig schreiende kinderstem. En rechtschietend, ontwaarde hij een klein jongetje, dat nauwelijks alleen loopen kon, met een dun rokje aan en eene zwarte klak op het hoofd, dat tusschen zijne knieën stond. Een pak in eenen witten handdoek geknoopt lag nevens hem op de bank.

Wat had dat te beduiden? Wat deed dit kind hier alleen op het late uur van den nacht? Was het een verloren kind, of wat was het? Er was geen mensch op den Boulevard te bespeuren, en de mist nu zoo dik geworden, dat Cies op kleinen afstand niets kon ontwaren en nauw het licht der tweede lantaren weifelend zag. Nooit had hij zulken ondoordringbaren nevel gezien.

‘Allo, allo, komaan, wat is er?’ sprak de schoenmaker, door zijne bezwijming en het verrassende van dit avontuur nuchter geworden. ‘Wat wilt gij? Wie zijt gij? Van waar komt gij?’

Het schreien hield niet op. Cies wist niet, dat zoo een kind te jong was om hem te kunnen antwoorden of eenige inlichtingen te geven. Hij nam den kleine op den arm: het was een tener schepseltje, dat bijna geen gewicht had. En in zijn medelijden met het angstig hartje, sprak hij troostend:

‘Zwijg, zwijg, wij gaan naar Mama.’

Het knaapje verstond hem wellicht, of gehoorzaamde werktuiglijk aan den gebiedenden, sussenden toon zijner stem; althans het bedaarde, en het vleide het hoofdje op den schouder van den krommen man. Het beefde van schrik of van koude. Hij nam het pakje goed onder den arm en deed eenige stappen in het ronde om te zoeken, of hij nergens eenen nachtwaker of politiebediende vond om hem het geval bekend te maken. Maar er was geen levend wezen te ontdekken. Hij nam het besluit dit kind voorloopig naar zijn kamertje te dragen.

XI.

Hij had altijd eenen sleutel der straatdeur. In het benedenhuis waren de lieden te bed, hij trok onopgemerkt zijn zoldertrapje op met zijnen zonderlingen last, en legde het pakje op tafel om het later te openen. Dit zou hem wellicht op het spoor der ontdekking brengen.

Hij had het kind bij zijn binnentreden op den grond gezet om licht te ontsteken en het vuur te doen branden. Doch met dat innig besef van machteloosheid, dat elk weerloos schepsel bij de krachtigen, die hem beschermen,

troost doet zoeken, klampte het zich met de handjes aan het pand van zijnen jas vast en volgde hem overal in het kamertje. En de goedhartige Cies vertraagde zijne bewegingen en blikte liefderijk glimlachend op het verlaten kind. Het had eenen beschermer gevonden!

Hij zette zich neder bij de stoof met den kleine op de knieën. Hij deed zijne schoentjes uit en zijn klakje af: het had een bleek, vermagerd aangezichtje, slaphangende, blonde haren en blauwe, vochtige oogjes. Cies voelde een traan van medelijden langs zijne wimpers rollen. Het weende niet meer en blikte verslagen of bevreesd rondom zich. Hij vermoedde, dat het kind honger had, en wist niet wat hij hem geven zou. Dan dacht hij in zijne radeloosheid, dat hij zijne jonge kanarievogeltjes met harde eieren spijsde, haalde het schoteltje te voorschijn, waarin hij altijd eenen kleinen voorraad gereed had, en wilde er met de hand stukjes van in den mond van den knaap stoppen; doch deze wendde halsstarrig het hoofd af. Het bleek duidelijk, dat dit droge voedsel niet voor hem was geschikt. Had hij melk gehad om hem te drinken te geven! Hij zon er op na. Het was onmogelijk er zich thans met den besten wil der wereld aan te schaffen. Maar daar schoot hem iets anders door het hoofd: hij haalde eene halve flesch bier van onder zijne tafel, goot er wat van in eene pan, deed er water en brood en veel suiker bij en liet dit koken.

Hij was zoo gelukkig over zijnen vond! Met al de zorg van eenen liefhebbenden vader koelde hij de soep met den lepel, proefde eerst om te zien, of ze niet te warm was en gaf die aan den kleine, die ze gretig at en eenigszins begon te blozen.

Aldra viel het kind zwaar in slaap. Cies stond voorzichtig op, legde het in zijn eigen bed en dekte het toe. Dan opende hij nieuwsgierig het pakje: het behelsde

eenige schamele kinderrokjes, een paar kousjes of drie en even zooveel hemdjcs, waarop met eene onvaste hand - hij had de grootste moeite om het te ontcijferen - in rosgeworden inkt de naam van *Alfons* in volle letters stond, als om dezelfde van andere te onderscheiden. Cies blikte om naar hem: hij heette dus Alfons, die kleine, die daar in zijn eigen bed te slapen lag. Er viel een paar schoentjes uit het pak. Cies nam ze in de hand, zij waren zwaar en lomp. Hij haalde de schouders op: 'Broddelwerk,' bromde hij tusschen zijne tanden.

Er was geene enkele nadere aanduiding te vinden. Was het een verloren, was het een verlaten kind? Dit laatste kwam hem als het waarschijnlijkste voor. Wat moest hij doen? Morgen de politie verwittigen? Zelf opzoekingen ondernemen? Hij stelde het uit hieraan te denken. Zijne onpasselijkheid was voorbij; doch hij was doodmoede. Hij waagde het niet zich nevens het slapend kind in het smalle bed te leggen uit vrees het te versmachten.

Hij sloeg zijnen dikken winterjas over de schouders om zich tegen de nachtelijke koude te beschutten, zette zich op eenen stoel vóór het bed en tastte nog eens uit overmaat van bezorgdheid naar de kleine voetjes. Zij schenen hem verkoeld: hij hield ze beide in zijne groote warme hand en legde eindelijk ook het hoofd ter ruste op het voeteinde van het ledekant.

En alzoo wierd het arme schepseltje, wellicht verstooten van degenen, die de natuur had aangesteld om het voor alle onheil te bewaren, door vreemde goedheid vertroeteld en beschermd!

XII.

Wat stond hem te doen? dit had heel den nacht in

zijn hoofd gespeeld en zijne sluimering verontrust. De morgen bracht raad. Hadde hij 's avonds te voren iemand der huisgenooten bij zijne terugkomst ontmoet, voorzeker zou hij in het eerste oogenblik van ontsteltenis al het gebeurde verteld hebben. Thans deed hij het niet: hij schrikte terug voor hunne eindelooze vragen, voor de lange uitleggingen, die hij te geven had, voor hunne uitroepingen, en hunnen onwelkomen raad. Hij verklaarde hun kortaf, dat dit het kind van eene zijner zusters was, dat hij het medegebracht had en daar wat houden wilde, omdat het thans voor een kleiner achteruit moest staan. En zij, die zijne eigenzinnigheden en zijn goed hart kenden, verwonderden zich geenszins over deze handelwijze, en de vrouw van beneden, die zelve een talrijk gezin had, lachte den kleinen, tengeren knaap met ontroering het welkom in hare woning toe.

Of hij de politie verwittigen moest? Die vraag kwam natuurlijk weder in hem op; doch waar en tot wien moest hij zich wenden? Hij was uitermate schuchter, en de onverwinbare vrees, dat hij er toe gebracht zou worden zijne dronkenschap, waarover hij in zich zelve bloosde, tegenover onbekende aangezichten met vorschende blikken te moeten bekennen, maakte hem zulken stap onmogelijk.

Overigens, dit kon hij morgen of overmorgen evengoed, dacht hij en stelde het uit. Nochtans, indien het kind uit onachtzaamheid verloren ware? Dit was niet waarschijnlijk. Echter om het zelfverwijt, aan deze onderstelling verbonden, te ontgaan, en evenzeer om zich te overtuigen, dat hij alle mogelijke opsporingen deed, begaf hij zich tegen den avond op weg naar den Boulevard van het Observatorium.

Brussel had een buitengewoon levendig uitzicht met de duizenden vreemdelingen, zoo van het buiten- als van het binnenland, welke de feesten, ter gelegenheid der

schijfschieting gegeven, hadden uitgelokt. Hij deed eenen grooten omweg door de stad. Onder de dooreenwemelende menigte ontmoette hij vele engelschen in hun grijs of rood uniform, met hunne, in het algemeen, slanke gestalte, hunne deftige houding, hun regelmatig aangezicht en hunnen stijven blik. Vooral de schotten met het schilderachtig costuum: de wuivende pluim, het zonderling manteltje en de bloote knieën met de korte dagge in hun kousband, trokken zijne aandacht. Hoe had hij willen zijn als een hunner: ‘vijf voet zes duim hoog!’ zooals hij op den militieraad van Remi van Aarde had hooren uitroepen, dat was zijn bestendige wensch en zijn kwellend verlangen. Voorzeker zij dachten het niet, de vreemde schutters, als zij hunne onverschillige blikken over den krommen man lieten gaan, dat hij tusschen zich zelven en hen eene vergelijking maakte, die zijn harte zeer deed.

Hij klemde het kind vaster aan zijne borst, het liefderijk schepseltje, dat zijn verleden reeds scheen vergeten te hebben en zich van hem niet meer wilde verwijderen.

Was het niet een gevoel van jaloezie over zijnen gevonden schat, van angst te vinden, wat hij het zijnen plicht achtte te zoeken, dat den schoenmaker aandreef om, op de plaats der ontmoeting gekomen, den kleine aan te manen met de woorden:

‘Steek u weg, leg uw hoofdje neer, Fonsken, ze gaan u pakken!’ - en dergelijke meer?

Elken oogenblik vreesde hij onder de voorbijgangers eenen persoon tegen te komen, die het kind herkennen en als zijn eigendom opeischen zou. Hij beefde bij die gedachte onder het heen en weer wandelen. Doch er verscheen niemand. De lantaarnen werden ontstoken, elk vervolgde haastig of achteloos zijnen weg, en eindelijk keerde Kromme Cies met het ingeslapen wichtje voor de tweede maal naar zijne woning.

XIII.

Hij hechtte zich aan dat kind met al de macht zijner liefde, met al zijne behoefte aan zelfopoffering, met al het wanhopige besef zijner eenzaamheid.

Hij ging er mede wandelen, nu eens zijnen stap op dien der kindervoetjes regelend, dan hem op den arm dragend, als hij vermoeid was. Zonder trek om binnen te gaan, zonder in te zien, trad hij nu voorbij de herberg, die hij zoo dikwijls vervloekt had. Wat was hij niet aan dat knaapje verschuldigd, dat hem van het dwaalspoor had gebracht!

Hij had hem in den hoek der kamer, tusschen den koffer en den muur, een beddeken met zijne eigene peluw gemaakt. Hij arbeidde weder met volharding om in hun beider onderhoud te voorzien. Zijn eerste geld besteedde hij om nieuwe kleederen voor zijn aangenomen zoontje te koopen. Hij was er fier op; het scheen hem, dat het de bewondering der voorbijgangers opwekte, bijzonderlijk met zijn zwart hoedje, waarop eene bloedroode pluim stak, die veelmeer van den goeden wil van Cies, in zake van opschik, dan van zijnen goeden smaak getuigde.

Fonsken liep in het zolderkamertje rond, stelde alles overhoop, wat nog op zijne plaats stond, brak wat nog te breken was, had allerlei kindergrillen, maakte zich boos en schreide tot het zijnen wil had, en was niettegenstaande de lieveling van zijnen pleegvader. Het begon ook sommige woorden uit te spreken - natuurlijk verkeerd en Cies kon daarover lachen met de tranen in de oogen. Zoo ooit een toeval hem van dat kind berooven kwam? Dit denkbeeld deed hem soms huiveren, en hij drukte het vaster aan zich; en de kleine guit streelde hem de wangen: hij gevoelde het, hoezeer hij

werd bemind en wist instinctmatig, wat toovermacht eene enkele streeling van hem op den braven man uitoefende. Het was een schoon kind geworden, nog eenigszins tenger, doch blozend en vol levenslust.

Het waterhondje spreidde vergeefs zijne lieftalligheid en vreugde ten toon, als zijn meester te huis kwam. Mouton kreeg ternauwernood nog een woord en een vluchtig klopje van vriendschap op het hoofd. De jonge kanarievogeltjes waren verkocht, omdat zij te veel oppas vergden, zei Cies, die daar eertijds nooit over geklaagd had, en de tamme kraai mocht nog in de kamer en op tafel rondvliegen, doch verwekte maar dan alleen de belangstelling meer, als het den kleine lustte haar bij de vlerken te trekken of zijnen wijsvinger in haar blinkend oog te steken, iets dat Cies buitenmate grappig vond.

XIV.

Onder de klanten, die hem ondanks zijne ruwe eigennigheden en het slecht onthaal, dat hun te zijner beurt viel, trouw gebleven waren, bevond zich eene oudachtige juffrouw, Madame Haze, die tamelijk verre van daar woonde, doch zich niet ontzag bij gelegenheid den smallen trap van zijn zolderkamertje op te trekken. Zij scheen bijzonder zuinig, te oordeelen naar hare kale kleederdracht, licht uit vrekheid, licht omdat hare middelen haar niet toelieten iets noodeloos uit te geven. Het was eene groote, beenderige vrouw met eenen hoogen rug als een kemel, een verslenst aangezicht en levendige oogen; vermoeiend door de haast, waarmede zij sprak, en hare onophoudelijke bewegingen, onverdraaglijk aan Cies door hare aanmatiging om hem telkens uit te leggen, hoe hij te werk moest gaan ten einde hare versleten bottiennen en de

slechte schoenen van Mijnheer Haze, wiens naam zij immer op de lippen had, ten beste en goedkoopste te vermaken.

Op zekeren morgen, dat Cies aan den arbeid zat en Fonsken spelend met Mouton langs den grond rolde, kwam Madame Haze boven met lapwerk, dat een zeer jong dienstmeisje in eenen blikken korf aan den arm droeg.

Deze dame bemerkte den nieuwen bewoner van het kamertje, en zou Cies wellicht, aler hare schoenen te voorschijn te halen, eenige vragen dienaangaande toegestuurd hebben, althans dit scheen haar blik aan te duiden, had de arme man, om dit te voorkomen, zich niet verhaast te zeggen: ‘Dit is de kleine mijner zuster, die hier sedert eenigen tijd is; maar hij zal haast weer naar zijn huis keeren,’ had hij er in zijne verlegenheid bijgevoegd, als om hare verdenkingen te misleiden.

Madame Haze, meer met het doel harer komst dan met het kind bezig, deed het dienstmeisje naderkomen met haren korf.

‘Filomene, wat ziet ge bleek!’ zei zij verwonderd, ‘wat is er dan?’

- ‘Niets,’ stamelde deze, ‘ik weet het niet, het is hier zoo warm,’ voegde zij onthutst en hijgend er bij.

‘Ga weer beneden en wacht mij op straat af,’ sprak hare meesteres, ‘ik kom dadelijk achter.’

Alleen met Cies gebleven, begon Madame Haze hem allerlei uitleggingen over het werk, dat zij hem bracht, te geven. Hij hoorde haar geduldig aan, iets wat hem ongewoon was; thans deed hij immer zijn best om zijne oude klanten te behouden en er nieuwe te winnen, en zij was verrukt over de aandacht, welke hij haar wijdde. Zij deed zich een handje geven van den kleinen, schuwen Alfons, en zei, dat het een allerliefst kind was, waarna zij den ambachtsman nog eens aanwakkerde de schoenen van Mijnheer Haze zonder verwijl en zoo gauw het zijn

kon te vermaken. Heengaande beval zij hem nog van op den trap dit zoo goedkoop en deugdelijk mogelijk te doen.

XV.

Eenige dagen daarna kwam de dienstbode de schoenen halen. Het was een jong meisje, hoogstens twintig jaar, met donkere krullende haren, schitterende, zwarte oogjes, en een mondje, dat bij elke lachende beweging twee puttekens in hare zacht-rozekleurige, ronde wangen deed ontstaan. Zij had ook een putteken in hare kin en een lichtelijk opgekruld neusje. Zij droeg een zwart kleed, een wit zeer sierlijk mutsje en een wit voorschoot.

Cies aanschouwde haar met welgevallen. Hij had nog eene laatste hand aan de schoenen te steken en vroeg haar eenige oogenblikken te willen wachten, tot hij klaar zou zijn. Zij scheen ook geene haast te hebben heen te gaan. Zij nam gemeenzaam plaats op den rand van het houten verhoogsel, waarop hij voor zijn venster zat met zijne leesten, zijne hamers en tangen, zijne elzen en de stukken leder rondom hem. Zij was geenszins verlegen en hield den kleinen Alfons op den schoot, hetgeen niet gemakkelijk geweest ware, daar hij in zijne levendigheid geen oogenblik stil wou zitten en dra haren handen ontglipt ware, hadde zij hem geenen koek gegeven, waarvan hij gretig at. Zij scheen zeer openhartig van karakter, hield niet op van praten en hief onder het spreken gedurig de slappe, blonde lokken van het kind in de hoogte. Zij vertelde ongevraagd allerlei bijzonderheden uit haren dienst en zegde, dat Madame Haze zoo gierig en Mijnheer wel vijftien jaar jonger dan zijne vrouw was, dat hij haar ontzag en onderdanig moest zijn als een bediende. Zij was gouvernante of kamenier, of ik weet niet meer wat, in

een groot huis geweest en had van eenen ouden heer een aanzienlijk bezet gekregen, daarom, vermoedde men, had Mijnheer Haze haar gehuwd, en dergelijke meer.

Cies wist ook, eer zij heenging, dat zij van Herdergem was en eene stiefmoeder had, die haar verfoeide en door slechte behandelingen uit het ouderlijk huis had verdreven. Haar vader was onderwijzer en zij had eene menigte kleine broedertjes en zusters. Zij had ook eenigen tijd bij eene tante verbleven, die thans dood was en van wie zij erven zou, en veel, zei ze; want tante bezat het huis, waarin zij woonde, en een stuk land en had nog geld uit; maar er waren nog andere erfgenamen. Bij Madame Haze diende ze niet gaarne, en won niet veel, echter was zij bevreesd te veranderen, omdat er zooveel slechte posten zijn en zij in Brussel niemand kende. Zij vertelde dit al dooreen, streefde tusschenbeide den kleine, of vroeg aan Cies, waar hij zich dezen of genen schoonen bloemstruik had aangeschaft, of waar vandaan die tamme kraai kwam? Zij kon geenen minuut op hetzelfde onderwerp blijven, en het was merkwaardig, hoe afgewisseld de uitdrukking van haar aangezicht was: een oprechte aprilhemel, nu eens helder, zonnig, opgeklaard, dan weder spoedig betrokken en buig, volgens de aandoeningen van haar hart.

Cies rekte zijn werk zoolang mogelijk: haar gesnap vervroolijkte hem, en hij was er over gevlid, dat zij Fonsken zoo bevallig scheen te vinden en niet bevreesd was, dat het hare kleederen verkroten zou. Indien zij het in haar hoofd gekregen had hem nopens den kleine te ondervragen, had dit hem wellicht verlegen gemaakt; doch hij dacht er niet aan en zij toonde zich niet nieuwsgierig dienaangaande. Eindelijk sprong zij op, in eens zich herinnerend, dat zij reeds veel te lang gebleven was, nam de schoenen, die al gereed stonden, en liep haastig groetend de trappen af.

Cies zag haar achterna met eenen glimlach van tevredenheid en bevreesding, en toen hij in zijn kamertje rondblikte, speet het hem voor de eerste maal van zijn leven, dat alles er zoowat slordig en armoedig uitzag.

XVI.

Het was zonderling, dat Filomene zoo vaak terugkwam; maar het scheen, alsof zij allerlei voorwendsels uitzocht om den schoenmaker op zijn zoldertje te bezoeken. Cies dacht er op na: het maakte hem zoo gelukkig haar in zijne eenzaamheid te hooren boven komen, en hij kende zoo goed haren stap! De arme jongen schepte opnieuw moed om voor zijnen spiegel te staan. Hij streek zijn varkenshaar zooveel mogelijk glad, als hij haar verwachtte, en zijn mond betrok tot zulken zonderlingen lach van genoegen, als hij haar zag, dat heel zijn breed gebit zichtbaar werd. Hij was treurig, wanneer zij eenige dagen langer uitbleef dan naar gewoonte. Zij was zoo jong, zoo onervaren, zoo alleen in Brussel, zoo opgeruimd gewoonlijk, en soms zoo droefgeestig! Hij wilde haar beschermer worden. Hij had behoefte aan genegenheid, behoefte aan omgang en mededeeling. Hij minde Fonsken uit ganscher harte, en begon zich evenzeer aan de lieve verschijning van het meisje te gewennen en bestendig naar heur uit te zien. Zelden vergat zij iets voor den kleine en soms voor het hondje mede te brengen. Ja, ja, Cies dacht er aan lang en veel: het kwam hem waarlijk onbegrijpelijk voor, hij kon in den eerste aan zooveel geluk niet gelooven; maar het werd duidelijk en onloochenbaar.... Filomene beminde hem! Wat gaf het, dat hij krom en gestuikt was, als zij het niet bemerkte? Fonsken had hem wel lief ondanks zijne leelijkheid, - ha, Fonsken,

hoe sprak hij van haar tegen het kind, dat hem ternauwernood verstaan kon.

Als Madame Haze kwam, wist hij insgelijks onbemerkt het gesprek op hare dienstbode te brengen, hij schepte er behagen in van haar, al was het ook maar enkel kwaad, te hooren spreken; en eens, dat deze vrouw een onderwerp vast had, rolden de woorden uit haren mond als eene bobijn, die afloopt: ‘Filomene is niet boosaardig,’ zei zij, ‘maar onbedacht en wispelturig; zij breekt veel, zij is wild en loopt gaarne uit; ik heb van de naaister vernomen,’ voegde zij er eens vertrouwelijk bij, ‘dat Filomene ergens een verkeer heeft met eenen schoenmakersgast.’

Cies kon eenen glimlach van zelfvoldoening niet bedwingen; want wie anders kon het zijn dan hij, dien men hier bedoelde? En wie anders dan het meisje zelve kon zulks aan de naaister toevertrouwd hebben?...

‘Ik zal ze niet kunnen houden,’ ging Madame Haze voort, ‘als zij het in 't hoofd heeft van te trouwen; want zij is koppig - koppig, dat gij er geen denkbeeld van hebt!’

‘Standvastig,’ dacht de overgelukkige Cies.

Het mishaagde hem echter zeer, als het jonge meisje herhaaldelijk van hare erfenis sprak, omdat deze als het ware een scheidspaal tusschen hen opwierp; doch hij was tot het besluit gekomen, dat zij wellicht in den waan daaromtrent verkeerde, en wenschte dezen toekomenden rijkdom in het diepste der zee.

Hij leidde den kleine soms tegen den avond mede langs de straat, waar zij verbleef: ‘Zie, daar woont Filomene,’ zei hij toen, hem het huis wijzend. ‘Morgen komt ze, en wat zal ze Fonsken medebrengen?’

‘Eenen koek,’ antwoordde het kind en blikte verlangend naar de woning, en toen kon Kromme Cies het niet laten hem te kussen.

‘Wie ziet gij gaarne?’ vroeg hij op eenen avond, als de kleine op zijne knieën na het maal aan tafel zat.

Voor alle antwoord klemde het kind stoeiend zijne armkens rondom het hoofd van Cies, bracht dan zijne handjes terug naar voren en streefde hem levendig over de ruwe wangen.

Cies glimlachte vol aandoening.

‘En wie ziet ge nog gaarne?’ vroeg hij.

‘Mienemijne,’ antwoordde de kleine zonder aarzelen.

‘Ja, Mienemijne,’ zei Cies. ‘Willen wij Mienemijne halen, Fonsken, en haar hier doen blijven, altijd - altijd?’ vroeg hij weder.

‘O ja,’ juichte het knaapje.

XVII.

Het was in het midden van den zomer van het jaar 1867.

Cies had nog niets nopens de geheimzinnige afkomst van den kleinen Alfons vernomen. Hij had wel is waar nog geenen enkelen stap daartoe gedaan: hij begeerde geenszins de opheldering van dat raadsel, dat waarschijnlijk voor gevolg hebben zou hem het kind te ontrukken, - het kind, dat hij liefhad als het licht zijner oogen, en zonder hetwelk hij niet meer had kunnen leven. Soms onderstelde hij, dat de politie het ontdekken zou. Dan nam hij voor alles te bekennen, zooals het was, en het knaapje, in geval zijne ouders niet ontdekt werden, als het zijne aan te nemen. Hij was allengs tot de overtuiging geraakt, dat Fonsken geene ouders meer had - hoe zouden zij zulk een volmaakt engeltje kunnen verlaten hebben? - en hij vermoedde, dat zij van de cholera gestorven waren, en het van hartelooze bloedverwanten verlaten was.

Hij wilde echter niet langer uitstellen Filomene, zijne goede vriendin, die hem alles zei, met de waarheid bekend te maken. Zij moest het volstrekt weten, want - en zijn hart klopte van hoop veel meer dan van vrees bij die gedachte - hij ging haar voorstellen het kind tot moeder te verstrekken. Filomene beminde hem immers en Fonsken ook? zoo moest zij alles weten.

Hij had haar gevraagd, of zij hem op eene lange zondagwandeling met den kleine vergezellen wou op eenen dag, dat hij wist, dat zij uitgaan mocht.

Het jonge, vroolijke meisje had opgezien met eene uitdrukking van bevreemding en ongeloof, die al de puttekens van haar aangezicht in beweging bracht.

‘Gij zijt toch zeker niet verlegen voor den klap van de menschen, alleen met eenen jonkman uit te gaan?’ vroeg de brave Cies met zijn eerlijk gelaat, die, geveleid, de oorzaak harer aarzeling meende te raden.

‘O neen!’ riep de levenslustige Filomene schaterlachend uit.

Met eenen jonkman! Hadde hij het geweten, de arme, goede ziel, dat de lichtzinnige, wispelturige, behaagzieke, twintigjarige meid hem niet alleen voor eenen ongelukkigen kreupele, maar hem, die drie en dertig jaar was en er haar wel vijf en veertig scheen, tevens voor eenen ouden mensch aanzag!

Hadde hij het geweten!

XVIII.

Zij trokken met hun drieën de stad uit, langsheen nieuwe straten, voorbij in aanbouw zijnde huizen, belemmerde wegen, volkrijke buurten, en kwamen eindelijk over een smal steegje tusschen twee waterpoelen, - ondiep

en vol en bij plaatsen met groen en biezen overdekt, - welke zoo dicht bijeenlagen, dat er een punt was, waar men voorzichtig een paar treden den voet stellen moest om niet nat te worden. Cies droeg het kind, of leidde het aan de hand. Zij landden aan eenen engen weg - het Dal van Josaphat, zei hij haar - waar de marmeren kom eener frissche bron was, die langs den eenen kant van het pad in een diepliggend beekje voortstroomde met populieren langsheen beplant, en aan welks overzijde het malsche groen van weiden en velden hun oog verpoosde. Links steeg het land zoo hoog als een huis en bijna zoo steil als een muur op. Eenige wandelaars, meest opgetooide werklieden, gingen in dezelfde richting, of kwamen hen te gemoet met vrouw en kinderen. Cies blikte gelukkig om naar Filomene. Het scheen hem, dat hij thans ook in de groote familie der menschheid de kleine familie zijner keuze en zijns harten bezat; het scheen hem, dat die vreemdelingen, die hem niet kenden, hem voor eenen deftigen huisvader hielden, den vader van Fonsken met zijn fijn aangezichtje en de schitterende roode pluim op zijn hoedje, den echtgenoot der schoone Filomene! En waarom niet? Moest zij niet eerlang zijne vrouw en Fonsken hun zoontje zijn?

Alles scheen nieuw voor haar. Zij plukte de bloemen, welke met hare tengere, blauwe klokjes in het bereik harer hand uit het gras van den steilen heuvel nederhingen, en blikte verlangend op naar die, welke te hoog stonden en die zij niet aftrekken kon. Cies beproefde het ook niet; want hij was veel kleiner dan zij, en weder gevoelde hij, pijnlijk hoewel slechts vluchtig, het vernerende van zijn uiterlijke.

‘Ware ik een kerel van vijf voet zes duim hoog!’ dacht hij in zich zelven.

Ja, zij vermaakten zich op dien heuglijken zondag.

Eindelijk waren zij aangekomen op de hooge vlakte met haren verren gezichteinder van zwellende heuvelen met golvende korenvelden overdekt.

Hij sprak niet veel: hij voelde te innig en te diep om het met woorden uit te drukken. Filomene daarentegen hield niet op van praten, zelfs dan als zij niets te zeggen had, dat was hare gewoonte, ook was zij meer dan eens in tegenspraak met zich zelve, omdat zij in een tweede gezegde soms het tegenovergestelde eener eerste meening uitdrukte; maar zij gaf zich de moeite niet daaraan te denken, en Cies bemerkte het evenmin: hare stem weerklonk als muziek in zijn oor: op den zin lette hij weinig. Hij geraakte allengs in vervoering. Zijne kleine oogen blonken en zijn aangezicht bloosde van genot.

Filomene huppelde en trippelde met Fonsken aan de hand.

Hij leidde hen langs den steenweg van Leuven, en eindelijk kwamen zij aan een groot, wit gebouw, waar zij hunnen intrek namen: het was eene soort van herberg of gasthof of vergaderplaats tot het genoegen der steedsche wandelaars ingericht, welke echter haren schoonsten tijd scheen beleefd te hebben en verwaarloosd werd door de bezoekers; want de menigvuldige houten tenten en groene prieeltjes met hunne tafeltjes in het midden, en de grijze, van regen en zon beschadigde hofstoeltjes daarrond, waren schier allen ledig.

Cies bestelde ham en bier: niets was hem te kostelijk op dien dag, welke over het geluk van heel zijn leven beslissen moest.

Filomene was uitgelaten van vreugde en Fonsken stamelde al de woordjes, die het kon. Cies zat stilzwijgend en vol betrouwen in de toekomst, en kreeg toch den harteklop, telkens hij dacht, dat het oogenblik naderde, waarop hij haar alles openbaren ging.

Het kind was op zijne knieën in slaap gevallen. Het blonde hoofdje rustte tegen de borst van den krommen man, en de wijze, waarop hij den knaap in zijne armen geklemd hield, en de ontroerde blik, waarmede hij hem aanschouwde, getuigden meer dan duizend woorden hadden kunnen doen, van al de liefde, die hij hem toedroeg en al de kracht, waarmede hij hem desnoods als zijn eigendom verdedigen zou.

Mouton lag met de pooten uitgestrekt onder tafel.

Filomene zat met de handen in den schoot achterover geleund en staarde in het onbepaalde. Was zij eindelijk vermoeid van het vele spreken en de lange wandeling, of vreesde zij den slaap van het kind te storen?

XIX.

‘Filomene,’ begon hij met inspanning, ‘ik zou u gaarne een woordeken alleen spreken.’

Dit was zoo eene manier van zeggen; want er was niemand, die hen hooren kon.

‘Aangaande de afkomst van Fonsken,’ ging hij voort.

Het meisje verschrikte; doch hij gaf er geene acht op, ontsteld als hij zelf was.

‘Filomene,’ en hij zag haar met vastberadenheid aan, ‘tusschen ons mag geen geheim meer bestaan.’

Zij verbleekte en strekte in wanhoop hare armen uit, en in hare oogen lag iets van de angstige, smeekende uitdrukking van een dier, dat in den valstrik zit.

Hij vervolgde: ‘Op dien mistigen avond, welke het feest der schijfschieting voorafging, toen de engelschen in Brussel aangekomen waren, herinnert gij het u?....

‘Cies om Godswil, zwijg!’ riep het ontstelde meisje uit, en zich in eens hernemend sprak zij ras en hevig en

met een gloeiend gelaat: ‘Veroordeel mij niet, aler gij alles weet, ik zal het u zeggen, onderbreek mij niet. Luister....’

Nu was het zijne beurt te ontstellen en te verbleeken.

En zij verhaalde het hem met gebroken woorden en snikken en tranen, dat Fonsken haar kind was: haar vader wist het niet, ‘hij zou mij gedood hebben,’ zei zij. Het was te X. bij arme lieden geboren, tijdens zij bij hare tante woonde. Deze had haar onderstand verleend en het geheim bewaard. Het kind was bij den werkman en zijne vrouw gebleven, als zij, om in zijn onderhoud te voorzien, zich als dienstbode in Brussel had verhuurd. Zij zond hun regelmatig bijna al het geld, dat zij won en bezocht het enkel zelden, omdat het verre van daar was en Madame Haze haar niet veel uit liet gaan.

‘Eens’ vervolgde zij, ‘kreeg ik eenen brief, dat ik mij dadelijk naar X. begeven moest. Ik meende, dat het kind ernstig ziek of dood was, en zegde weenend aan mijne meesteres, dat mijn vader op sterven lag, en kreeg verlof er heen te gaan; dat was op den zaterdag vóór het feest der schijfschieting. Ik vond de vrouw dood van de cholera. De bedroefde man legde weenend den kleine in mijne armen, gaf mij het saamgebonden pakje, dat zijne kleederen bevatte en duwde mij de deur uit, opdat de smetziekte mij niet aantasten zou. Vergeefs smeekte ik hem ons daar eenige dagen te laten.

Mijne tante, bij wie ik troost had kunnen vinden, was kort te voren gestorven. Wat kon ik doen met het kind? Ik kende niemand, aan wien ik het toevertrouwen kon. In mijne radeloosheid nam ik weer den trein naar Brussel. Ik stak mij in eenen hoek van den wagen weg: ik vreesde een bekend aangezicht te ontmoeten; ik vreesde het onwaarschijnlijkste: de onverwachte komst, de gramschap van mijnen vader!

Ik zal nooit vergeten, hoe het mijn harte beneep, toen ik zag, dat de kleine bang was voor mij en mij niet kende!

Half weg ontriggelde de trein: er waren geene beduidende ongelukken, en ik beklagde het in mijne wanhoop, dat ik met mijn kind niet verpletterd was.

Dit bracht eene vertraging teweeg. Het was laat in den avond, als wij in Brussel aankwamen. Het station was vol volk. Ik vluchtte met den kleine in mijne armen. Ik dwaalde van de eene straat in de andere. Het knaapje schreide. Het gevorderd uur van den nacht, de ontsteltenissen van den dag, de schok der ontriggeling, de eenzaamheid, de schrik, dat mijn geheim thans uitkomen moest, dit alles te zamen deed mij het hoofd verliezen. Het onmogelijke eener uitkomst bracht mij in wanhoop: ik zocht naar een water om mij met mijn kind te verdrinken... Ik vond er geen. Toen herinnerde ik mij den poel van St. Joost ten Oode en liep langs den Boulevard van het Observatorium. Ik wist niet, of het de rechte weg er heen was of niet. Ik werd als van helsche geesten voortgezweept. Het kind, dat in slaap was gevallen, schoot eensklaps wakker, en onder het licht eener lantaren zag ik, hoe het mij aanlachte, het engeltje, dat ik dooden ging... terzelfder tijd bemerkte ik de ineengezonken gestalte van eenen man op de bank. Ik aarzelde... ik deed eenen stap... en om het aan een gewis gevaar te onttrekken, vol afgrijzen voor mij zelve stelde ik het op den grond nevens den vreemdeling, wierp het pakje op de bank, en vluchtte onzinnig zonder het hoofd om te wenden naar de richting van het water, om daar voor eeuwig de vergetelheid van al mijne rampen te zoeken...'

XX.

Cies blikte verslagen voor zich. Filomene snikte, doch hernam na eene poos:

‘Aan den hoek eener straat, ik weet niet meer waar, hield eene sterke mannenhand mij tegen. Ik zag op en herkende Mijnheer Haze.

‘Waar loopt gij heen?’ vroeg hij verwonderd, ‘Filomene?’

Ik stamelde, ik weet niet meer wat, van ongelukken en ontriggeling. Hij leidde mij naar huis. Hij droeg zijn uniform van burgerwacht en kwam van het station terug.

Madame Haze begon met mij verwijten over mijn lang uitblijven te doen. Dit bracht mij tot mij zelve. Ik verhaalde met onsamenhangende woorden het ongeval op den trein, het late uur der aankomst, het verbod uit het station te gaan zoolang de engelschen daar niet waren. Dit laatste was eene leugen, en Mijnheer Haze moest het weten; doch hij sprak mij niet tegen. Zij kreeg medelijden met mij en schreef mijne ontsteltenis aan het gebeurde van den dag toe, aan den angst om op dat late uur van den nacht alleen naar huis te moeten.

Maar de herinnering aan mijn verlaten kind kwam eensklaps met machtige wroeging in mij op.

‘Laat mij gaan!’ zei ik en wilde de deur uit, ‘ik moet het halen, ik moet er weer naartoe,’ en mijn blik was zoo verwilderd, vertelde men mij naderhand, dat men mij voor krankzinnig aanzag.

Zij hielden mij met geweld tegen en na hevige worstelingen van tegenstand viel ik eindelijk in bezwijming.

Wat daarna gebeurde, weet ik niet meer: weken lang lag ik tusschen leven en dood in het gasthuis. Toen ik hersteld was, vernam ik niet, dat ik raaskallend van het kind gesproken had. Mijn geheim was dus bewaard gebleven.

Wat was er van den kleine geworden? Aan wien had ik hem toevertrouwd? Ik wist het niet. Soms waande ik hem dood, en vervloekte mij zelve. Soms schonk ik mij vergiffenis, omdat ik zinneloos was dien avond. En zoo

wisselden wroeging en verschooning elkander af in mijn gemoed, tot ik het kind bij u ontdekte.

Ik herkende het bij den eersten oogopslag.'

XXI.

Filomene zweeg en weende overvloedige tranen.

'Arm meisje!' zuchtte Cies; maar meer kon hij niet zeggen.

Hoe verwonderlijk was dit alles: hij wilde haar een geheim toevertrouwen, en zij was het, die er hem een mededeelde! Hij was bedwelmd van hetgeen hij vernomen had: Fonsken haar kind! Moest hij zich hierover verheugen of bedroeven? Hij wist het niet. Hij had zich voorgenomen bij het uitgaan, haar te vragen het door een huwelijk met hem tot moeder te verstreken, en zij *was* zijne moeder, en hij had haar *niet* gevraagd zijne vrouw te worden.

Het was, alsof zij op dat oogenblik gevoelde, dat zij geen recht had op de liefkoozingen van den kleine; want zij waagde het niet eenmaal hem aan haar hart te drukken, toen hij, wakker wordend, zijne armkens naar haar uitstreekte.

Zij keerden terug langs denzelfden weg. Cies was bleek en ontsteld en beefde. En Filomene? Ja, wat zonderling schepsel was die Filomene!... Nauw waren hare tranen afgedroogd of de sporen er van verdwenen op haar aangezicht, en aler zij weder Brussel bereikten, had zij niet alleen hare treurnis afgeschud, en hare gewone levendigheid weergekregen, maar praatte zij even vlug als te voren over hare erfenis en Madame Haze en allerlei onverschillige zaken.

Bij het afscheid ook was zij onbevangen als voorheen. Zij kuste het kind. Cies drukte haar de hand, zag haar

innig aan en kon haar enkel een ontroerd ‘vaarwel, Filomene’ toeroepen.

XXII.

Het komt zoo vreemd voor, iemand in eens in een ander daglicht te moeten beschouwen: Filomene, dat toonbeeld van kinderlijke zorgeloosheid en onschuld, Filomene, die moeder was, Filomene, die wroeging had!

Hij was onthutst, duizelig, ontevreden en ten langen laatste bijna verblijd er over. Hij had haar het kind willen opdringen en getwijfeld, of zij er in toestemmen zou het aan te nemen, en thans was deze hinderpaal uit den weg geruimd, en thans was hij meester over de toekomst van het aangebeden knaapje en moest niet meer vreezen, dat het hem onverwacht ontruikt werd. Haar ongeluk zelf bracht eene toenadering tusschen hen beide teweeg: was het niet beter, dat zij des levens rampen kende, en had hij zelf niet gedwaald? Ja, hij zou haar huwen, - want aan hare inwilliging twijfelde hij niet, - hij zou haar en haar kind in eene en dezelfde liefde omvatten. Maar was het toch niet merkwaardig, dat Filomene, die alles van anderen vertelde, zich nooit nopens haar eigen geheim door woord noch daad verraden had?

Het meisje kwam echter zeldener sedertdien, het scheen, als vluchtte zij hem. Zij bleef ook korter tijd, maar bracht geschenken mede voor het knaapje, en had zelfs eens, dat hij haar verscheidene dagen vergeefs had verwacht, hem met eenen commissaris een zorgvuldig toegebonden doosje met een zilveren uurwerk als blijk harer dankbaarheid gezonden.

Het was onbegrijpelijk en toch zoo: maar dit geschenk verheugde hem niet, zooals het had moeten doen. Het

kwam hem bijna voor, alsof zij hem daardoor het gemis harer tegenwoordigheid vergoeden wilde. Doch hij verwierp die gedachte en hij had ongelijk: als iets, dat ons verblijden moet, ons treurig maakt, bestaat eene verborgen reden daartoe, en dan doen wij wel er de oorzaak van te zoeken en onze handelwijze daarnaar te richten.

Hij had haar ook reeds een paar malen gevraagd met hem op eenen zondagnamiddag naar Groenendaal te rijden met den trein, en telkens was eene wolk van ongenoegen en verlegenheid over haar aangezicht gekomen, en had zij eene menigte uitvluchtsels gezocht.

Op eenen zaterdagavond, dat hij haar ontmoette bij toeval, als hij naar zijnen ouden baas, voor wien hij thans weder tehuis werkte, een pak ging dragen, terwijl hij het kind onder de zorgen der vrouw van beneden gelaten had, vroeg hij haar weder, of zij morgen uitgaan mocht, en in hare onbedachtheid zei ze ja. Hij sprak haar van Groenendaal: zijn voornemen was haar ginder alles te zeggen, wat hem op het harte lag. In zijn kamertje stond zij thans immer op de vlucht, en in het open veld gevoelde hij, dat hij meer moed daartoe hebben zou.

Zij aarzelde weder en dan, als vreesde zij hem door eene nieuwe weigering te mishagen, vroeg zij met welken trein en hoe laat zij tehuis konden zijn? dat hare meesteres haar geen lang verlof gunnen wou. Zij scheen er bijzonder op gesteld bijtijds terug in Brussel te wezen: het trof hem eerst daarna, helaas!

Ook maakte zij de voorwaarde, niet met hem door de stad te gaan, en hem bij het terugkeeren aan het station te verlaten om geene opspraak te verwekken.

Cies stemde glimlachend in alles toe: ach, hij hoopte in zijnen zoeten waan, dat het lieve meisje bij het wederkomen in de stad met opgeheven hoofd aan zijne zijde verschijnen en hij nevens haar gaan zou, in de hoedanigheid van haren liefhebbenden, fieren bruidegom!

En hij richtte zich vreugdestralend naar zijnen ouden meester met zijn pak onder den arm, zijne ingedrongen gestalte, zijne kromme beenen en zijn hemelzalig gemoed.

Er zijn menschen, voor wie de begoocheling eene noodzakelijkheid en als het ware het dagelijksch brood hunner ziel is, die zich immer weder aan hunne droombeelden overlaten, hoe herhaaldelijk de bittere teleurstelling hen reeds is komen onttooveren.

XXIII.

Het weer was eenigszins overtrokken en dreigend, als ze in den vroegen namiddag te Groenendaal aankwamen. Daarom gingen ze niet het woud in zooals de meeste wandelaars, die met hen van den trein gestapt waren.

Cies vreesde voor regen en onweer, en leidde Filomene en het kind links af langs den steenweg naar de eenige herberg, die er destijds te vinden was: een landelijk, laag huis met groengeverfde vensters, waarvoor een prachtige vlierboom stond, die zijne menigvuldige, wit gele bloementrossen tot over den veel lager liggenden steenweg uitbreidde, en eene koele schaduw verleende aan de bezoekers, welke liever aan de deur dan binnen zaten. Daar namen zij plaats: voor hen lag het woud met zijne krachtige beukeboomen, die zoo hoog en recht opgeschoten zijn, omdat ze zoo dicht bijeen staan, en als in wedstrijd om licht en lucht met hunne kruin naarboven streven.

Thans was het oogenblik gekomen, waarop hij haar alles zeggen zou. Hij voelde, dat het grootmoedig was van hem haar geene uitleggingen nopens het verleden te vragen, en zijn leven aan haar toekomend geluk en dat van haar kind te wijden.

Waarom dacht hij niet eens, dat grootmoedigheid vanwege den mindere, den minachte, niet zelden over 't hoofd wordt gezien, en dat de trouwhartigste opoffering van de hand kan gewezen worden?...

Hij had vergeten, hoe hij zich voorgenomen had tot haar te spreken; want hij was toch een weinig van zijn stuk gebracht; hij wist ook later niet meer goed, wat hij haar had gezegd; doch hij onderhield haar over Fonsken, over hunne toekomst en hij sprak haar van liefde en trouwen...

Daar weergalmde in eens de vrijmoedigste, onbedwongenste, stoutste, hartbedroevendste lach, die wel ooit onder den vlierboom weerklonken had.

‘Ik met *u* trouwen!’ zei Filomene eindelijk in de uiterste verbazing, ‘maar Cies, waar denkt gij aan?’

En daar zij bemerkte, hoezeer hij verbleekte en ontstelde, voegde zij er goedig, verbeterend bij om hem onwetend nog dieper te kwetsen, dat zij hem liefhad als haren eigen vader, en hem zoo dankbaar was...

De slag was gegeven, en nu zag hij de werkelijkheid in: die schielijke, onvrijwillige lach, die lach van schimp en minachting, had in eens en duidelijk haar oordeel over hem en zijn voorstel samengevat en uitgedrukt. Zij zei hem, dat zij iemand anders beminde, iemand aan wien ze gezegd had, dat ze wegens hare erfenis naar Herdergem gegaan was, om Cies en den kleine te kunnen vergezellen; iemand, die haar aan het station afhalen zou, iemand, die nog niet weten mocht, dat zij een kind had, iemand...

Hij vroeg haar niet, wie het was, hij vroeg haar niets meer, niets, dan dat ze zwijgen zou. Het stormde in zijn binnenste en over hun hoofd woedde het onweer.

Regendruppelen begonnen te vallen, en de wind schudde hevig de boomen van het woud. Zij trokken binnen in het somber huis: wandelaars, heeren en dames, kwamen druipend, van den regen in het bosch overrast, langs alle kanten

toegesnelde, en schaterden luidruchtig en uitgelaten over hun ongeval, of scholden morrend op het slechte weer.

XXIV.

Toen zij terug in het station van den Luxemburgschen spoorweg aangekomen waren, hield Filomene, onbemerkt van Fonsken zich achter in het gedrang der reizigers, en sprak den schoenmaker een stil vaarwel toe. Hij trad buiten op het plein met het kind aan de hand: de eerste mensch, welken hij bemerkte, was Remi van Aarde dien hij sedert eenigen tijd uit het oog verloren had, met zijn kroezelhaar, zijnen opgekrulden snorbaard en een groen halsdoekje aan, welke vorschend naar de aankomenden blikte, als wachtte hij iemand af.

‘Ha, Kromme Cies, wat genoeg u hier te zien! Hoe gaat het, kameraad?’ vroeg hij, hem vrijpostig en gemeenzaam op den schouder kloppend. Deze bleef eenen oogwenk staan, het vuur der woede lag in zijne blikken: ‘Schelm, slechte kerel!’ snauwde hij hem vinnig toe en vervolgde zijnen weg.

Remi van Aarde zag verbaasd op bij dien onverwachten uitval en haalde glimlachend de schouders op.

Een honderdtal stappen verder keek Cies om: zijn voorgevoel had hem niet bedrogen. Hij zag Filomene uit het gedrang komen, en naar zijnen vijand toegaan. Zij schenen elkaar als bekenden aan te spreken; zij lachte hem aan, en arm aan arm sloegen zij eene zijstraat in.

De kleine Alfons liep voor zijne voeten met het aangezicht naar hem gewend om hem het voortgaan te beletten, zooals kinderen doen, die niet meer loopen willen, stak zijne armkens naar omhoog, en ‘Pak mij, pak mij’ zei hij ongeduldig.

Cies tilde het dubbel door zijne moeder verlaten en verstooten knaapje op, en in zijnen wrok en spijt, en als kon hij zich niet meer inhouden tegen iets of iemand zijne verkropte gevoelens lucht te geven:

‘Filomene is stout,’ zei hij met nadruk.

‘Oo, Mienemijne zoete,’ antwoordde de kleine met onschuldige overtuiging op verwijtenden toon.

Tehuis gekomen, ontstak hij zwijgend zijn stoofje; want het weer was merkkelijk verkoud en Fonsken heel bemodderd aan zijne voetjes. Hij zette het op eenen stoel voor zich, en eene knie op den grond stellend, begon hij met gebogen hoofd de rijgriemen zijner schoentjes los te maken.

Het kind greep zachtjes met zijne tengere vingertjes in het varkenshaar van zijnen pleegvader, en de schimpende benaming van Remi van Aarde, waarvan het te jong was om eenige beteekenis te vatten, moest hem wel getroffen hebben en in het geheugen gebleven zijn; want:

‘Komme Ties, Komme Ties,’ zei het stoeiend.

‘Ja, zeg het maar: Kromme Cies, zeg maar kromme, domme Cies, die dwaas genoeg is nog iemand op de wereld lief te hebben!’ riep hij met klimmenden toorn, en sloeg de uitgetrokken schoentjes met zulke hevigheid tegen den grond, dat ze weder opsprongen.

Het kind verschrikte zeer en begon luid te schreien. Dit bracht Cies tot bedaren, en nog immer nedergekniel, sloeg hij zijne beide armen om Fonsken, drukte het blonde hoofdje op zijn aangezicht, en suste en stilde het onnoozel schepseltje, dat hem onwetend zoo gruwzaam beledigd had.

XXV.

De herfst was aangekomen en Filomene had hij nog niet weergezien. Hij meende, dat hij heur haat toedroeg, de

ontaarde meid, en - dit bekende hij aan zich zelven niet - doch het was veel meer, omdat zij zijne liefde versmaadde dan omdat zij haar kind verstooten had. In zijne wanhoop vervloekte hij haar; maar allengs maakte dit bitter gevoel van wrok voor eene zachtere treurnis plaats, en soms tooverde zijne verbeelding hem de lieve gestalte voor, die eenen tijd lang zijn eenzaam leven en zijn somber kamertje opgeluisterd had, en dan strekte hij zijne armen naar haar uit: 'O Filomene!' zuchtte hij. Doch zij was maar een droombeeld meer, en als een droombeeld verzwond zij voor zijne blikken. En dan vatte hij het kind aan zijn hart en overlaadde het met liefkoozingen. Wat gaf hem ook het overige?... dit ten minste was hem bijgebleven!

'Dwaas, die ik ben,' zei hij, 'waarom hield ik mij niet tevreden met hare vriendschap, waarom wilde ik dat schoone meisje aan eenen armen kreupele verbinden? Ik ben benieuwd' grijnsde hij zich zelven soms toe 'hoe dikwijls men u nog zal moeten voorhouden, dat gij leelijk zijt, aler gij er van overtuigd zult wezen!...'

Ach, wat had hij niet gegeven om alles weder te hebben zooals voorheen, en wat zou hij bescheiden in zijne eischen van genegenheid geworden zijn! Zijne eenige hoop was, dat een toeval haar van Remi van Aarde scheiden en hen weder te zamen brengen mocht, om de vorige betrekkingen heraan te knopen, toen Madame Haze onwetend al zijne luchtkasteelen in duigen sloeg.

Zij had een paar schoenen te verzolen gebracht, en terwijl hij het werk onderzocht, en een middel uitdacht om het gesprek op hare dienstbode te krijgen, begon zij zelve in eens: 'En wat zegt ge nu van Filomene? Filomene trekt naar Amerika, Filomene trouwt: zij heeft nu hare erfenis, waarvan zij altijd sprak, over de zevenhonderd franken!'

Hij boog aandachtig het hoofd over die oude schoenen;

doch hij zag ze niet: het schemerde voor zijne oogen. Hoe had het hem nog getroffen, hij, die meende, dat zijne liefde voor haar reeds lang den genadeslag gekregen had!

XXVI.

Op eenen zondagnamiddag in het begin van November zat de schoenmaker met zijn kind op het hooge zolderkamertje. De lucht was grauw overtrokken, en de omliggende heuvelen, van uit het venster zichtbaar, hadden die vale, looden tint aangenomen, welke de naderende winter over alles legt. Een lichte nevel kroop reeds aan den gezichteinder en voorspelde eenen vroegen avond, ofschoon het nauwelijks drie uren was. Alles, tot zelfs de voorbijrijdende trein van den ringspoorweg, scheen door moedeloosheid getroffen; want zijne donzige, witte pluim, die gewoonlijk zoo zegevierend opwaarts wuifde, sloeg thans nevens en achter hem in den grond.

De kleine Alfons was heel de week niet wel geweest; hij had gehoest, en Cies vreesde, nu dat hij beter was, nog de koude herfstlucht, en was daarom niet met hem gaan wandelen, zooals hij gewoonlijk des zondags deed.

Een theepot stond op de rosse stoof, waaronder het waterhondje slaperig nederlag nevens eenen hoop asch, dien Cies de moeite niet genomen had beneden te dragen. Zijne leesten en gereedschap had hij in eenen hoek opgestapeld, en het uitvaagsel van zijn kamertje in eenen anderen hoek met het blek en den handborstel er nevens laten liggen. De goede man bezat niet veel huishoudelijke gaven, en het was duidelijk aan alles te bespeuren, dat daar geene vlijtige vrouwenhand werkzaam was om aan

de voorwerpen, die hem omringden, een aangenaam uitzicht bij te zetten.

Hij had het tafeltje en den stoel van het kind dicht bij het venster op het verhoogsel, waar hij in de week te werken zat, geplaatst, opdat het de velden zien en zich niet vervelen zou. Eerst had hij een speeltuig vervaardigd: namelijk een knophout met eene kleine, houten spil door, dat hij met een knipje van den vinger op tafel draaien deed, iets dat in hooge mate den knaap vermaakte en zijne belangstelling opwekte; hetgeen hem echter niet belette telkens het voorwerp, als het ten rapste draaide, met de hand tegen te houden en neer te slaan, met al de ingeboren zucht naar storing en verdelging eigen aan de menschheid.

Thans had Cies een oud spel kaarten uitgehaald: hij vouwde de bladen eens licht toe, stelde ze in eene rij achter elkander, en Fonsken mocht er op blazen, en toen legden zij zich allen, daar de eene immer de andere aan het uiteinde raakte, zachtjes neder. Wat was dat onderhoudend en wat schaterde het kind van opgewekte levendigheid!

Waarom verschrikte Cies op eens? Hij hoorde stille stappen op den trap, - hij luisterde - was het een voorgevoel van onheil en wee of eene herinnering aan vroeger geluk, wat hem de borst beknelde? Ja, hij kende dien stap van overlang en herkende hem dadelijk, ofschoon het weken en maanden geleden was, dat hij dien niet meer had gehoord.

XXVII.

Zachtjes ging de deur open en Filomene stond op den drempel - niet zegepralend en verwaand en luidruchtig,

zooals hij zich voorgesteld had, dat zij voor hem verschijnen zou, - maar schuchter en bevreesd als het ware. Bij het zicht van de geliefde zijns harten, moest hij zich geweld aandoen om geene ontroering te laten merken. Er was geen zweem van wrok meer in zijn gemoed. Hij deed haar binnenkomen en bood haar sprakeloos eenen stoel aan, en om zich eene houding te geven, ging hij het vuur opstoken en joeg Mouton, die haar niet meer kende en dof aanblafte, van onder de stoof. Fonsken met zijne kaarten bezig, blikte nauwelijks naar haar - alzoo zijn de kinderen - en zij van hare zijde trad niet op hem toe.

‘Cies,’ sprak zij na eene korte, drukkende stilte: ‘ik kom u vaarwel zeggen: wij vertrekken deze week naar Amerika.’

Dit *wij* sneed hem doorliet hart, en hij had moeite om niet in tranen uit te barsten. Toen hij haar zoo nederig en bedeesd binnentreden zag, had hij eenen oogenblik weder gehoopt - de onzinnige - dat zij nog op haar besluit terugkomen kon...

Hij boog het hoofd en zij vervolgde stil en aarzelend:

‘Remi weet nu, dat ik een kind heb; hij heeft mij beloofd mij ginder te huwen, Cies.’

‘Hoe, wat?’ riep hij uit, ‘gij vertrekt met hem zonder zijne vrouw te wezen? het is een bedrieger, ik ken hem: hij zal u verlaten!’

‘Neen,’ zei zij met overtuiging, ‘hij stemt zelfs toe het kind als het zijne aan te nemen, en... en... ik kom het halen,’ lispelde zij.

Fonsken in de handen van Remi van Aarde! Fonsken, zijn aangenomen zoontje, zijn oogappel, weg voor immer over zee, verdrukt, verstooten door dien schelm! Hij zag het in eens, als opende zich een afgrond voor zijne blikken, en:

‘Ha, neen, neen, nooit!’ schreeuwde hij met verwilderd gelaat.

‘Welhoe,’ sprak Filomene met vermeende waardigheid en op eenen toon van overtuiging, als kon haar recht op dien knaap evenmin als hare moederliefde en het vertrouwen, dat zij inboezemde, in twijfel getrokken worden, ‘welhoe, gij zoudt het wagen een kind aan zijne moeder te ontrukken?’ en zij deed in drift eenen stap vooruit.

‘Zijne moeder!’ spotte de gramstorige man met ingehouden toorn, ‘zijne moeder! dat zijt ge niet meer, gij, die het op den openbaren weg verlaten hebt. Het is *mijn* kind, en tegen u en dien schurk zal ik het tot den dood verdedigen.’

Doch Filomene liet zich niet afschrikken; met vastberadenheid trad zij tot bij het tafeltje en als om zijnen beschermer te trotseeren:

‘Fonsken, Fonsken, koom, ge moogt meegaan!’ sprak ze.

‘Mee mee,’ juichte het knaapje, liet zijne kaarten vallen en stak zijne beide armkens in de lucht, als een jong vogeltje, dat zijne vlerken beproeft.

Maar Cies was haar vooruit gesprongen: met eene ijzeren vuist hield hij haar bij den schouder vast, terwijl hij in de andere hand de oude pistool had gevat, welke sinds jaren onaangeroerd en bestoven op het schapraaitje lag: hij stelde den loop op hare borst: ‘Indien gij eene beweging doet,’ schreeuwde hij met het schuim der woede op den mond, ‘vel ik u aan mijne voeten neer!’

Hij wilde haar enkel schrik inboezemen, de ongelukkige, om zijnen schat te verdedigen en haar van haar voornemen te doen afzien.

‘Hou op,’ riep het meisje in doodsangst, en trachtte met een hevig gebaar den loop van haar af te wenden; doch op dit oogenblik ging het schot af, en zij zakte

roerloos ineen: zij was door eenen kogel in de volle borst getroffen!

De tamme kraai vloog krassend over dit tooneel van wanorde en wee.

De lieden van beneden hadden naar het gedruisch en geharrewar boven staan luisteren, en waren op de ontploffing de trappen opgesneld. De slachtersvrouw was de eerste ter plaatse. Zij vond Filomene doodsbleek op den grond liggen en den schoenmaker roerloos en als versteend met woesten blik voor haar staan: hij hield nog het wapen in de hand, waarmede hij haar onwillig getroffen had. Fonsken was in een hoekje gekropen.

‘Moord, moord!’ riep de vrouw naar beneden loopend, en dra was heel de gebuurte op de been. De dokter kwam. Het meisje leefde nog: zij had de oogen geopend, doch bleef sprakeloos. Men droeg haar naar het gasthuis.

De slachters vrouw nam het bevende kind schreiend onder hare bescherming. Cies werd gebonden naar de gevangenis geleid. De menigte jowde hem uit onderweg en joeg en sloeg Mouton terug, die hem volgen wilde.

XXVIII.

Maanden waren verlopen en Cies zat nog immer in de gevangenis. Hij scheen als verstompt en verstokt voor alle leedwezen, en bewaarde over het gebeurde een halsstarrig stilzwijgen: ‘Doe met mij, wat ge wilt: het is mij nu al om het even,’ was zijn onveranderlijk antwoord op al de vragen, die men hem stellen mocht. Nopens het kind, dat bij hem inwoonde, kon men niets van hem te weten krijgen; daaromtrent uitgevraagd, sprak hij niet en haalde de schouders op.

Filomene had het gasthuis verlaten: hare wonde, die

eerst doodelijk scheen, was langzamerhand genezen en zij thans weder bij Madame Haze in dienst. In haar eerste verhoor had zij aan den onderzoekrechter verklaard, dat de schoenmaker het wapen op haar afgeschoten had met het inzicht haar te doden. Doch ondervraagd over de aanleiding daartoe, had zij in eens gezwegen, en was in tranen uitgeborsten. Men drong dien dag niet verder aan, omdat haar toestand rust vereischte. Later gaf ze voor zich niets meer te herinneren van het gebeurde, hoezeer men haar ook tot bekentenissen dwingen wilde.

Wat stof tot overwegingen had ze niet gehad! Remi van Aarde was haar niet eens komen bezoeken; en toen ze genezen was, had ze vernomen, dat hij reeds van 's anderdaags na het voorval met het geld harer erfenis, dat zij hem toevertrouwd had, naar Amerika was gevlucht.

De schoenmaker was voor het Hof van Assisen verzonden onder de beschuldiging van moordpoging. Zijne zaak was de eerste van den zittijd ingeschreven.

De zaal was proppensvol; want de geheimzinnigheid, welke heel de zaak omhulde, wekte in hooge mate de nieuwsgierigheid op. De beschuldigde werd tusschen twee gendarmen binnengebracht. Het volk stond op de teenen om hem te zien. Zijn uiterlijk was niet geschikt om belangstelling op te wekken: hij zag bleek en scheen vervallen. Een vijandig weldra gedempt gemor ontstond onder de toehoorders.

Hij liet zich als ontzenuwd op de bank nedervallen.

Op de vragen van den Voorzitter aangaande zijne namen, voornamen, beroep, enz. antwoordde hij zonder opzien, schijnbaar onverschillig en gevoelloos; enkel bij deze: of hij nog veroordeelingen ondergaan had? schoot zijn oog eenen lichtstraal als van verontwaardiging, en met fierheid richtte hij het hoofd op om te zeggen: ‘Neen, nooit, mijnheer de President.’

Hier kon men evenmin iets ter opklaring van de zaak van hem te weten krijgen, hier ook was zijn onveranderlijk gezegde: ‘Doe met mij, wat ge wilt: het is mij nu al om het even.’

De getuigen werden opgeroepen. Sommigen verklaarden, dat hij een luiaard en een dronkaard was, en een hevig karakter had; anderen daarentegen prezen zijne groote gaven. De vrouw van het benedenhuis, herhaaldelijk daartoe aangespoord, bekende, dat zij hem eertijds dronken had weten te huis komen; dat Filomene dikwijls bij hem met boodschappen van hare meesteres kwam. En dan verhaalde zij, dat zij op dien laatsten zondag, terwijl het meisje boven was, eene levendige woordenwisseling en een schot gehoord, en bovenkomend, Cies nog met de pistool in de hand bevonden had.

De bewijzen waren dus verpletterend tegen hem.

Eindelijk was het de beurt van Filomene. Er had eene beweging van nieuwsgierig medegevoel plaats, toen het jonge, lieve meisje, dat nog bleek zag en zwak scheen, hare ontsteltenis niet meester, op eenen stoel nederzonk. De beschuldigde zag op naar haar en borst in tranen uit.

De Voorzitter ondervroeg haar. En naar Cies wijzend: ‘Die man is mijn bruidegom en de kleine Alfons is mijn kind,’ sprak Filomene.

Bij deze onverwachte openbaring ontstond eene algemeene verbazing onder het Hof en de leden van de jury, en een dof gemurmel doorliep de zaal; maar de beschuldigde was voorzeker de meest verbaasde van allen.

‘Ons huwelijk was vastgesteld,’ ging zij voort, ‘doch een twist rees op tusschen ons; hij deed mij verwijten; ik gaf hem uitleggingen. Hij wilde mij niet gelooven, en in de hevigheid van mijne gramschap en spijt, greep ik de pistool, die altijd op de kast lag en bedreigde hem, dat ik mij voor zijne voeten dooden zou. Hij sprong op

mij toe en ontrukte mij het wapen. Het schot ging af en ik werd doodelijk getroffen...'

Zij zweeg. De toehoorders waren blijkbaar ontsteld.

Cies snikte luid bij die getuigenis. Wat had haar genoopt aldus te spreken? Lag er nog grootmoedigheid in het hart van dit wispelturig meisje, en kon zij er niet toe besluiten den man te zien veroordeelen, die uit liefde tot haar kind haar leven had in gevaar gebracht, en offerde zij om hem te redden het geluk harer toekomst op? Of was zij eindelijk ontroerd en getroffen door de trouwe verkleefdheid en het belangloos karakter van dien mensch, die om haar geheim te bewaren, geene enkele omstandigheid te zijner versooning ingeroepen had?

Daar was de beschuldiging, die op hem woog, ineens gevallen.

Het openbaar ministerie hield nog enkel flauw en met weinige woorden de beschuldiging staande: de advocaat weerlegde hem in een aandoenlijk pleidooi. De jury trad in beraadslaging en kwam weldra met een verdict van onplichtigheid terug.

De beschuldigde werd onmiddellijk in vrijheid gesteld, en Filomene was de eerste, die hem, onder de thans juichende menigte, te gemoet kwam en weenend en gelukwenschend de handen drukte.

Nu zijn zij reeds bij de negen jaren getrouwd. Door zijne noeste vlijt is Kromme Cies er in gelukt eenen kleinen schoenwinkel in zijne oude buurt te openen en wint dagelijks meer klanten. Het is jammer, dat Filomene wat verkwistend en slordig is, anders zou hij op korten tijd een welstellend man wezen. Hij ontbeert door hare zorge-

loosheid in het huishouden soms wat anderen voor onmisbaar aanzien; doch aan geene orde gewend, eischt hij niet veel en hij bemint haar bovenmate: in zijne oogen is zij een toonbeeld van alle gaven, en schoon vindt hij haar nog, als toen hij voor het eerst haar zag, al is ze - volgens het zeggen van anderen - ongelooflijk vervallen en verouderd op dien tijd. Haar ijdel gesnap hoort hij steeds als een aangenaam geronk met welgevallen, tenzij, als ze, - wat niet zelden gebeurt - hem verwijt, dat hij Alfons, zijnen oudsten zoon, zooals hij hem noemt, veel liever ziet dan zijne andere kinderen. Doch dit is enkel eene kleine wolk aan den hemel hunner goede overeenstemming, en telkens Filomene Madame Haze ziet, zegt ze, dat ze tevreden is, en Cies acht zich zelve den gelukkigsten mensch der aarde.

November 1876.